

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1909.   Andra Kammaren.   N:o 54.

Tisdagen den 4 maj.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 27 och den 28 nästlidna april.

§ 2.

Herr statsrådet *Nylander* aflämnade Kungl. Maj:ts propositioner: angående det under nionde hufvudtiteln uppförda anslaget till skiften och afvittringar; och

angående anslag för tillhandahållande vid uppförande af fredspalatset i Haag af 80 kubikmeter svensk granit såsom gåfva från den svenska statens sida.

Nämnda propositioner bordlades på begäran.

§ 3.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarrens bord hvilande proposition angående upplåtelse på arrende af staten tillhöriga vattenfall i Lagan vid Götaström och Fågelfors m. m. i Jönköpings län.

§ 4.

Vidare föredrogs, men blefvo ånyo lagda på bordet statsutskottets utlåtanden och memorial n:is 134—155, sammansatta stats- och lagutskottets utlåtanden n:is 5 och 6, sammansatta bevillnings- och lagutskottets betänkanden n:is 2 och 3, sammansatta banko- och lagutskottets utlåtande n:o 3, lagutskottets utlåtanden n:is 54—57, första särskilda utskottets utlåtanden n:is 1 och 2, Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande n:o 29 samt Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 30.

§ 5.

Härpå föredrogs Andra Kammarens femte tillfälliga utskotts memorial, n:o 31, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående inrättande af en allmän lånekassa för Sveriges kommuner.

Kammaren medgaf, att motionen finge till kammaren återställas samt beslöt, att densamma skulle öfverlämnas till statsutskottet.

§ 6.

Ordet lämnades härefter på begäran till herr vice talmannen, som yttrade:

Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta, att först på föredragningslistan vid sammanträdet om lördag i denna vecka måtte uppföras första särskilda utskottets utlåtande n:o 1, med anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition n:o 39, med förslag till lag om reglering af prästerskapets aflöning m. m., dels väckta motioner i ämnet, och att därefter måtte uppföras å föredragningslistan samma utskotts utlåtande n:o 2, rörande ecklesiastik boställsordning.

Denna hemställan bifölls af kammaren.

§ 7.

Herr *Jansson* i Edsbäcken aflämnade en motion, n:o 271, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af § 16 i värnpliktslagen den 14 juni 1901.

Ifrågavarande motion blef på begäran bordlagd.

§ 8.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till Riksdagens skrivelse, n:o 107, till Konungen, angående bestämmande af vissa afgifter i sammanhang med anordnande af inrikes inkassering-rörelse genom postverket m. m.

§ 9.

Till bordläggning anmälades Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 32, i anledning af väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående af Kungl. Maj:t fastställda tariffer för rabattbiljetter å vissa järn- och spårvägar m. m.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:
 herr *Karlsson* i Göteborg under den 5 maj,
 » *Nilson* i Örebro » » 5 »

herr *Andersson* i Bråborg under 2 dagar fr. o. m. den 5 maj och
 , *Almqvist* , 2 » » » 6 »

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,34 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 5 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet grefve *Hamilton* aflämnade Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under år 1910 åt fögderiförvaltningens tjänstemän.

Nämnda proposition blef på begäran bordlagd.

§ 2.

Vidare aflämnade herr statsrådet *Hammar skjöld* Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till uppförande af en svensk kyrka i Köpenhamn.

Jämväl denna proposition bordlades.

§ 3.

Upplästes följande skrifvelse:

Till Riksdagen.

Sedan jag den 3 innevarande månad blifvit förordnad af Kungl. Maj:t att vara fullmäktig för riksbanken under en tid af tre år från och med den 14 samma månad, får jag härmed vördsamt anhålla af, från och med sistnämnda dag befrias från det uppdrag att vara fullmäktig i Riksbanken, som jag genom val af Riksdagen den 23 mars 1908 erhållit.

Stockholm den 4 maj 1909.

Sixten von Friesen.

Kammaren biföll för sin del den sålunda gjorda anhållan samt beslöt uppdraga åt valmännen för utseende af fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret jämte suppleanter för Riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor att dels välja fullmäktig i riksbanken i herr von Friesens ställe, dels ock, därest härtill komme att utses någon af suppleanterna för Riksdagens fullmäktige i riksbanken, förätta val af ny suppleant.

§ 4.

*Besvarande af
interpellation.*

Ordet lämnades härefter till hans excellens, herr statsministern Lindman, som yttrade:

Herr talman, mina herrar! Herr Branting har med kammarens tillstånd till mig framställt följande fråga:

»Gillar regeringen, att den medborgerliga friheten så inskränkes, som med åberopande af dess cirkulär af juni 1908 om skarpare uppsikt på demonstrationsfanor nyss skett, bland annat då öfverståthållarämbetet i Stockholm förbjudit Stockholms arbetarkommun att i demonstrationståget 1 maj föra ett standar med inskriften: »Inte en man — ej ett öre åt militarismen»?

Det af interpellanten åsyftade cirkuläret utfärdades den 22 maj 1908 och innehöll en befallning till Kungl. Maj:ts befallningshafvande att erinra vederbörande polismyndigheter om vikten däraf att de vidtaga erforderliga åtgärder, på det att fanor eller standar, som kunna väcka allmän förargelse eller eljest innehålla mot lag stridande inskrifter eller framställningar, icke må offentligen bäras eller utställas.

Cirkuläret var närmast föranlett däraf att i demonstrationståget i Stockholm den 1 maj 1908 genom staden burits en fana med inskriften »ned med tronen, altaret och penningpåsen».

Interpellanten synes nu förmena, att detta cirkulär verkar till inskränkning af den medborgerliga friheten. Jag skall här icke upptaga någon diskussion om ifrågavarande regeringsåtgärd. Den har redan blifvit i grundlagsenlig ordning af konstitutionsutskottet granskad. Men jag vill dock här utsäga, att det synes mig, som skulle frihetens namn ofta missbrukas till försvar för allehanda själfsväld, till och med när det tager sig uttryck i handlingar, stridande mot landets gällande lagar. Mot sådant själfsväld måste regeringen med kraft reagera. Regeringen ämnar också såsom hittills söka se till, att ordningen inom landet upprätthålles och att medborgares af lagen tillförsäkrade frihet och säkerhet skyddas.

Den af interpellanten framställda frågan innefattar emellertid en uppfordran till regeringen att angifva sin ställning till vissa ämbetsåtgärder, som vidtagits af polismyndigheter enligt interpellantens uppfattning med stöd af ofvannämnda cirkulär, och omnämnas därvid särskildt ett af öfverståthållarämbetet meddeladt beslut.

De ifrågavarande åtgärderna äro emellertid alla af beskaffenhet att de kunnat eller kunna genom besvär öfverklagas, och intet hinder förefinnes för den därmed missnöjde att mot dem fullfölja talan hos Kungl. Maj:ten och därigenom få åtgärden bedömd af högsta administrativa instans.

Vid sådant förhållande synes det mig icke lämpligt att nu uttala min eller regeringens åsikt i det föreliggande fallet.

Vidare anförde:

Herr Branting: Herr talman, mina herrar! Jag ber först att pliktskyldigast till hans excellens herr statsministern få framföra mitt tack för det svar, som han afgifvit. Emellertid är jag säker på, att

hvarken han eller kammaren för öfrigt är förvånad öfver att jag icke känner mig fallt tillfredsställd med svaret. Bevarande af
interpellation.

Det fanns för hans excellens vid detta tillfälle två vägar att gå, den ena att förskansa sig bakom den administrativa möjligheten, som föreligger till att öfverklaga ett af underordnad myndighet fattadt beslut hos Kungl. Maj:t, den andra att verkligen uti ett allmänintressant fall något uppdraga de grundlinjer, efter hvilka regeringen för sin del anser, att den ifrågavarande rundskrifvelsen eller påminnelsen bör tolkas. Hans excellens har nu valt att denna gång icke gifva någon sådan allmän lösen för hur han anser, att demonstrationsrätten bör hållas inom marginalen, utan han har inskränkt sig till att välja den förmella väg, som vi hörde, att han använde, och därtill har han ju lagt några erinringar, helt naturliga i en regeringschefs mun, om att friheten icke får drivas till själfsväld och att det naturligtvis är regeringens mening att tillse, att den allmänna ordningen upprätthålles.

Sätillvida ger ju den förklaring, som från herr statsministern nyss afgafs, ingalunda anledning till något angrepp på regeringen. Men å andra sidan måste jag uttrycka mitt beklagande öfver att det icke blef lämnad någon som helst förklaring angående regeringens principiella ställning. Ty faktum är, att i dessa afseenden råder för närvarande en, om jag så får säga, ganska hopplös förvirring. Hvad som tillåtes på ett ställe förbjödes på ett annat, godtyckligt, utan någon som helst möjlighet för vederbörande att få rättelse inom en sådan tid, att det verkligen kan vara till effektiv nytta och till gagn för de ifrågavarande fallen.

Principiellt skulle jag vilja för min del uttala den meningen, att det riktiga vore, att blott sådana uppmaningar, som direkt afse omedelbart begående af lagstridiga handlingar, skulle förbjudas af vederbörande. Å andra sidan är det ju klart, att regeringen kunde vilja utsträcka denna rätt åtskilligt längre med hänsyn till den praxis, som råder i vårt land, men åtminstone synes det mig, att då gränsen afgjort borde sättas vid det, som får talas och tryckas utan ansvar. Med denna gräns skulle vissa som smädliga uppfattade uttryck mot myndigheter och institutioner i alla fall bli förbjudna såsom inskriptioner, likaväl som de äro det i tryck, men man skulle aldrig komma till hvad nu sker, nämligen att uttalandet af allmänna åsikter, det principiella framställandet af meningar, som för vederbörande myndigheter synas vara obehagliga, icke skulle tillåtas. Om man uttalar en allmän sats, »ned med klassamhället», »ned med militarismen», »ned med första kammarväldet» eller något sådant, synes mig däri icke på något sätt böra ligga en uppfordran till myndigheterna att söka inskränka på medborgarrätten, därför att man gifvit uttryck åt de känslor i dessa afseenden, som man faktiskt hyser. Och det är också uppenbart, att man icke på minsta sätt genom undertryckandet af dessa känslor aflägsnar dem, utan tvärt om ytterligare skärper dem och gör bitterheten större, därför att icke dessa meningar få uttalas.

I tryckfrihetsförordningen finnes en bestämmelse i ingressen till § 3, hvilken är af synnerligen stort värde vid bedömandet af denna fråga. Däri heter det nämligen: »— — — alltid utan rättighet att, i hvilket fall som helst, draga obestämda slutföljder af uttrycken,

Besvarande af skola såsom missbruk af tryckfriheten anses» etc. Det förefaller mig
interpellation. att just i det här föreliggande fallet, som närmast föranlett inter-

(Forts.)

pellationen, vederbörande gjort sig skyldiga till ett alldeles flagrant öfverskridande af den sunna och riktiga grundsats, som i grundlagen sålunda inskrifvits. Då det förklarats, att inskriptionen »icke en man, icke ett öre åt militarismen» skulle — såvidt man kan fatta af den enda förklaring, som gifvits på förbudet, den som framkommit i pressen — innebära en indirekt uppmaning till värnpliktsvägran, har man däri tolkat in något fullkomligt godtyckligt, som icke alls står i öfvensstämmelse med den grundsats, som innehålles i det jag nyss uppläste ur tryckfrihetslagen. Och icke heller är det i sak riktigt i det nu föreliggande fallet, såsom jag genast skall visa.

Förhållandet är nämligen det, att denna paroll kommer från det stora militärlandet Tyskland, och den har sin historiska förklaring däri, att det i Tyskland fastställdes vid olika epoker för att gälla en tid framåt en viss fredsstyrka, som skulle vara den normala, vid hvilken armén alltid skulle hållas uppe under den ifrågavarande tiden. Den styrkan fastställdes af riksdagen, och det stod hvarje gång stora strider om huru högt den skulle sättas, och undan för undan höjdes siffran af den konservativa majoriteten. Nu var det just gent emot dessa fastställanden af antalet värnpliktige, som skulle öfvas under en viss tid, som det socialdemokratiska partiet formulerade sin sats »icke en man, icke ett öre åt militarismen». I ett bref, som jag på begäran erhållit från en medlem af den tyska partistyrelsen beträffande dessa förhållanden, upplyser han därom, att denna formel »åt militarismen icke en man, icke en groschen», »einwandsfrei», utan lagligt hinder, kan offentligen uttalas äfven i Tyskland. Sålunda måste jag konstatera, att uti detta strängt militaristiska land, uti detta land, där man sannerligen icke från myndigheternas sida tager med silkesvantar på uttalanden, som skulle kunna tolkas såsom i någon mån subversiva — där uti detta land är detta uttalande fullständigt strafflöst och tillåtet af gammal praxis. Den har, denna formel, t. o. m. fått, tillägger min sagesman, en vidgning, i det man numera brukar säga: »åt denna regering icke en man, icke ett öre». Och tidsutvecklingen kan måhända komma att medföra, att äfven här i landet ett dylikt uttalande en eller annan gång utslungas. Det skulle därför vara rätt intressant att veta, huruvida den regering, som sitter, också anser, att ett sådant uttalande bör, i den allmänna ordningens intresse, undertryckas.

Det kan måhända invändas, att denna tyska formel icke alls passar för våra förhållanden, och att den därför här i Sverige alldeles nödvändigt måste tolkas såsom en uppmaning till värnpliktsvägran. Detta försök att försvara förbudet strandar emellertid på det historiska faktum, att det parti, det socialdemokratiska partiet, som Stockholms arbetarekommun är en afdelning utaf, för sin del alldeles bestämdt har *afvisat* hvarje tanke på värnpliktsvägran.

Saken har icke varit före sedan 1905 års partikongress, då herr Hinke Bergegren, hvilken vid den tiden ännu stod inom partiet, lyckats få beslut från en arbetarekommun att få fram frågan motionsvis till kongressen. Den afstyrktes af partistyrelsen och afslogs af kongressen efter en diskussion, som icke egentligen rörde sig ens om den saken,

utan i hvilken man hufvudsakligen sysselsatte sig med den antimilitaristiska agitationen i allmänhet. Vid 1908 års kongress, där det eljest var en sådan mängd förslag till omändringar i partiets programpunkt i afseende på militärfrågan, var det ingen, som satte i fråga någonting sådant, som att man skulle uttala sig för en värnpliktsvägran. Hela frågan om värnpliktsstreck föreligger sålunda icke för det socialdemokratiska partiet. Alltså förhåller det sig icke så, som vederbörande försvarare i pressen för förbudet hafva förklarat, att man icke kan tolka denna formel på annat sätt än såsom en uppmaning till värnpliktsvägran. Tvärtom vet en hvar, som känner det socialdemokratiska partiets program och ståndpunkt i detta fall — och det göra de arbetare, för hvilka det härvidlag gällde att demonstrera, tydligen vida bättre än högerpressen gör — huru härmed förhåller sig, och allesammans förstå, att, när denna lösen uttalas på ett standar eller i ett tal, är det ingenting annat än en fullföljd af partiets ståndpunkt och af partiets program, där det heter: »*successiv minskning af militärbördorna, fram mot afväpning.*» I själfva verket bör, i fall man sätter ett förbud mot den lösen, sådan som den uttalades från det tyska partiets sida, man också konsekvent komma därhän, att det skulle vara förbjudet att här uti landet hissa en fana, på hvilken det helt enkelt står som mål: *afväpning*. Det förefaller mig dock, att just ett sådant förhållande visar, på hvilka afvägar man kommer in, när man skall försöka att på detta godtyckliga vis pressa in uti ett uttalande, som står såsom en inskription, en mening, som icke ligger där, men som myndigheterna möjligen, med god vilja, kunna lägga däri, och sedan på denna grund göra ett förbud.

Jag nämnde, att det har varit olika tillämpning utaf dessa förbudsbestämmelser, denna erinran, som den 22 maj förra året — jag skref utaf misstag i juni — utgick rundt landet till länsstyrelserna för att vidare delgifvas polismyndigheterna. Jag skall be att till kammarens protokoll få anföra några exempel på dessa olika tolkningar. Uti Sundbyberg beslagtogs ungdomsklubbens standar med inskriptionen: »Ned med det barbariska, landsruinerande och kulturhindrande militärväsendet», hvilken fana oantastad bars i demonstrationen förlidet år. Redan i interpellationen omnämnde jag den skandal, som inträffade i Hufvudsta, där en kvinnoklubbens fana, på hvilken stod: »Ned med klasslagarna, medborgarrätt för kvinnor», aflägsnades ur tåget såsom någonting samhällsvådligt. Uti Oskarshamn förbjöds utaf polisen och beslagtogs ett standar med inskriptionen: »Bort med första kammaren. Ned med militarismen. Du skall icke dräpa». Femte budet står, såsom herrarna finna härutaf, icke högt i kurs hos polisen. I Linköping nekades socialdemokratiska ungdomsklubben af polismyndigheterna att medtaga ett antimilitaristiskt standar, men i stället spriddes 2,000 exemplar af ett upprop, hvarpå lästes: »Bort med den barbariska, kulturödödade och samhällsruinerande militarismen! Icke en man, icke ett öre åt militarismen». Där ser man just konsekvenserna af detta besynnerliga tillvägagångssätt: hvad som är tillåtet att tryckas får icke sättas upp på ett standar! Dessa upprop, som spredos och hvilka hade precis samma innehåll som den nyssnämnda standarinskriften, gjorde naturligtvis alldeles samma verkan som denna senare

Besvarande af
interpellation.

(Forts.)

*Besvarande af
interpellation.* skulle ha gjort, men då de föllo direkt under tryckfrihetslagen, an-
sågo sig vederbörande icke våga inskrida för deras skull.

(Forts.)

I Älfsby beslagtogs polisen en fana med inskriptionen: »Ned med den landsruinerande militarismen!» I Göteborg däremot fördes, utan att något ingrepp skedde, ett standar, hvarå stod: »Ned med den kulturfientliga militarismen!» I Sandviken förbjöd polisen en fana: »Bort med Första Kammaren!» I Surahammar beslagtogs en fana: »Ned med militarismen! Krig är brodermord!» — det är farliga saker, som man icke får säga i det fria Sverige. I Nynäshamn bars obehindradt i tåget en fana med precis samma inskrift som den, hvilken förbjöds i Stockholm! I Växjö gafs ett allmänt förbud mot alla antimilitaristiska och antimonarkiska fanors medtagande i tåget — jag tycker nu för min del, att denna sammanställning mellan militarism och monarki icke är så synnerligen smickrande för den senare.

Emellertid har man kommit till detta slags inkonsekvenser, denna oklarhet uti tolkningen af gällande föreskrifter och alla dessa mer eller mindre påtagliga ingrepp i den medborgerliga yttranderätten med stöd af det formellt oantastliga cirkulär, som af chefen för civildepartementet utfärdades för ett år sedan. Det är väl icke underligt, att man då anser sig ha anledning att här i Riksdagen å många, många svenska medborgares vägnar protestera gent emot sådana tendenser, som gjort sig gällande i fråga om en del af de sålunda gjorda beslagen.

Härtill kommer den frågan, som man äfven måste ställa till sig: Är det underligt, att särskildt de antimilitaristiska stämningarna och strömningarna ute i landet växa i intensitet och växa i förbittring, när man här i Riksdagen förfar på sätt, som skett? Huru tror man, att en sådan millionrullning, som här varit, och en sådan skildring af vårt lands ekonomiska läge, som vi *efteråt* fått höra, skall verka ute i landet? Huru skall det verka, när det förfares så här i Riksdagen, tack vare de anordningar, som vi ha i vår konstitution och hvarigenom minoritetens representanter uti salen bredvid få ett oproportionerligt stort inflytande på våra budgetsförhållanden? Det är ju alldeles uppenbart, att förbittringen gent emot en sådan sakernas ordning växer, och om detta missnöje sedan tager sig uttryck på så sätt, att man uti ett demonstrationståg vill bära en viss fana, ett visst standar, och då gifves ett polisförbud af detta innehåll: Nej, det missnöjet får ni icke gifva uttryck åt på detta sätt! — då tror man måhända, att man gjort en stor samhällsräddande gärning. Efter mitt förmenande har man tvärtom bidragit till att öka förbittringen i landet samt till att skärpa klassmotsatserna inom samhället och göra klasskampen hårdare.

Jag kan icke annat än beklaga, att här från regeringens sida icke gifvits något besked om, att meningen dock är att söka hålla demonstrationsrätten och yttranderätten vid makt såsom förut samt att de öfvergrepp från polisens sida, som uppenbarligen i några fall ägt rum, icke ha regeringens gillande. En sådan förklaring har uteblifvit, och det gör, att jag för min del måste uttala, att jag icke kan vara tillfredsställd med det meddelande och den hänvisning, som här nyss gifvits af hans excellens herr statsministern. Det är icke på det sättet, en regering samlar nationen för genomförande af de stora, ge-

nomgripande uppgifter, som förestå, af de reformer, som de flesta *Besvarande af*
 bland oss med stor ifver längta efter, men hvilka några emotse med *interpellation.*
 oro, om de också förstå, att dessa reformer måste komma. Det är
 icke på det sättet, som man skall gå till väga för att verkligen kunna
 trycka tillbaka de rent anarkistiska element, som inom hvarje sam-
 hälle drifva sitt spel. Tvärtom gifver man dem genom dylika osam-
 manhängande åtgärder och genom dessa ingrepp i friheten, hvilka icke
 utaf något rättfärdigas, vapen för deras propaganda och vatten på
 deras kvarn. Det är äfven ur den synpunkten beklagligt, att man
 icke kunnat från regeringsbänken få ett bestämdt besked, blott ett
 enda ord, till förmån för den medborgerliga frihet, som uppenbarligen
 flerstädes inom landet ganska ogeneradt trampas under fötterna.

Herr Lindhagen: Jag har icke kunnat underlåta att begära
 ordet, därför att enligt min uppfattning regeringen, trots det formella
 harnesk, bakom hvilket den forskansat sig, dock gifvit ett besked i
 sak i den föreliggande frågan. Vi veta alla, med hvilken ifver rege-
 ringen förra gången, den 1 maj 1908, grep in för att straffa en del
 underordnade polismyndigheter, därför att de icke skulle fullgjort sin
 plikt och förhindrat, att en fana med viss inskription burits i demon-
 strationståget här i staden. Genom den nu afgifna förklaringen har
 man fått en bekräftelse på, att regeringen icke anser det vara lika
 viktigt att gripa in för att upprätthålla en medborgerlig rättighet,
 som blifvit hotad. Lika stort intresse, som regeringen hade att ingripa
 förra året mot hvad den kallade själfsvåld, lika stort ja än större in-
 tresse borde regeringen haft i år för att ingripa till skydd för en
 medborgerlig rättighet, detta i all synnerhet då regeringen sett, hur
 godtyckligt hithörande ingripande äger rum öfver hela landet. Rege-
 ringens nu afgifna förklaring gifver utan någon tvekan till känna, att re-
 geringen icke ansett ett dylikt ingripande nu böra ske; med andra ord: re-
 geringen har icke ansett några medborgerliga rättigheter här satta på spel.
 Regeringen gillar det nu gjorda beslaget af ett standar med den an-
 gifna inskriptionen. Detta framgår så mycket tydligare af herr stats-
 ministerns förklaring, som han där icke inskränker sig till blott denna
 formella ståndpunkt, utan äfven ej kan afhålla sig från en liten gli-
 ring i sak, nämligen förklaringen, att regeringen icke kan underlåta att
 med hänsyn till det nu föreliggande fallet dock fästa uppmärksamheten
 på, att regeringen måste ingripa gentemot själfsvåld och alla sådana
 yttringar af demonstrationsrätten, som äro en kränkning af bestående
 lagar. Man behöfver icke vara stor psykolog för att förstå, att detta
 undfallna yttrande äfven innefattar ett godkännande af de underordnade
 myndigheternas ingripande i nu förevarande fall.

Jag utgår således utan tvekan ifrån, att den förklaring, som herr
 statsministern nu afgifvit, betyder, att regeringen med lif och själ står
 bakom det, som passerat. Då har man också anledning att med några
 ord gifva sig in på själfva saken. Jag hade verkligen trott, att rege-
 ringen, som — låt vara, att köttet är svagt — dock sträfvar att
 »stå öfver partierna», skulle i detta fall ha sagt: Ja det här kunna
 vi naturligtvis icke vara solidariska med. Detta förlösande ord uteblef
 emellertid. Vi äro således inne på denna renässans, som vi börja vada

Besvarande afi ända till knäna på alla områden. Jag vet dock icke, om regeringens ståndpunkt är ett uttryck för den af statsministern nyligen bebadade

interpellation.

(Forts)

»frihetens renässans» eller möjligen för den »religiösa renässansen» eller kanske också för den mycket storartade »maskulina renässansen». Det förefaller mig, som om en doft ifrån alla dessa tre härliga vårbrytningar sloge oss till mötes i regeringens nu fattade ståndpunkt beträffande den föreliggande frågan.

Jag vill för min del säga, att demonstrationsrätten är en utaf folkfrihetens lungor, och att enhvar bör i största möjliga utsträckning få uttala sina meningar och tankar i stora eller små politiska frågor. Denna rätt är en säkerhetsventil, något som särskildt de borde besinna, hvilka vilja kämpa för ordning och fred i samhället. Stänga herrarne till den ventilen, kunna vi vara öfvertygade om, att det blir explosion på ett annat håll förr eller senare.

När det nu finnes en regeringsdoktrin — om jag så må säga — som man kan uttrycka så: Alla ören, om möjligt, till militarismen! — så kan man förstå, att menige man, som skola betala örena och exercera, häremot ställa upp den motsatta devisen: Intet öre till militarismen! Detta ha menige man rätt att säga; de komma aldrig att sätta upp några kompromissprogram, utau deras mening är klar och lättfattlig: de vilja ha bort militarismen. Det är icke någon möjlighet att få denna stora samhällssjukdom bort ur världen på andra villkor, än att folket inom alla länder besjålas af den föresatsen, att intet öre, ingen man bör offras åt militarismen! Sedan komma de särskilda nationella frågorna, frågan i hvad mån ett land kan ensamt afväpna o. s. v. Därom kunna meningarna vara olika, men det behöfver man icke befara, att, när denna förutnämnda opinion gått fram vid valen till Riksdagen, från urväljarne till representanterna och från dem till regeringen och Riksdagen och i all synnerhet när den gått genom det som kallas statsutskottet, man behöfver då icke befara, säger jag, att icke alla kompromissynpunkter blifvit under denna långa vandring behörigen tillgodosedda. Men just detta, att folkmeningen är på det klara med: Intet öre, ingen man åt militarismen! — är i alla länder det enda sätt, hvarpå den saken kan bekämpas. Vi kunna aldrig blifva af med militarismen, om vi icke ha en dylik folkstämning, som är en verklig kulturrörelse för att frigöra mänskligheten från detta ok.

Jag beklagar, att herr statsministern så, som han nu faktiskt gjort, förklarar, att han gillar, att en sådan stämning i eu politisk fråga icke får taga sig uttryck, och jag beklagar i allmänhet, att denna frihetens stamort börjar att alltmera utvecklas till ett bolagshemman. Jag hoppas, att det skall blifva en reaktion mot sådana sträfvanden och att folkmakten skall veta att gentemot hvilken regering som helst häfda den gamla svenska demonstrationsfriheten.

§ 5.

Föredrogos hvar för sig och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord hvilande propositioner:

angående det under nionde hufvudtiteln uppförda anslaget till skiften och afvittringar; och

angående anslag för tillhandahållande vid uppförande af fredspalatset i Haag af 80 kubikmeter svensk granit såsom gåfva från den svenska statens sida.

§ 6.

Herr *Janssons* i Edsbäcken motion, n:o 271, som härpå föredrogs, remitterades till lagutskottet.

§ 7.

Föredrogs, men bordlades åter Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 32.

§ 8.

Till afgörande förelåg nu Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 25, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utredning rörande arbetslösheten i Sverige m. m. *Ang. utredning rörande arbetslösheten i Sverige m. m.*

Med föranledande af en utaf herr *Wavrinsky* väckt motion, n:o 193, hemställde utskottet, att Andra Kammaren för sin del måtte besluta, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa en utredning rörande arbetslösheten i Sverige samt rörande försäkring mot dennas ekonomiska följder, äfvensom till Riksdagen inkomma med de förslag, hvartill de gjorda utredningarna kunde föranleda.

Reservationer hade emellertid afgifvits:

af herr *Berg* i Staby; och

af herr *Nordström*, som hemställt, att Andra Kammaren måtte afslå såväl utskottets förslag som den i ämnet väckta motionen.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, lämnades ordet på begäran till:

Herr *Berg* i Staby, som yttrade: Herr talman! Som herrarna se, har jag i denna fråga icke varit riktigt ense med kamraterna i utskottet, utan anmält min reservation mot det beslut, till hvilket utskottet kommit. Jag skall därför be att med några få ord få framlägga mina tankar i den föreliggande frågan. Men jag ber att få förutskicka ett par ord. Jag ville bara säga, att när jag här i hufvudstaden under denna vinter mött en arbetslös, som begärt hjälp i sin nödställda belägenhet, så har alltid denna nu föreliggande motion kommit i mina tankar, och jag har önskat, att något i den riktning motionären tänkt sig skulle kunna göras. Jag vill med detta säga, att jag till fullo uppfattar de ädla motiv, som föranledt motionen. Emellertid har jag icke kunnat helt och hållet dela de tankar, som motionären här framfört.

Hvad är det motionären vill? Jo, han yrkar ju först och främst på att få en utredning öfver arbetslösheten i Sverige. I det afseendet har jag naturligtvis ingenting att invända, ty vill man råda bot på

Ang. utredning
rörande
arbetslösheten
i Sverige m. m.
(Forts.)

ett ondt, så måste man naturligtvis söka att, så långt möjligt är, lära känna det onda. Jag skulle i det afseendet endast vilja framhålla önskvärdheten af att en sådan utredning icke göres för ett visst tillfälle, utan att man skulle i större utsträckning taga reda på arbetslöshetens förekomst i vårt land, under alla förhållanden. Men när sedan motionären såsom ett väsentligt botemedel mot arbetslösheten föreslår arbetslöshetsförsäkring, närmast i anslutning till den försäkringsrörelse, som i detta afseende satts i gång af en del fackorganisationer här i hufvudstaden, och närmast också med tanke på de bestämmelser, som i granuländerna i detta afseende genomförts, så kan jag icke riktigt följa honom.

För det första vill jag säga, att jag ur försäkringssynpunkt måste ställa mig mycket betänksam i den saken. Jag kan nämligen icke tänka mig, att en försäkring mot arbetslöshet skall kunna göras effektiv. Den kan icke ha något försäkringstekniskt underlag att lita på. Skulle den kunna göras bärande, så skulle den ju bli obligatorisk. Det är en åtgärd, som har praktiserats, tror jag, dels i Tyskland på sina håll och dels i Schweiz, och det har visat sig omöjligt att fortgå på den vägen. För att kunna göra denna försäkring effektiv måste man därför tänka på någonting annat, tänka på bidrag från annat håll, och det är väl närmast detta, som jag förmodar motionären afser. Dessa bidrag skulle ju, såsom jag ser saken, dels verka lockande och uppmuntrande för arbetarne att gå in i en dylik försäkring, dels verka säkerställande af försäkringskassan. Hvarifrån skola då dessa bidrag tagas? Jo, då arbetslösheten torde förefinnas hufvudsakligen inom industrien, så skulle ju den tanken ligga närmast till hands, att industrien finge svara för de risker, som följde med den näringen. Efter min synpunkt såsom landtbrukare skulle ju däremot intet vara att invända. Den risk, som förefunnes inom industrien, skulle således stanna inom industrien själf. Men jag finner af tyska författare, som ha skrivit i frågan, liksom äfven af de danska bestämmelserna på detta område, att denna tanke har öfvergifvits såsom ohållbar, såsom omöjlig. Skulle man då kunna tänka sig, att bidragen i fråga toges från kommunerna? Ja, den tanken är genomförd i Gent. Där har detta system visat sig mycket lämpligt, och jag tänker, att, när en sådan anordning tillämpas inom en kommun, ett trängre område, den medför mindre olägenheter, ty inom en och samma kommun finns i alla händelser en viss närmare samhörighet mellan kommunens alla medlemmar. De ha ett visst ansvar för hvarandra, och således möter mindre svårighet att tänka sig, att en sådan här försäkring skulle ordnas genom bidrag från kommunerna. Skulle man emellertid vilja ge saken större omfattning och föreskrifva bestämmelser, hvarigenom kommunerna i allmänhet skulle åläggas att lämna bidrag till försäkring, tror jag, att det för våra förhållanden skulle visa sig alldeles ohållbart, alldeles omöjligt. De mindre kommunerna på landet skulle naturligtvis icke kunna åtaga sig något sådant.

Då återstår att lägga detta ansvar på staten; staten skulle lämna bidrag till arbetslöshetsförsäkringen. Från en synpunkt kan ju mot detta vara föga att invända; man flyttar då öfver denna risk, så att säga, på de starkaste skuldrorna. Men man får också komma ihåg,

att, om man lägger denna försäkring på staten, så kommer just, såsom jag nysst framhöll, det krafvet att alltmera göra sig gällande, att denna försäkring skall vara en verklig försäkring. I och med detsamma staten öfvertager detta ansvar, så komme således anspråken på denna försäkring — och det fullkomligt med rätta — att göras mycket starka. Jag vill nämligen ej tänka mig, att staten först skulle genom sina bidrag uppmana arbetarne att ingå i försäkringen och sedan, då det visat sig, att beräkningarna ej hålla streck och att anslagna medel ej räcka till, undandraga sig att lämna hjälp till de arbetare, som kanske längst fått betala till försäkringskassan. Således ser jag en betänklighet att lägga försäkringen på staten just i det, att staten då ikläder sig ett ansvar för att kassan verkligen skall vara säker, d. v. s. kunna uppfylla de anspråk, som ställas på densamma.

Ang. utredning rörande arbetslösheten i Sverige m. m.
(Forts.)

Dessa anspråk blifva fullkomligt oberäkneliga och i alla händelser icke små. Under sådana förhållanden måste jag ställa mig betänksam, huruvida det kan vara lämpligt att kasta den risk, som tillhör en viss näring, öfver på andra näringar. Det är naturligt, att jag som jordbrukare nu tänker närmast på jordbruket och ställer mig från den synpunkten mycket betänksam beträffande denna sak. Inom jordbruket torde knappast någon arbetslöshet förekomma i nämnvärd grad, och den risk, hvarom här är fråga, förefinnes således icke inom jordbruket, men väl inom industrien. Tänker man nu på, att industrien, genom de högre löner den kan erbjuda, tagit många arbetskrafter från jordbruket, och att jordbruket står nästan eller åtminstone delvis utblottadt på arbetskrafter, samt att den risk, industrien medför, skulle på detta sätt i viss mån kastas öfver på jordbruket, hvarigenom detta således skulle vara med att bära den, så måste man ställa sig mycket betänksam mot den saken.

Om man nu också på något sätt skulle kunna komma öfver svårigheterna med afseende på frågan, hvarifrån bidrag till denna arbetslöshetsförsäkring skola tagas, så kan jag ändå icke se, att saken skulle kunna vara utan sina betänkligheter. Jag tänker mig nämligen ytterligare, att en sådan här arbetslöshetsförsäkring skulle kunna medföra det, att arbetsgifvarne i medvetande om, att deras arbetare i stor utsträckning äro arbetslöshetsförsäkrade, skulle mindre draga sig för att, när kristider komma, släppa lös ett större antal arbetare, minska eller t. o. m. helt och hållet afstänga sin industri. Jag tänker mig åtminstone, att detta skulle vara möjligt, och det skulle naturligtvis i så fall bidraga till, att arbetslösheten blefve större. Jag tänker mig också en annan sak. Prislisorna för arbetarne inom industrien uppgöras genom underhandlingar mellan de olika organisationerna, arbetare och arbetsgifvare, och dessa bestämmelser göras vanligen gällande för flera år, för så vidt jag uppfattat saken rätt. Kommer så en kristid, skulle naturligtvis enligt mitt begrepp, i synnerhet om krisen vore af större omfattning, det enda rätta sättet att bereda arbete i många fall vara, att arbetsprisen nedsattes i någon mån. Skulle nu en arbetslöshetsförsäkring komma till stånd med statens hjälp, så skulle naturligtvis i viss mån staten få lof att lägga sig i den strid angående arbetsprisen, som drifvits emellan organisationerna. Det är naturligtvis, från min synpunkt sedt, ingenting alls att anmärka mot, att organi-

Ang. utredning
rörande
arbetslösheten
i Sverige m. m.
(Forts.)

sationerna, härvidlag närmast arbetarorganisationerna, söka att få de bästa möjliga villkor under alla förhållanden; men jag skulle också gärna vilja uppställa såsom ett kraf, att de, när tiderna te sig sådana, att dessa pris icke kunna uppbäras, tänka på, hvad som kan vara att göra för att nedsätta dem och såmedelst åstadkomma, att arbete kunde sättas i gång.

Jag skulle också vilja tänka mig en annan sak. Det är gifvet, att, när en kris på arbetsmarknaden eller inom industrien kommer till stånd, många arbetare få gå arbetslösa. Det är då alldeles nödvändigt att tänka på, huru man skall kunna, i viss mån åtminstone, föra arbetskrafter till de platser, där arbete finns. Jag vill visst icke påstå — jag tänker här närmast på det behof af arbetskrafter, som alltid förekommer inom landtbruket — att öfverförandet af arbetskrafter från det ena området till det andra kan ske i ett slag. Det är många omständigheter, som därvid inverka, och jag skulle vilja säga, att man å ömse sidor, både från arbetarnes och arbetsgifvarnes, är för konservativ för att vi skulle kunna i detta afseende få amerikanska förhållanden — och kanske detta icke heller vore önskvärdt. Men man måste tänka på att i kristider en förskjutning af arbetskrafter är önskvärd. Jag kan icke se annat, än att en arbetslöshetsförsäkring skulle i det afseendet verka hämmande på den naturliga utvecklingen å arbetsmarknaden.

Ser man ytterligare på, hur denna arbetslöshetsförsäkring skulle verka för den enskilde arbetaren, måste jag säga mig — och erfarenheten från Danmark ger det vid handen, såvidt jag kunnat läsa rätt — att det blir en förmån, som till största delen kommer de *organiserade* arbetarne till del. Med detta vill jag visst icke på minsta sätt opponera mig emot arbetarorganisationerna såsom sådana, men det är alldeles gifvet, att för arbetare inom organisationerna kommer det att blifva vida lättare att blifva delaktiga af förmånen utaf en sådan arbetslöshetsförsäkring än för »fria» arbetare, som icke ingått i någon organisation. Jag har med detta blott velat framhålla, att man torde kunna hysa betänkligheter emot att staten genom sina anordningar tillförsäkrar organiserade arbetare större fördelar än icke organiserade. Jag vill helst tänka mig, att staten bör vara fullkomligt neutral och hvarken gifva den ene eller den andre några särskilda förmåner. Man måste vidare också komma ihåg, att den fördel, som genom arbetslöshetsförsäkringen komme arbetarne till del, i viss mån skulle i första hand tillfalla de mindre dugliga och ordentliga arbetarne. Det är gifvet, att dessa först träffas af arbetslöshet — det kan icke hjälpas — och sålunda komma bidragen i första hand att utgå till dessa. Jag måste äfven däri se en olägenhet.

Jag skulle ytterligare vilja påpeka, att jag icke kan finna annat, än att hjälpen skulle komma vissa yrkesarbetare mera till del och likaså vissa orters arbetare. Således blir det icke en hjälp, som i lika mån kommer alla arbetare till godo, och jag är säker om, att, äfven sedan vi fått en försäkring, de arbetslösas antal i alla fall skall, därest en kris inträffar, blifva mycket stort.

Jag har härmed velat påpeka de svårigheter, som framstå för mig vid frågans lösning. Men när det är så många svårigheter därmed förbundna, bör man ju begära en utredning för att få dessa svårigheter

klarerade. Ja, så kan det synas, men för min del har jag i detta fall funnit svårigheterna så stora, att jag nästan betviflar, att de kunna lösas. I alla händelser måste en utredning taga mycket lång tid och vara en svår fråga. En utredning, sådan som den här af motionären begärda, skulle dessutom möjligen kunna skymma bort tanken på andra saker, som man borde vidtaga och som kunde verka mycket effektivare än arbetslöshetsförsäkringen. Jag skulle också vilja framhålla, att såvidt jag förstått saken, den lagstiftning, som i Danmark och Norge genomförts i detta afseende, är en försökslagstiftning, hvarför det kan vara lämpligt att litet längre afvakta resultaten af där gjorda försök.

Aug. utredning
rörande
arbetslösheten
i Sverige m. m.
(Forts.)

Jag finner det däremot naturligt, att, när man talar om arbetslöshet och om bot för den, tankarna närmast ledas till i hvad mån man kan skaffa arbete för de arbetslösa. Man borde sålunda se till i hvad mån staten och kommunerna skulle kunna ordna sina arbeten på sådant sätt, att de reglerade arbetsmarknaden, i den mån sådant vore möjligt. Jag tror, att åtskilligt i den vägen skulle kunna göras, och därför borde man, när det är fråga om arbetslöshet, i första hand tänka på den saken.

Vidare skulle jag vilja framhålla, att tankarna borde falla på i hvad mån man kunde utvidga arbetsförmedlingsanstalterna och deras verksamhet. Man borde också tänka på, såsom i en annan motion är framhållet, i hvad mån staten skulle kunna lämna bidrag för att arbetarne skulle i och för sökande af arbete kunna förflytta sig från en ort till en annan inom landet. Man skulle ytterligare kunna tänka på i hvad mån det vore möjligt för staten att lämna bidrag till arbetarne för underhåll vid flyttningar och andra sådana bidrag.

I sista, men icke i första hand, skulle man tänka på i hvad mån staten kunde bilda, icke försäkringskassor, utan arbetslöshetskassor eller dylikt, för att, i händelse behöfvat af understöd blefve för stort, lindra den värsta nöden.

Med detta tror jag mig ha redogjort för min ställning till frågan och angifvit, hvarför jag icke gått med på motionärens förslag att begära en utredning endast rörande det botemedel mot arbetslösheten, som skulle ligga i en arbetslöshetsförsäkring. Jag anmärkte i utskottet, att jag, om motionens kläm kunde göras vidare, så att de synpunkter jag ville hafva fram finge komma med, ej skulle hafva något att invända mot förslaget, men när detta icke kunde ske, var det ju icke möjligt för mig att gå med på utskottets förslag. Nu är det alldeles gifvet, att jag måste erkänna, att jag på detta område icke är sakkunnig; men när jag satt såsom ledamot af utskottet, måste jag ju tänka mig in i frågan. Jag har framlagt mina tankar, och jag hoppas nu att få höra de sakkunnige ytterligare uttala sig i frågan. Jag ber, herr talman, att få yrka afslag å motionen och utskottets hemställan.

Herr Wijk: Herr talman, mina herrar! Den förste reservanten inom utskottet och den förste talaren här i dag ha framställt en hel del anmärkningar mot den framställda motionen och mot utskottets tillstyrkan däraf, anmärkningar, som jag skall be att så smäningsom få taga upp, en och en, i den mån jag kunnat anteckna dem. Till att börja med skall jag emellertid be att få säga några ord om arbetslöshetsförsäkringen i allmänhet.

Ang. utredning rörande arbetslösheten i Sverige m. m. (Forts.)

Att arbetslösheten icke är ett inbilladt, utan ett faktiskt ondt i våra moderna samhällen, det ha vi icke minst de senaste åren haft en så pass stark känning af, att den saken icke torde behöfva närmare bevisas. Företeelsen är dock ingalunda ny, utan i viss mån kronisk och hänger på det närmaste samman särskildt med industriarbetets utveckling i vårt land. Den har också därför hos oss alltmera vuxit i omfattning under årens lopp.

Då arbetarne sålunda varit utsatta för en ständigt återkommande risk att bli utan arbete, ha de själfva börjat vidtaga de åtgärder, som de tänkt sig vara mest ändamålsenliga, och dessa åtgärder ha helt naturligt varit dels att spara under den tid, då arbetsförtjänsterna flutit jämnast in, och dels att fördela den risk, som uppstår genom arbetslösheten. På så sätt har man bildat arbetslöshetskassor, och arbetslöshetsförsäkringen har kommit till stånd. Sådana kassor ha bildats hos oss inom ett flertal starkare och bättre organiserade arbetar-grupper och inom en del af dem vunnit en ganska stark ställning. De ha alla vissa gemensamma drag, i det de förutsätta regelbunden inbetalning af medlemmarna samt vidare stadga, att vid inträffad arbetslöshet, då denna räckt ett visst antal dagar och icke kunnat undanröjas genom arbetsförmedlingsanstalterna, medlem, som fullgjort sin betalningsskyldighet, erhåller ett visst underhåll af kassans tillgångar, hvilket underhåll dock under inga förhållanden uppgår till samma höjd som dagsinkomsten och icke heller räcker mera än en viss tid, då ju kassans tillgångar icke medgifva en obegränsad utdelning under en obegränsad arbetslöshetstid. Dessa kassor tjäna således till att under en kritisk öfvergångstid underhjälpa den arbetslöse arbetarens ställning.

Gentemot arbetslöshet har man ju att i första hand tillgripa arbetsförmedlingen, hvilken numera är understödd af staten. En uppfattning, som man härvidlag ganska ofta får höra uttalas, är den, att arbetslöshet i själfva verket icke behöfver förefinnas i det moderna samhället, utan att om endast arbetsförmedlingen fungerade fullt tillfredsställande, skulle alla arbetslösa få arbetstillfälle. Det är mot denna uppfattning, jag skall be att få rikta några anmärkningar.

Först och främst är det tydligt, att äfven i de fall, där arbetsförmedlingen verkligt kan åstadkomma, att en arbetslös arbetare får arbete, förflyter dock alltid en viss tid, som för honom innebär arbetslöshet. Om han mistat sitt arbete, kan han icke samma dag eller de närmaste dagarna räkna på att finna arbete på annat håll. Särskildt om det skulle inträffa, att arbete icke erbjödes på samma plats, utan på en annan ort, så förflyter en kortare eller längre tid af arbetslöshet, som för arbetaren kan vara ganska kritisk. Men i många fall kan det hända, att han alls icke genom arbetsförmedlingen kan vinna något arbete inom öfverskådlig tid. Detta gäller till att börja med den stora gruppen af säsongarbetare. Deras arbetstillfällen inträffa ju nästan utan undantag på sommaren, då tillgången på arbete är störst, men deras arbetslöshet infaller på vintern, då arbetstillgången inom de flesta yrken är minst. Inom deras yrken råder en regelbunden växling, som är i högsta grad ogynnsam för beredande åt dem af jämna arbetstillfällen.

Vidare inträffar arbetslöshet ganska ojämnt inom olika yrken och på olika orter. Om den inträffar inom ett visst specialyrke, är det ingalunda säkert, att dessa arbetare kunna räkna på att vinna anställning inom andra yrken, där deras speciella utbildning gör dem mindre kvalificerade, och där andra arbetslösa kanske vänta på att få arbete. Slutligen kan det inträffa sådana företeelser, som vi fått bevittna under dessa senaste tider, då en stor kris vållar, att hela industrier läggas ned eller hållas på half stat, och arbetarne således bli arbetslösa utan att det samtidigt finnes tillfälle för dem att få arbete på annat håll.

Ang. utredning
rörande
arbetslösheten
i Sverige m. m.
(Forts.)

Det förefaller mig sålunda vara fullkomligt tydligt, att genom arbetsförmedling icke arbetslöshetens onda kan annat än i viss mån undanröjas, och ser man på den statistik, som meddelas rörande arbetsförmedlingsanstalternas hittillsvarande verksamhet, så finner man också detta till fullo bekräftadt. I förmedlingsanstalternas rapporter upptagas antalet sökande, antalet lediga platser och antalet platser, som blifvit tillsatta för hvarje år. Af deras senaste redogörelse finner man, att under år 1908 antalet arbetssökande varit omkring 98,000 och antalet lediga platser omkring 67,000. Det vill säga äfven om alla de hos anstalterna anmälda platserna fyllts, så hade det varit en stor marginal öfver för arbetare, som icke kunnat vinna någon anställning; men nu var förhållandet i stället det, att af dessa 67,000 lediga platser icke mera än 39,000 blefvo tillsatta. Detta visar, att icke ens på långt när alla de platser, som erbjudas, kunna, trots riklig tillgång på arbetssökande, tillsättas och detta tydligen delvis på grund af de orsaker, som jag förut framhållit.

Det återstår således, trots förmedlingsanstalternas verksamhet, ett behof att hjälpa den rest af arbetslösa, som under alla förhållanden kvarstår, och i detta syfte kunna flere olika slag af åtgärder tänkas vidtagna. Den förste talaren omnämnde ett par sadana, som jag skall be att få nämna några ord om. Han föreslog, att staten och kommunerna skulle tillse, i hvad mån de kunde fördela de offentliga arbetena så, att de hufvudsakligen infölle under tider af arbetslöshet, för att på detta sätt bereda arbete åt de arbetslösa. Men då man ser den stora massa arbetslösa, som funnits under det gångna året i vårt land, så förstår man utan vidare, att det är omöjligt för staten och kommunerna, som ju representera en ringa del af det offentliga arbetet, att kunna fylla det arbetsbehof, som från de arbetslösas sida uppstår.

Det andra förslag, som den förste talaren framhöll, var att utvidga verksamheten hos arbetsförmedlingen. Dennas otillräckliga förmåga härutinnan har jag emellertid nyss sökt uppvisa. Återstå då arbetslöshetskassorna. Motionären och utskottet utgå från, att det visat sig, att dessa kassor fylla en uppgift af så samhällsgagnande art, att det vore berättigadt från statens synpunkt att se till, om denna verksamhet kunde understödjas och stärkas, och i hvad mån den kunde ytterligare utvidgas; detta är föremålet för motionärens yrkande. Hvad som skulle vinnas med en sådan af staten understödd arbetslöshetsförsäkring vore ju icke endast, att denna verksamhet blefve stärkt och utvidgad — hvarigenom nöden i landet i tider af arbetslöshet ovill-

Ang. utredning
rörande
arbetslösheten
i Sverige m. m.
(Forts.)

korligen blefve lindrad — utan också att såsom villkor för åtnjutande af understöd därifrån skulle uppställas enahanda villkor, som redan nu af arbetarne stadgats beträffande de af dem själfva bildade kassorna, eller att den arbetslöse, först sedan han sökt arbete på arbetsförmedlingsanstalt men icke kunnat erhålla lämpligt sådant, skulle komma i åtnjutande af bidrag. Härigenom skulle också förmedlingsanstalternas verksamhet ernå den högsta tänkbara effektivitet och arbetslösheten på detta sätt i högsta möjliga grad minskas.

Den förste talaren har mot förslaget, att staten skulle lämna bidrag till arbetslöshetsförsäkringen, framställt vissa anmärkningar, som jag skall försöka att i någon mån bemöta. Hans första anmärkning var, att han icke kunde anse arbetslöshetsförsäkring som något botemedel mot arbetslöshet. Emellertid har hvarken utskottet eller motionären eller någon annan, som sysslat med denna fråga, velat framhålla, att arbetslöshetsförsäkringen verkligen skulle vara ett botemedel mot arbetslöshet: man har endast ansett, att den skulle vara ett medel att lindra de ekonomiska följderna af den arbetslöshet, som icke genom andra åtgärder kunde undanröjas; något botemedel vill den således icke ge sig ut för att vara. Vidare framhöll den förste talaren, att en sådan försäkring icke skulle bli effektiv. Jag vill då framhålla, att den ärade talaren lagt på denna arbetslöshetsförsäkring kraf, som aldrig någon påstått, att den skulle fylla. Om staten bidroge till arbetslöshetsförsäkringen, skulle, påstod den ärade talaren, den, som ingick i kassan, därigenom få intrycket, att staten garanterade honom ovillkorlig visshet om att under den längsta tid, som stadgarna medgäfvö, utfå det af kassorna stadgade bidraget. Detta är naturligtvis ett fullständigt misstag. Staten ikläder sig icke någon som helst garanti i den vägen. Om den härvidlag följer samma princip, som staten i Danmark, så lämnar den endast bidrag i förhållande till de premier, som inbetalas af de försäkrade själfva. I Norge lämnar staten en andel i de bidrag, som utbetalas till de försäkrade; det är sålunda en variation af samma system.

Vidare framhöll den förste talaren, att statens understödjande af försäkringsverksamheten skulle inverka hämmande på den förflyttning från stad till land, som han — och naturligtvis alla landtmän med honom — så lifligt åstunda. Jag vill framhålla häremot, att genom en väl ordnad arbetsförmedlingsverksamhet, som blefve följden af arbetslöshetsförsäkringen, skulle alla de tillfällen, som i den vägen kunna erbjudas, äfven blifva begagnade. Jag tror emellertid, att den ärade talaren skall vara villig att medgifva, att landtbrukarna själfva icke äro betjänta med och därför icke heller önska att erhålla till jordbruket hvilka industriarbetare som helst, som genom arbetsförmedlingen skulle kunna erbjudas dem; de fordra nog, att vederbörande skola ha någon kännedom om landtarbetet och någon gång varit verkliga landtarbetare. Att en statsunderstödd arbetslöshetsförsäkring skulle kunna påverka öfverflyttningen till eller från landsbygden, synes mig vara uppenbarligen oriktigt.

Då jag vet, att denna föreställning dock för en del landtmän innebär ett motiv att ställa sig ovilliga mot det nu föreliggande förslaget, vill jag för min del nämna, att jag är öfvertygad, att det svåra

problem, som ligger i frågan om bästa sättet att fylla den bristande arbetskraften på landsbygden, icke kan lösas med några enkla radikalmedel — således ej heller genom att införa eller icke införa arbetslöshetsförsäkring — utan att svårigheten ligger mycket djupare än så. Problemet är helt säkert här att i största möjliga mån förhindra en förflyttning från landsbygden till städerna, ett mål som först kan uppnås, när man kan erbjuda landsbygdens arbetare sådana villkor och förhållanden, att de kunna trivas och stanna kvar på landet. Och i detta hänseende hoppas jag, att den igångsatta undersökningen om landtarbetarnes ställning, som Riksdagen beslöt förra året, skall leda till ett resultat, som kan blifva ett verkligt underlag af betydelse för denna mycket svåra och mycket viktiga frågas lösning. Af det nu föreliggande förslaget är, efter hvad jag kan finna, den frågan icke i någon mån berörd.

Den af staten understödda arbetslöshetsförsäkringen, som motionären förordat och utskottet tillstyrkt, är icke något nytt och opröfvadt experiment. I Danmark har den varit införd sedan ett par år, och enligt de uppgifter och statistiska upplysningar, som man erhållit från detta land, har den där visat sig i hög grad tillfredsställande. På samma sätt i Norge. Där har genom de nyligen införda ändringarna i villkoren för statens bidrag arbetarnes häg att inträda i denna försäkring blifvit i hög grad ökad. I Danmark uppgick för ett år sedan — senare uppgifter finnas icke ännu — de arbetslöshetsförsäkrade arbetarnes antal till 70,000; i Norge är antalet — likaledes enligt senaste uppgifter — 12,000, och dock har här rörelsen helt nysa börjat.

Det torde kanske vara af intresse för kammaren att höra, att i det budgetstal, som den engelske finansministern höll för någon tid sedan, förklarade han, att bland de lagförslag, regeringen komme att framlägga, vore äfven förslag om statsunderstödd arbetslöshetsförsäkring. Han framhåller att en regering kan ingenting göra mot de fluktuationer i handel och industri, som närmast förorsaka arbetslösheten och allt dess elände, men att statens uppgift å andra sidan är att se dessa fakta i ögonen för att med mod och beslutsamhet träffa sina anstalter till lindrande af det onda. I anslutning härtill meddelar han, att inom engelska handelsdepartementet ett lagförslag om statsunderstödd arbetslöshetsförsäkring är under utarbetning, hvars hufvudgrunder komma att vara: försök att bygga på den verksamhet, som redan inom engelska fackföreningar grundats, men med utvidgning af försäkringen till att omfatta alla arbetare inom vissa fack; de medel, som erfordras för ändamålet, skola lämnas af arbetarne, arbetsgifvarne och staten. I detta afseende skiljer sig förslaget både från den danska och den norska lagen, där endast stat och kommuner jämte arbetarna själva bidraga, men icke arbetsgifvarna. Och han framhåller, att den fattigvårdslagstiftningskommitté, som under en längre tid arbetat i England för att behandla alla de stora med fattigdomen sammanhängande spörsmålen, på det allra lifligaste förordar, att så snart som möjligt en lagstiftning i denna riktning framläggas.

Mot utskottets utlåtande har slutligen en reservant nummer två fogat en reservation, som dock är af beskaffenhet, att jag knappast

Ang. utredning
rörande
arbetslösheten
i Sverige m. m.
(Forts.)

ansett den förtjänt af ett allvarligt bemötande. Men jag skall i alla fall yttra några ord om densamma. Reservanten håller, trots utskottets utredning, fast vid den meningen, att genom arbetsförmedling så godt som alla arbetslösa kunna få arbete, åtminstone anser han detta vara fallet med dem som äro dugande och hederliga; — den stora skaran af arbetslösa, som trots förmedlingsanstalterna faktiskt icke få arbete, räknar han således till de odugliga och ohederliga arbetarna. Denna hans åskådning framskymtar också längre fram i hans reservation, där han framhåller, att dessa arbetslösa, som icke kunna få arbete, äro ingenting annat än »vagabonder», mot hvilka samhället måste skydda sig, men mot hvilka samhället icke bör visa någon som helst barmhärtighet. Det är ett bevis på en hätsk oförståelse mot moderna rörelser och mot moderna humanitära kraf, som lyckligtvis är sällsynt inom denna kammare. Då reservanten slutligen framhåller, att ett bifall till motionen skulle gälla landtbrukarnes existens, och då han hoppas, att alla hans »yrkesbröder» skola vara med honom i denna hans uppfattning, så får jag för min del uttrycka den motsatta förhoppningen, att landtmännen inom denna kammare skola ha en mera klarsynt och vidsynt uppfattning än den, som reservanten här framhållit.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Blomberg: Herr talman! Jag kan icke underlåta, att då denna fråga ånyo ligger på kammarens bord, säga några ord om densamma, ehuru ju vår långa föredragningslista måhända manar till en viss begränsning af våra anföranden. Frågan är emellertid, såsom jag tillät mig att framhålla i fjol, af den vikt och betydelse, att den förtjänar att väl beaktas, och jag vill därför söka att framföra några synpunkter, som jag anser böra framhållas vid dess behandling.

Jag skall då be att först få erinra om, att, då frågan här i år ånyo ligger på kammarens bord, detta sker under omständigheter, som skarpt framhäfva de svåra verkningarna af arbetslösheten. Vi känna ju litet hvar, huru denna i år stigit så, att det var länge sedan den hade en sådan omfattning, som nu är fallet. Det förefaller mig sålunda, som dessa omständigheter borde mana till allvarligt beaktande, så att samhället gör sig bättre rustadt än nu är förhållandet för att möta sådana perioder, sådana kriser, som dem vi nu bevittnat och nu lefva i. Ty det har verkligen visat sig, att samhället varit alltför litet utrustadt för att kunna hjälpa och lindra de onda följder, som arbetslösheten fört med sig.

Det är nu visserligen så, att det förslag som nu här föreligger, kan ju, som någon vid ett annat tillfälle förut anmärkt, icke vara ägnadt att hjälpa den nöd, som *nu* råder till följd af arbetslösheten, men förslaget är dock, såsom jag antyd, ägnadt att sätta samhället i stånd att på annat sätt än hittills möta de kristider, som framdeles kunna komma. I sitt svar på herr Sven Perssons interpellation — i hvilken denne frågade, hvilka åtgärder regeringen ämnade vidtaga för att genom ekonomiskt understöd lindra den nöd, som rådde bland dessa arbetslösa — hänvisade herr civilministern till fattigvårdslagstiftningen och påpekade, att det enligt denna lagstiftning närmast var kommu-

nernas sak att bereda hjälp. Herr civilministern tillade dock för sin del, att han därmed ej ville häfda fattigvårdsunderstöd såsom lämpligaste formen för understöd åt arbetslösa, men han ville häfda, att det för närvarande åläge kommunerna att meddela sådant understöd och vidtaga de åtgärder, som erfordrades. I hvarje fall står man för närvarande på den ståndpunkt, som fattigvårdslagstiftningen anvisar.

En sträfvan, som emellertid genomgår de moderna riktningarna i dessa frågor, är att söka komma bort från fattigvårdssynpunkterna och att från fattigvårdsområdet öfverlyfta, så att säga, en del till försäkringsområdet, folkförsäkringstanken skall i stället tillämpas. Nu är det ju så, att i en del fall, där den, här har annat än sin arbetskraft att lita till, blir oförmögen att använda denna arbetskraft, man har inrättat *vissa* slag af försäkring. Samhället har ju genom lagstiftningen tillförsäkrat den arbetare, som drabbas af olycksfall i arbetet, en viss ersättning, en viss hjälp vid den skada, som förorsakas honom, att utgå under den tid han lider af sjukdom till följd af olycksfallet o. s. v. Den lagen är i vårt land visserligen bristfällig och behöfver förbättras, men principen på det området är dock erkänd, att den skadade eller förolyckade skall hafva en annan hjälp än fattigvårdens. I fråga om sjukkasväsendet lämnar staten ju till det sitt understöd. Jag vill då påstå, att det i nu föreliggande förslag är fråga om en verksamhet, som bör på enahanda grund understödjas. Arbetarna ha sammanslutit sig för att på frivillighetens väg hjälpa hvarandra i arbetslöshetstider. Det är på detta område samma förhållande som på det nyssnämnda, där man sammanslutit sig för att hjälpa hvarandra vid fall af sjukdom; och i det fallet har ju staten erkänt sin skyldighet att träda emellan för att hjälpa och lämna bidrag. Jag kan därför icke förstå, att det i själfva verket skall finnas större invändningar att göra mot krafvet på, att staten biträder själfhjälpssträfvandet äfven i afseende å understöd vid arbetslöshet.

Det har sedan omnämnts, att här i landet en del af våra fackorganisationer slagit in på den vägen att genom arbetslöshetskassor söka bereda sina medlemmar understöd vid arbetslöshetstillfällen. Jag skall då be att få nämna, att den arbetslöshetskassa, jag närmast känner till, järn- och metallarbetareförbundets, under de något öfver 10 år den varit i verksamhet, utlämnat understöd uppgående till sammanlagdt ej mindre än något öfver en half miljon kronor. Den lämnade ut t. ex. under hvar och ett af åren 1905, 1906 och 1907 cirka 65,000 kronor i understöd. och det senaste året, 1908, sprang siffran upp till något öfver 150,000 kronor. Jag tror att många ändå skola erkänna, att denna verksamhet, hvarigenom detta arbetslöshetsunderstöd lämnats ut åt de arbetslösa, redan nu har en sambällelig uppgift att fylla. När här i Sfockholm t. ex. i januari månad 800 järnarbetare gingo arbetslösa, vågar jag tro, att det icke allenast för dem skulle visat sig ett tomrum, om denna arbetslöshetskassa icke funnits, eller dukat under, utan frånvaron af en sådan kassa skulle också ha gjort sig kännbar för samhället.

Förhållandet är nu det, att i tider, då det är goda konjunkturer, uppstår i dessa kassor en behållning, d. v. s. man sparar, som förut sagts, till de onda tiderna. Men de onda tiderna kunna bli sådana,

Ang. utredning
öfrande
arbetslösheten
i Sverige m. m.
(Forts.)

Ang. utredning
rörande
arbetslösheten
i Sverige m. m.
(Forts.)

att dessa kassors under goda tider hopsparade behållning tages så i anspråk, att kassorna icke förmå fylla sin uppgift. Detta var förhål- landet i Danmark och Norge, när man där framställde kraf på statens bidrag till arbetslöshetskassorna. Det förhöll sig nämligen så, att åtskilliga af dessa arbetslöshetskassor, på grund af att de hårda tiderna hårdt tryckte dem, höllo på att duka under och sålunda icke kunna fylla den uppgift, de åtagit sig. Jag tror, att om man där såg saken från den synpunkten att, om kassorna upphörde med sin verksamhet, så skulle icke allenast de, som saken närmast rörde, lida skada, utan samhället själf, och man fann det vara ett samhällsintresse att staten understödde arbetslöshetskassorna.

När vi bildade denna arbetslöshetskassa inom järn- och metall- arbetareförbundet, gjordes därinom invändningar mot att bilda en sådan kassa. Man invände och det med all rätt att det är samhällets brister, som förorsaka den ofövällade arbetslösheten. Det är samhällets brister i åtskilliga afseenden, som göra, att en man, äfven om han har förmåga och vilja att arbeta, ej kan finna arbete, därför att intet arbete står att få vid vissa tider. Det är sålunda icke arbetarnas skyldighet att i detta fall hjälpa hvarandra. Det är icke deras skyldighet att taga denna börda på sina axlar; det är samhällets, det är alla medborgares samfälda skyldighet. Ja, det fördes ett sådant resonemang gentemot tanken på att bilda en arbetslöshetskassa inom förbundet, men det svarades å andra sidan: »Vi böra göra det. Vi ha skyldighet att göra det på frivillighetens väg, för att dymedelst visa, att det kan gå för sig att skapa ett organ för anskaffande och utgifvande af denna hjälp; och när vi arbetare en dag icke längre ra med denna uppgift, så kunna vi med större skäl kräfvä, att samhället träder emellan och hjälper till på den väg, vi genom denna själfhjälp anvisat.» Men nu torde den tid vara kommen, då dels dessa arbetslöshetskassor — ehuru de proportionsvis ej tagit samma omfattning i vårt land som i Danmark — dock ha nått en sådan utveckling, att de kunna ge anvisning om sättet, på hvilket denna fråga här bör lösas, och dels ha vi kommit därtill, att vi sett, hur hårdt dessa kassor särskildt i denna vinter ansträngts och hur svårt det varit för arbetarna att i detta hänseende hjälpa sig själfva. Därför vänder man sig nu till samhället med hänvisning jämväl till exemplen från grannlän- derna och säger: nu bör det vara samhällets plikt att taga under öf- vervägande och se till, om det ej kan träda hjälpande emellan och understödja denna själfhjälpsverksamhet, hvilken för samhället själf är både nyttig och nödvändig.

Det har varit denna synpunkt, jag velat framhålla. Det skulle ju gifvetvis vara åtskilligt till att här framställa, särskildt med anled- ning af den förste ärade talarens yttrande. Han har dock redan till större delen blifvit bemött af herr Wijk. Jag skall därför ej mer än i ett par punkter be att få besvara honom, alldeles särskildt i den punkt, hvori han uttalade, att denna arbetslöshet förnämligast skulle komma de mindre dugliga eller mindre ordentliga till godo, i hvilket sammanhang han också nämnde, att det skulle bli förnämligast de organiserade arbetarna, som skulle få denna hjälp. Jag kan väl aldrig tro, att den ärade talaren ville drifva den satsen, att de organiserade

arbetarna vore odugligare eller mindre ordentliga än andra arbetare. Ang. utredning
 Hvad han menade, var väl det, att de mindre dugliga och de mindre
 ordentliga i första hand bli afskedade vid kristillfällen. Men det är
 väl ändå ej så alldeles säkert, att så kommer att ske, ty det är icke
 sagdt, att krisen träffar på det sättet, eller att man på förhand kan
 säga detta. Det är ju också så, att icke alla människor äro lika. Det
 finnes ju olika förmåga och olika duglighet, hvilket människan själf
 ej kan rå för. Skall man då för sin vägran att hjälpa en människa
 taga till intäkt den omständigheten, att hon icke fått så stor duglig-
 het som en annan, något som ju är en sak, hvartill hon väl icke själf
 är vållande. I en arbetsstyrka på 100 man eller hvilken styrka man
 vill — jag tar siffran som exempel — är det tydligt, att det kan
 finnas olikheter i duglighet. Detta är en naturlig sak, och icke kan
 man väl taga detta till anledning och säga, att därför att de finnas,
 som äro mindre dugliga och måhända först bli arbetslösa, så skall hela
 denna tanke på hjälp vid arbetslöshet vara oriktig. Den ärade talaren
 invände vidare, att lagstifningen om arbetslöshetskassor i Danmark
 och Norge är en försökslagstiftning, hvars resultat man vidare bör
 afvakta. Jag tror i alla fall, att man både i Norge och Danmark,
 särskildt i Danmark, kommit så långt med det försöket, att vi mycket
 väl kunna taga de erfarenheter, man där gjort, till intäkt för liknande
 åtgärder här i landet, äfven om hvad man där gjort icke i alla af-
 seenden kan efterföljas. Huru långt detta kan ske, får en blifvande
 utredning närmare visa. Jag tror, som sagdt, att åtskilliga erfaren-
 heter dock där äro gjorda, som vi kunna ha nytta af att taga upp och
 granska. Jag skulle kunna, om det ej toge för lång tid, här inför
 kammaren redogöra litet närmare för, hur förhållandena i detta afse-
 ende utvecklats sig i Danmark. Jag skall emellertid icke taga upp
 tiden med detta, utan endast nämna, att fastän i Danmark i början
 restes starkt motstånd mot förslaget om understöd från statens sida
 till arbetslöshetskassor, blefvo dock förhållandena sådana, att man blef
 tvungen slå in på den vägen och taga arbetarnas egen organisations-
 förmåga i anspråk samt begagna sig af de organ, arbetarna själfva
 genom sin organisation i detta hänseende skapat, för att lindra den
 nöd, som genom arbetslösheten uppstått. Och det är min öfvertygelse,
 att man äfven i vårt land skall komma till samma resultat. Jag vill
 hoppas och tro, att Andra Kammaren, med de exempel för ögonen vi
 haft af den skriande nöd, som mångenstädes härskar till följd af arbets-
 lösheten, icke skall på den vädjan, som här föreligger, svara nej. Jag
 vill, som sagdt, hoppas, att Andra Kammaren ej skall neka sitt sam-
 tycke till en utredning, som syftar till att det svenska samhället i
 framtiden skall stå bättre rustadt för att kunna lindra den nöd och
 det elände, arbetslösheten förorsakar i mångtusende svenska arbetare-
 hem.

I detta anförande instämde herrar *Lindhagen, Wallis, Karlsson* i
Fjäl, Carlsson i Malmberget, *Lindley, Tengdahl, Åberg, Persson* i
 Stockholm och *Berg* i Munkfors.

Herr Svensson i Skyllberg: Herr talman, mina herrar! Den

Ang. utredning
rörande
arbetslösheten
i Sverige m. m.
(Ports.)

föreliggande motionen har ett mycket människovänligt syfte; men jag befarar, att det syftet i praktiken icke låter sig realiseras.

Uti motionen begäres en utredning rörande arbetslösheten i Sverige. En sådan utredning, visserligen icke precis omfattande *alla* kommuner, men i kommuner som kunna anses för representativa i alla hänseenden och ägnade att något så när gifva en bild af förhållandena i deras helhet, har emellertid helt nyligen på regeringens föranstaltande ägt rum. Denna utredning gaf till resultat, hvad vi alla på förhand visste, nämligen att i industricentra, i de stora städerna, rådde en arbetsbrist, som hotade att blifva större dag för dag, under det att det var god tillgång på arbetstillfällen på rena landsbygden. Om nu en ny utredning företages, så är jag viss om, att taflan skulle bli alldeles densamma, kanske litet mera uttrycksfull i fråga om arbetslösheten i industricentra, men med ökade och, under den här årstiden i synnerhet, snart sagdt obegränsade tillfällen till arbete ute på landsbygden. Skulle vi nu hafva en särskild utredning att lägga till grund för vidare åtgärder från statsmakternas sida i detta afseende, så måste dylika utredningar återkomma allt emellanåt. Redan detta blir en ganska kostsam apparat för staten; och dessa utredningar komma, som sagdt, helt visst endast att gifva till resultat hvad vi förut veta, nämligen att ökad arbetsbrist kommer att råda i en del industricentra, samtidigt med att för det rena landbrukets och skogsbrukets behof finnas arbetstillfällen så långt som det praktiskt taget finnes arbetskrafter, för så vidt nämligen arbetskrafter kunna fås till det pris, som arbetet kan vara värdt för arbetsgifvaren.

Jag har nu närmast begärt ordet för att fråga någon af dem, som här ställt sig på utskottets sida och fört dess talan: »Hvad mena herrarna med arbetslöshet?» Såsom vi alla känna, är ju förhållandet det, att de flesta fackföreningar uppställt prislistor, upptagande den aföning som de anse att medlemmar af de respektive facken skola ha för sitt arbete. Om nu arbete till detta pris inom vederbörande fack icke står att få men arbetarna kunna erhålla sådant till ett pris, som är något så när skäligt, om ock lägre än det af fackföreningen fastställda: skall då en karl, som vägrar att mottaga dylikt arbete, betecknas såsom arbetslös? Eller, om en karl är lämplig för arbete inom ett annat fack än det, som han tillhör, och om det erbjudes honom tillfälle att arbeta inom detta andra yrke mot ett pris, som hans arbete kan vara värdt för arbetsgifvaren, medan däremot detsamma ingalunda kan betalas med det pris, som fackföreningens prislista upptager: kan en sådan man, om han vägrar att mottaga detta arbete, betecknas såsom i någon mån arbetslös? Enligt mitt förmenande icke.

Men en sådan sak borde vi väl vara på det klara med, innan vi besluta i denna fråga. För min del tror jag, att, om vi finge dessa statsunderstödda allmänna kassor till stånd, det icke skulle dröja länge, förrän det krafvet komme fram, att arbetarna skulle betalas med det pris, som vederbörande fackförening satt på sina medlemmars arbete; och på så sätt skulle man snart nog komma fram till det förhållandet, att sådant folk, som arbetar äfven under blygsammare villkor och ej kan påräkna hög ersättning för sitt arbete, icke skulle af staten understödjas men däremot skulle få bidraga till att betala skatt för

att hjälpa dem, som fordra mera än hvad dessa andra själfva kunna förtjäna. Detta synes mig orimligt.

Da tiden emellertid är knapp och många ärenden stå på föredragningslistan, skall jag fatta mig kort. Jag ber därför att få såsom min mening uttala, att, vill man på allvar söka afljälpa arbetslösheten i landet, då måste man lägga an på att inpränta hos enhver svensk medborgare: Sök noga att taga vara på hvarje arbetstillfälle, som kan gifvas; försumma intet i detta afseende; men försök icke att slå in på statshjälpens väg annat än i yttersta nödfall!

Jag ber, herr talman, att få yrka afslag å motionen.

Herr Anderson i Arvika: Herr talman, mina herrar! Den fråga, som dels genom interpellationsdebatten för en tid sedan, dels genom herr Wavrinskys nu föreliggande motion bragts under Riksdagens behandling, ger enligt mitt förmenande ett osökt tillfälle att beröra en annan sida af denna sak än den, som här företrädesvis blifvit debaterad.

Diskussionen här har i hufvudsak, ja, man kan nästan säga utslutande, rört sig om hvilka botemedel man skulle kunna utfinna för att hjälpa de arbetslösa. Detta är, efter hvad jag kan se, ingalunda hufvudsaken i frågan. Ty det finnes för arbetslöshet, liksom för snart sagdt allt annat, särskilda orsaker, som det inte är synnerligen svårt att i detta fall finna. Att dessa icke blifvit berörda under diskussionen, torde bero därpå, att den allmänna uppfattningen tyckes vara, att arbetslösheten helt enkelt är en konjunkturfråga: den kommer när tiden är inne, nämligen då arbetet vid kristider måste inskränkas. Detta är ju delvis sant; och särskildt hvad de större industriländerna beträffar, har det nog i stor utsträckning sin riktighet, därför att dessa länder, som hafva en högt uppdrifven industri, äro mera beroende af konjunkturerna på världsmarknaden än hvad andra länder äro, hvilka icke hafva sin nationalekonomi ordnad på det sättet. Hvad Sverige beträffar, är det min uppfattning, att här i allmänhet råder brist på arbetare, så att arbetstillfällena äro flera än som motsvaras af antalet arbetare. Hvad kan då vara orsaken till att det ändå uppstår arbetsbrist? Jo, enligt mitt förmenande är orsaken den, att verksamheten förlägges till områden af det ekonomiska lifvet, som icke skapa värden, utan som röra sig med redan befintligt kapital och delvis förbruka detta. Jag skall tillåta mig att nämna några exempel på detta förhållande.

Mest typiskt återfinnes det inom byggnadsverksamheten i stads-samhällena och inom en del industrier, nämligen sådana, som mer än andra äro beroende af konjunkturerna. Vi känna alla, huru förhållandet varit här i landet under de senare åren, lät oss säga under de senaste 10 åren. Det har inom stadssamhällena rådt en forcerad byggnadsverksamhet. Man finner detta tydligt af de ökade taxeringsvärden, som statistiken angifver för städerna. Under de 4 senaste åren, det vill säga från 1904 till 1908, har taxeringsvärdet i städerna ökat med öfver 900 miljoner kronor eller närmare bestämdt med 900,782,200. Detta är omkring 225 miljoner kronors ökad taxering per år. Denna siffra är dock delvis missvisande, därför att däri ingår äfven den höj-

Ang. utredning
rörande
arbetslösheten
i Sverige m. m.
(Forts.)

Ang. utredning
rörande
arbetslösheten
i Sverige m. m.

(Forts.)

ning, som skedde vid omtaxeringen förra året; men tager man i stället de tre nästföregående åren, då ingen omtaxering förekom och ökuingen sålunda omfattade endast nybyggnader, ökades taxeringsvärdet årligen med nära 140 miljoner kronor. Med den lifliga byggnadsverksamheten har följt jobberiet, hvarunder fastigheter i städerna ofta bytt om ägare till ständigt stegrade priser, och detta kallas för goda affärer, då vid hvarje försäljning af samma fastighet vinsten kunnat räknas i flera tiotusental kronor. På detta sätt hafva fastigheterna fått onaturliga värden, som måste förräntas genom förhöjda hyror.

En följd af denna forcerade byggnadsverksamhet har blifvit, att det från landsbygden och hufvudnäringarna dragits bort en hel del arbetare, hvilka på sina nya platser få mycket goda förtjänster, ty det gäller ju att så fort som möjligt få dessa byggnader färdiga för att få in hyror af dem och därför måste arbetslönen sättas högt för att locka arbetare. Men det kan icke i längden fortgå på detta sätt; krisen och den därmed följande arbetslösheten kommer ofelbart som ett bref på posten, när tiden är inne; och så har skett här. Jag tror icke någon i denna kammare vill förneka, att arbetslösheten börjat bland de arbetare, som hade sin sysselsättning vid byggnadsverksamheten i städerna, äfvensom, i många fall, vid sådana industrier, som till stor del äro beroende af denna byggnadsverksamhet. Det kan ju ej annat bli, när man anlägger sin verksamhet på detta sätt. Här skapas ju icke i regel några värden, utan det förbrukas kapital, dels af landets eget, dels utländskt, som upplånas till betydande belopp. När man ser på städernas skulder och på redogörelserna rörande de banker, som förlägga byggnadsverksamheten, då finner man, att det sker en mycket stor upplåning af penningar utifrån, för att kunna uppehålla denna verksamhet. Detta anser jag för min del vara en kräftskada på det nationalekonomiska lifvet i vårt land. Jag vill icke tala illa om städerna, ty dessa hafva ju sin uppgift att fylla såsom säte för förvaltning, bildningsanstalter och förmedling af affärer; men jag har den uppfattningen, att den gräns rörande proportion mellan stad och land, som bör finnas, på det att man må erhålla ett naturligt förhållande dem emellan, den är redan öfverskriden. Jag ser visserligen i tidningarna, att många vänta på, att denna verksamhet åter igen skulle komma att blomstra. Jag anser, att om så kommer att ske, så blir det till verklig skada för landet. Ty detta är en verksamhet, som icke kan obegränsadt fortgå utan att landet i dess helhet lider skada däraf.

I fråga om industrien hafva vi också sett, att det råder arbetsbrist, om än icke i samma utsträckning som inom byggnadsverksamheten. Denna arbetsbrist gäller dock egentligen sådana industrier, som hufvudsakligen äro beroende af konsumtionen på vissa områden inom landet och särskildt af förhållandet inom byggnadsverksamheten. Den industri däremot, som arbetar på sådana artiklar, som verkligen skapa kapital, och som arbetar hand i hand med våra hufvudnäringar, den har visserligen också berörts af krisen, och äfven där råder till en viss grad arbetsbrist, men ej i nämnvärd omfattning; ty arbetsgifvarne, som hafva denna industri om hand, hafva dock förstått att i

stor utsträckning skydda sina arbetare och bereda dem annat arbete under öfvergångstiden, till dess konjunkturen förbättras.

Om man nu frågar: Hvilka åtgärder böra i detta fall vidtagas för att vinna bättre förhållanden? så vill jag för min del svara: Vi skola förlägga vår verksamhet mera till sådana områden af vårt näringslif, som äro verkliga kapitalbildande. Hvilka äro då dessa? I första handen jordbruket samt bergs- och skogshandteringen. Om vi tänka särskildt på jordbruket som lämnar omkring 650 miljoner kronor om året i afkastning, så vet enhver, som har något så när reda på förhållandena, att denna afkastning skulle kunna ökas väsentligt, om man där nedlade större intresse och mera arbete. Där finnes enligt mitt förmenande plats icke blott för dem, som nu blifvit arbetslösa, utan jämväl för ett mycket, mycket större antal. Det är dock frågan om att lägga sig på det arbetet med verkligt allvar. Men det ingår icke i många arbetares uppfattning att foga sig i detta, som jag anser snart sagdt oundvikligt, om vi skola kunna nå en bättre framtid, ty det är bekvämare att bo i stadssambällena och under dessa rusningstider förtjäna två, tre eller fyra gånger så mycket som en landarbetare, och detta göra de hellre och taga risken att bli arbetslösa, då krisen kommer.

Ang. utredning
rörande
arbetslösheten
i Sverige m. m.
(Forts.)

Äfven andra frågor rörande vår industri äro synnerligen viktiga. Det finnes vissa förutsättningar för att den industri, som arbetar i hufvudnäringarna, skall kunna utvecklas, men den måste lägga an på att skapa sådana varor, som kunna exporteras och tillföra landet ökad valuta eller sådana, som kunna hämma importen, ty båda dessa verksamhetsgrenar äro i sann mening kapitalbildande. För att så skall kunna ske, fordras emellertid stabilitet i dessa affärer. Den, som skall börja arbeta för export, har ett ganska drygt förarbete. Han skall först och främst skapa varor, som godkännas, vidare en stor, konkurrenskraftig affär, till hvilken de utländska afnämarna kunna lita, och sedan återstår ett ganska hårdt arbete, innan han får sin vara inarbetad på den utländska marknaden. Nu har det händt i många fall, att, sedan hela detta förarbete är undanstökadt och tiden är inne att skörda frukterna, hela affären göres om intet genou den osäkerhet i arbetsförhållandena, som länge rådt i Sverige och som är något säreget för vårt land. Denna olägenhet finnes nog också i andra länder, men jag tror icke, att jag påstår för mycket, då jag säger, att det är framför allt i vårt land som det råder en osäkerhet, som förlamar arbetet. Om vi se på förhållandena på arbetsmarknaden, såväl bland arbetsgivare som arbetare, så skola vi finna, att man numera icke kan tala om arbetets ära och glädje, långt därifrån. Ty arbetsgivaren å sin sida är i många fall alldeles utledsen på allt det bråk och arbete, han får underkasta sig för att kunna något så när hålla affären uppe, och arbetarne å sin sida äro också ledsna och missnöjda. Jag skall icke ingå på att beröra orsakerna till detta förhållande, ty de äro djupt liggande och sträcka sig långt tillbaka i tiden, utan jag nöjer mig med att blott konstatera faktum. Men huru begära, att under sådana förhållanden arbetsgivare och arbetare skola med verkligt allvar, intresse och intensitet ägna sig åt arbetet? Detta osäkerhetstillstånd lägger en hämmande hand öfver verksamheten inom indu-

Ang. utredningstrien, som gör, att det går tungt att arbeta, och resultatet blir också rörande därefter.

Arbetslösheten
i Sverige m. m.
(Forts.)

Jag skall icke längre taga kammarens uppmärksamhet i anspråk, och jag skall ej heller gifva mig in på den andra delen af den föreliggande frågan, ty den är enligt mitt förmenande tillräckligt debatterad ändå. Jag har dock velat framhålla, hvad jag här har uttalat, då det icke förut på sätt jag anser behöfligt blifvit framhållet. Min uppfattning är, att om vi med allvar nedlägga vår arbetskraft på sådana områden, som verkligen skapa kapital, d. v. s. jordbruk, skogs-handtering och bergshandtering och hvad därmed står i sammanhang, då skola vi säkerligen icke här behöfva diskutera sådana frågor som den föreliggande.

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! Jag skall taga mig friheten att söka återföra diskussionen till den föreliggande frågan. Den siste talarens nationalekonomiska funderingar synas mig, äfven om de äro riktiga, icke komma detta ämne vid.

Hvad som närmast föranledt mig att begära ordet, är, att en reservant mot utskottets betänkande med afseende på de åtgärder, äfven han tyckes anse nödiga för åstadkommande af arbetslöshetsförsäkring, har uttalat den förhoppningen, att den nu arbetande fattigvårdslagstiftningskommittén skulle få sig ålagdt att yttra sig jämväl öfver detta spörsmål. Då jag, som bekant, är ordförande i fattigvårdslagstiftningskommittén, har detta uttalande gifvit mig anledning att taga till orda, icke så mycket därför, att denna enstaka reservant yttrat sig på det sätt, han gjort, utan därför, att det möjligen skulle kunna antagas, att äfven andra ha den meningen, att denna fråga lämpligen skulle kunna öfverlämnas till behandling af fattigvårdslagstiftningskommittén. Det vidrördes också af en föregående talare, att den i England för närvarande sittande fattigvårdslagstiftningskommittén upptagit detta ämne eller rättare, att den hade gjort ett uttalande, att det vore af vikt för ett tillfredsställande ordnande af fattigvården, att äfven arbetslöshetsförsäkring infördes. Jag är emellertid af den meningen, att det skulle vara ganska olämpligt att öfverlämna denna fråga till fattigvårdslagstiftningskommittén, om någon skulle hysa en sådan afsikt. För att motivera denna min mening skulle det kunna vara alldeles tillräckligt att hänvisa till, att fattigvårdslagstiftningskommittén nu har så mycket arbete om händer, att den icke kan tänkas inom önskvärd tid hinna med det, och då ännu mindre det, som ytterligare skulle läggas på densamma. Utom fattigvårdslagstiftningen och lösdrivarelagstiftningen, som samtidigt lades på kommittén, ha vi sedermera fått att i sammanhang med frågan om anordnande af den barnavård, som tillhör fattigvården, behandla lagstiftningen såväl om fosterbarnsvården som om barnavården i sin helhet, sålunda äfven vården af vanartade och i sedligt afseende försummade barn. Därefter ha vi ytterligare fått att utreda frågan om internering af alkoholister. Denna stora arbetsbörd gör det redan i och för sig olämpligt att lägga på kommittén mera, så vidt den skall kunna tänkas inom önskvärd tid bli färdig med sitt arbete. Härtill kommer emellertid äfven den omständigheten, att förevarande fråga icke bör behandlas som en fattig-

vårdsfråga, att det är principiellt alldeles oriktigt att taga den på det sättet. Jag vill i det hänseendet erinra om ett yttrande, som af inledaren vid fattigvårdskongressen 1906 fälldes just i detta ämne, ett yttrande, som jag tycker slår hufvudet på spiken. Han säger i fråga om arbetslöshetsförsäkringen, som där äfven låg före till behandling: »Det är icke fråga om att ordna några detaljer af fattigvården, utan om sådana åtgärder, att de, som stå i fara att tvingas ned till den gränsen, att de skulle behöfva anlita fattigvård, aldrig skola behöfva komma dit.» Det är sålunda en helt annan fråga. Det är en försäkringsfråga och icke en fattigvårdsfråga, och därför bör den äfven *principiellt* sedt icke hänskjutas till fattigvårdslagstiftningskommittén.

Medan jag har ordet, skall jag be att äfven i sak få yttra mig något i den föreliggande frågan. Det kan naturligtvis icke förnekas, att arbetslöshet här i landet gjort sig i växlande utsträckning kännbar, och vi veta ju, att särskildt på sista tiden sådan rådt i vårt land i mycket hög grad. Man lär ej heller kunna bringa det därefter, att arbetslöshet aldrig kommer att inträffa; tvärtom, man torde ej behöfva vara alltför mycket profet för att kunna säga, att det kommer att bli värre fall däraf i framtiden än vi hittills haft. Det är alldeles gifvet, att i och med det att industrien utvecklas arbetslöshetsperioderna skola komma att bli både svårare och talrikare. Det är nog därför mycket viktigt att i tid se till hvad som mot densamma kan göras, och jag tror, att det är ett allmänt statsintresse att göra detta.

Nu säger man, att vi skola vidtaga andra åtgärder härför, att en väl ordnad *arbetsförmedling* i första hand skall tillgripas till utjämning af tillgång och efterfrågan på arbete, så att det icke vidare skall råda öfverflöd på arbete på ett håll och brist på ett annat. Ja, däri har man alldeles rätt, att detta är en åtgärd, som i första hand skall vidtagas, och utvecklingen af arbetsförmedlingsinstitutionen är naturligtvis af synnerligen stor betydelse för denna sak. Men det är icke nog. Det föreligger i utskottsbetänkandet starka skäl anförda därför att arbetsförmedlingen, hur väl den än ordnas, icke kan afhjälpa allt det onda af denna art, som måste inträffa. Härnäst hänvisar man på *statens och kommunernas direkta ingripande* och säger, att detta bör ordnas planmässigt och i god tid. Äfven detta är riktigt, men det är alldeles omöjligt att kunna repliera helt och hållet härpå, något som äfven den senaste tidens arbetslöshet visat. Dessutom är det gifvet, att dylika arbeten, som i hvarje fall måste bli mera tillfälliga, aldrig kunna ordnas på fullt ekonomiskt sätt, och deras nytta svarar sålunda icke mot de uppoffringar, som måste göras. Nej, vi få nog gå till ett tredje medel, nämligen att understödja och uppmuntra *arbetarnes egen själfhjäl*p härvidlag. Den rätta principen för utvecklande af arbetslöshetsförsäkringen är nämligen, enligt min mening, den, att arbetarnes själfhjäl skall uppmuntras. Meningen är ju icke — och det lär ej heller vara möjligt — att den skall uppmuntras i sådan grad, att denna hjälp i tider af arbetslöshet blir så stor, att man förtjänar på att gå arbetslös, utan meningen är att afhjälpa den värsta nöden. Det är dit man skall komma. Genom att understödja arbetarnes själfhjäl gör man äfven dem själva till kontrollanter öfver att icke detta understöd missbrukas af deras egna kam-

Ang. utredning
rörande
arbetslösheten
i Sverige m. m.
(Forts.)

Ang. utredning rater. Häri ligger enligt mitt förmenande den bästa garantien mot att lättja eller andra mindre vackra motiv göra sig gällande vid framställningar om att komma i åtnjutande af den hjälp, som skall lämnas.

(Forts.)

Jag nämnde för en stund sedan den allmänna fattigvårdskongress, som var samlad i Stockholm 1906 på hösten. Där behandlades äfven, som jag sade, frågan om arbetslöshetsförsäkring, och kongressen fattade ett beslut att ingå till Kungl. Maj:t med en skrifvelse, med hemställan, att »Kungl. Maj:t ville låta företaga en utredning angående de åtgärder, som böra vidtagas af det allmänna för främjande af arbetslöshetsförsäkring i Sverige». Denna skrifvelse inlämnades också till Kungl. Maj:t i början af år 1907. Jag vill erinra, att denna kongress bestod af deltagare från hela landet till ett antal af öfver 900, däraf icke mindre än 436 kommunombud, hvadan alltså olika intressen där voro representerade. Detta beslut af kongressen fattades emellertid enhälligt. Under den förberedande diskussionen uppträdde många talare, däribland många prästmän, hvilka visserligen förordade äfven andra utvägar än *försäkring* mot arbetslöshet, men hvilka i hvarje fall icke motsatte sig den skrifvelse, som sedermera blef beslutad.

Nu säger man, att detta är en synnerligen svår fråga att utreda. Ja, det är visst och sant, att frågan är svår att utreda, och många betänkligheter komma nog att yppa sig vid den utredning, som eventuellt en gång kommer att få äga rum. *Ty vi lära icke undgå den.* Hvad man å motsidan nu skulle kunna vinna, det är endast att skjuta upp den, men det är just det som är det okloka att skjuta upp denna fråga alltför länge. Det är bättre att taga denna utredning i tid än sedan det på vissa områden blifvit alltför sent. Det är, som sagdt, obestriddt, att denna fråga är synnerligen svår, men svårigheterna äro dock icke större, än att de med god vilja både kunna och höra öfvervinnas. Jag för min del är öfvertygad om, att utredningen kommer att visa, att det rätta sättet — icke att helt och hållet afhjälpa dessa svårigheter, men att lindra dem — är att uppmuntra och hjälpa arbetarnes egen själfverksamhet för detta ändamål och det är på det, som motionärens och utskottets hemställan syftar. Jag tror, att det vore mycket gagneligt, om Andra Kammaren anslöte sig till denna hemställan, och jag skall därför yrka bifall till densamma.

HäruTi instämde herrar *Johansson* i Jönköping, *Hagström* och *Berglund*.

Herr Söderberg i Stockholm: Herr talman! Det är en sak i den här öfverläggningen, som jag ej kunnat undgå att fästa mig vid, och det är det återkommande talet om industriens ställning till jordbruket, om industriarbetarens ställning till landarbetaren. Nu har det sagts här flerfaldiga gånger, och det upprepas för öfrigt alltid, när man kommer in på detta område: Om det blir arbetslöshet i industrien, och det råder brist på arbetare inom jordbruket, så kunna ju de enskilda arbetarne, ja hela massan af arbetare, kasta sig öfver på jordbruket. Man har pekats hän på den nu gångna vintern och sagt: Visst var det arbetslöshet på flera håll inom industrien, men det var

också brist på arbetare inom jordbruket; då kunna ju industriarbetarna gärna gå utan arbete, när de ändå icke taga det arbete som erbjudes. — Tillåt mig att framlägga mina reflektioner häröfver och framställa en fråga: Arbetslösheten är och blir enligt sakens natur både inom byggnadsverksamheten, handverket och storindustrien mera framträdande på vintern; står då jordbruket redo att på vintern taga emot all den nya arbetskraften? Är det vid den tiden som man plöjer och sår? Är det vid den tiden som alla dessa vinkande arbetstillfällen, som man syftar på, stå till buds? Jag tror, att det då är kanske lika svårt att bereda arbetstillfällen i någon större omfattning inom landtbruket som det kan vara inom industrien.

Härtill kommer ännu en sak, och det är, att man äfven inom landtbruket specialiserat arbetet. Männe icke äfven landtbrukarne ha fordringar på kvalifikationer hos det folk, som söker platser? Och om man får välja mellan en väl kvalificerad jordbruksarbetare, som är van vid göromålen inom landtbruket, och en industriarbetare, så nog tager man den förre framför industriarbetaren, som kanske ej sett, huru ett jordbruksarbete går till. — Man griper nog i allmänhet för lättvindigt till detta tal, ty kommer man sakerna litet närmare in på lifvet, så skall det visa sig, att dessa arbetstillfällen ej äro så lätta att taga till som man här tycks förutsätta.

När man nu för öfrigt är inne på dessa saker, vore det då ej skäl att en gång för alla afgöra och klargöra den frågan: hur skola i framtiden landtbruket och industrien här i landet ställa sig till hvarandra? Skall Sverige blifva ett industriland? Har det naturliga förutsättningar därför? Eller har det mera naturliga förutsättningar för jordbruket, och kunna vi draga kapital, spekulations- och företagsamhetslust öfver på jordbrukets område? Är detta senare fallet, så skola vi naturligtvis gå den vägen.

Det var en talare på värmlandsbänken som tycktes hålla före, att vi skola inrikta vår sträfvan på att förmera, på att göra mera fruktbringande dessa rent produktiva näringsgrenar, som han här drog fram. Jag skall instämma med honom däri, men sker det i spekulativt syfte, och kommer storkapitalet att spela sin roll i utvidgningen af dessa näringar, som han så varmt förordade, så komma ju kriserna och arbetslösheten i alla fall, ty då blir det naturligtvis planlös produktion och öfverspekulation äfven på dessa utvidgade områden. Resultatet blir helt enkelt det, att vi komma att stå inför precis samma problem som nu inom industrien; arbetslösheten blir då som nu en följd af det kapitalistiska produktionssättet, då nu en gång hela vårt svenska samhälle är baserad på detta produktionssätt.

Svårigheterna beträffande arbetslösheten komma under alla förhållanden säkerligen att ökas, men vi måste taga dem om hand. Det finnes ingen makt i världen som gör, att vi uuder nuvarande samhällsförhållanden kunna komma ifrån dem; i det afseendet spjårna vi väl förgäfvos mot utvecklingen. Det ligger ej i vår hand att kunna leda utvecklingen, och jag tror icke heller att den ärade talaren härutinnan utgör något undantag. Vi äga icke förmåga att binda kapitalet, som nu kan bringas upp, till att odla och bruka jorden och där fästa arbetskraften, utan med eller mot vår vilja kastar sig kapitalet i största

Ang. utredning
rörande
arbetslösheten
i Sverige m. m.
(Forts.)

Ang. utredning
rörande
arbetslösheten
i Sverige m. m.
(Forts.)

utsträckning öfver på industrien. — När man talar om denna brist på arbetare inom jordbruket, så tror jag desslikes att det vore skäl att erinra sig, att hade i tid sådana åtgärder för landtbefolkningens tryggade utkomst här vidtagits, så skulle i första hand emigrationen ha hämmats och flera armar blifvit tillgängliga, och då skulle industrien kanhända icke haft så lätt att draga till sig arbetskraften från jordbruket som man nu håller före. Men, som sagdt, allt detta är saker som vi känna till och veta och som vi i denna kammare förmodligen icke äro i stånd att ändra, åtminstone icke ännu, ty det ekonomiska lifvet har sina vissa lagar och sina bestämda utvecklingslinjer. Det kommer så en fas i denna utveckling, en fas som innebär, att det blir arbetslöshet inom stora arbetsområden. Orsakerna härtill ligga djupt och äro mångahanda, men hvilka de än äro, så ställas vi inför frågan om arbetslöshetens bekämpande.

Jag har här i kammaren haft tillfälle förut anför, hvad arbetarne själfva i stor utsträckning gjort för att något tryggas sig mot arbetslöshetens följder, som de icke kunna undvika. Men de egna krafterna äro dock ej tillräckliga. Hvad den enskilda sparsamheten beträffar, så är det omöjligt att hänvisa till denna, ty då måste vi häfda de gamla doktrinerna att hvarje människa måste tänka på sig själf och lägga undan för att vara tryggad, då arbetsförtjänsten tryter. Här har gång på gång i svenska Riksdagen fattats beslut, som pressat och tryckt ned de ekonomiska förhållandena för arbetarne; de ha presats hårdt af direkta och indirekta skatter och utgifter, och det gör, att de enskilda arbetarnes utgifter under normala förhållanden, d. v. s. då de ha arbete, äro så stora, att något öfverskott sällan om ens någonsin förekommer. Att säga, såsom ofta sker, att motståndskraften borde byggas på den enskilda sparsamheten, är absolut otänkbart, åtminstone i Sverige med de stora fordringar som stat och kommun ställa på den enskildes förmåga att bära skatter, skatter till ändamål som äro så ofantligt dyra och improduktiva, att de i jämförelse med de kostnader, som skulle blifva förenade med äfven en permanent undersökning rörande denna ständigt återkommande arbetslöshet, och som enligt herr Svensson i Skyllberg skulle blifva så betungande, äro öfverväldigande stora. Då det gäller en undersökningsfråga i denna viktiga angelägenhet, så vill jag säga, att utgifterna härför skulle förhållandevis blifva synnerligen små och icke alls så afskräckande som här förutsattes.

Vidare säges, att arbetarne under de hårda tiderna icke skulle begagna sig af de arbetstillfällena, som då gifvas. Ja, men när det icke gifves några arbetstillfällena alls, huru skola de då kunna begagna sig af det som är obefintligt? När man själf erfarit hvad det vill säga att gå vecka ut och vecka in, ja kanske månad ut och månad in och höra efter arbetstillfällena, men intet arbete finnes, så vet man hur härmed förhåller sig. Hvad ha väl arbetarne då att göra?

Det låg i alla fall i det yttrande, som fölldes af den ärade talaren på nerikesbänken, en icke så liten, utan tvärtom ganska stor och betydande första-kammare-fläkt. Här har ju denna kammare helt nyligen beslutat att tillstyrka en motion, gående ut på en åtgärd, som skulle resultera i att, när det på en ort gifves arbetstillfälle, skulle

arbetarna beredas möjlighet att uppsöka dessa arbetstillfällen genom att erhålla billigare eller fria resor. — Det har i dagarna kommit oss till handa ett utlåtande från medkammarens tillfälliga utskott, som behandlat denna sak. Utskottet har afstyrkt denna åtgärd och, om vi icke allt för mycket misstaga oss, kommer medkammaren också att följa sitt utskott i det afstyrkande utlåtandet. Från den sidan är sålunda intet att hoppas; där har man den uppfattningen fortfarande: »Det där få ni reda ut och sköta bäst ni vilja, ni som komma i den ställningen, att ni inte ha arbete, men oss kommer det inte vid, när det gäller en sådan positiv åtgärd».

Hvad som dock synes mig från flera håll prägla uppfattningen här i kammaren, är diversionen mellan industrien och landtbruket. Man säger från landtbrukarehåll: »Då skulle alltså vi få bidraga till detta, som alls icke kommer oss till godo; det sker för industrien och industriarbetarne, och vi landtmän, som syssla med jordbruk och som få vidkännas svåra utgifter för öfrigt, vi ha icke något intresse däraf. Det få industriarbetarne sköta om själfva». — Men är det ändå icke så, att industriarbetarne, när det arbetas inom industrien, procentvis i form af direkta och indirekta skatter erlägga en så väsentlig afgift till stat och kommun, att man icke kan förneka, utan tvärtom måste säga å den motsatta sidan, att äfven arbetarne inom industrien understödja Sveriges näringar och hjälpa till att underhålla det svenska samhället vid sidan af jordbruket och detta i en utsträckning så stor, att det snart är fråga om hvad som mest bidrager till samhällets bestånd, industrien eller jordbruket. Om det då inträffar — och det ligger i sakens natur att det skall inträffa — att dessa arbetare också vilja se till att få skydd på något håll, så förstär jag icke, hvarför man från jordbrukets sida skall behöfva säga, att det icke kommer jordbrukarne vid. Då är det obegripligt, att icke dessa skulle ha något intresse af om staten vid dessa arbetslöshetstillfällen lämnar något bidrag i form af en ordnad försäkring. Ett sådant intresse har man naturligtvis, därför att denna stora kategori af industriarbetare under den ekonomiska kraftens dagar bidrager till statens och statskassans vidmakthållande. Nu är det ju ett steg i sådan riktning, som här föreslås, och de omedelbara konsekvenserna blifva säkerligen icke så ofantligt svåra för statskassan.

Denna arbetslöshetsförsäkring blir dock otillräcklig, äfven den, för att hela arbetslöshetens reffor. Jag tillåter mig säga detta, ty vi skola icke invagga oss i den föreställningen, att en arbetslöshetsförsäkring, när den en gång trätt i kraft, skall afvända alla svårigheter och alla lidanden från dem, som skola komma i åtnjutande af ett tillskott från statens eller kommunens sida. Det är för mycket att tänka sig, att vi skulle nå så långt därmed. Med de siffror som äro kända från Danmark, där man något praktiserat denna försäkring, synes det, som om statens bidrag icke vore så öfverväldigande stort. Efter hvad jag har fått mig delgifvet, utbetalades därstädes under fjolåret från olika arbetslöshetskassor med tillsammans 76,000 medlemmar 800,000 kronor i arbetslöshetsunderstöd. Det beräknade bidraget från det allmännas sida kommer att belöpa sig på 150,000 à 200,000 kronor. Om man nu jämför Sverige i förhållande till Danmark, och jämför den

Ang. utredning
rörande
arbetslösheten
i Sverige m. m.
(Forts.)

arbetslöshet som här råder med den som förefinnes i Danmark, så torde icke motsvarande belopp blifva öfverkomligt för den svenska statskassan. Men ett bifall till denna motion skulle ådagalägga, att det svenska samhället icke ställer sig absolut afvisande mot dessa medborgare, som under den tid de arbeta gifva staten, samhället och arbetsgifvarne det bästa och enda möjliga af hafva att gifva, nämligen sin arbetskraft. När de sedan komma i den belägenhet, att det icke finnes något arbete, och premien är betald i förskott, skulle det icke vara någonting så oerhördt, om statskassan utgäfvade några hundra tusentals kronor såsom bidrag till arbetslöshetskassorna, hvilka arbetarne själfva bringat till stånd.

Jag har velat föra fram detta i samband med hvad jag yttrade vid ett föregående tillfälle, då det var fråga om arbetslösheten. Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Vennersten: Herr talman! Jag vill tillkännagifva, att jag för min del ställer mig på utskottets sida, och om jag tager mig friheten att ytterligare säga ett par ord, sker det därför, att jag tror, att det kan främja frågans lösning, om vi låta våra jordbruksrepresentanter inom kammaren förstå, att vi väl kunna fatta, att de stå på en annan ståndpunkt i denna fråga, än hvad vi göra. Nyligen under interpellationsdebatten om denna fråga här i kammaren fälldes af den ärade talare, som nu senast hade ordet, ett yttrande, som, enligt mitt förmenande, kan gifva landtmännen skäl att tro, att icke alla förstå med hvilka stora svårigheter jordbrukarne ha att kämpa i våra dagar. Härmed vill jag icke tolka denne talares yttrande därhän, att han icke allvarligt skulle vilja bidraga till frågans lösning, men det kan vara skäl uti att öfverväga, huruvida detta yttrande icke bör i någon mån korrigeras. Ifrågavarande yttrande lyder: »Skall industrien kunna äga bestånd i konkurrensen på världsmarknaden, hvilken vår industri är hänvisad att eröfra, om det skall blifva någon mening med densamma och icke detta haltande, som råder här i Sverge mellan jordbruk och industri och därmed följande förvecklingar i nationalekonomiskt afseende — skall, säger jag, industrien vara mäktig detta, så måste industrien specialisera sig, och då suger den upp allt flera armar från jordbruket». Nu är det påtagligt, att dylika uttalanden kunna väcka ond blod hos många landtmän, som veta, huru industrien hittills sugit upp allt för många armar från jordbruket, och då man har ett annat lands exempel för ögonen, hvilket genomgått svårigheter, som kanske förestå oss, om vi icke i tid taga oss till vara, finner man, hvilken helt annan väg man ifråga om jordbrukets utveckling vid sidan af industrien bör gå för att kunna undvika den kalamitet, som här åsyftade land råkat ut för. Jag läste nyligen i en tysk socialistisk tidskrift (Sozialistische Monatshefte 1908, 23 heft) en artikel om arbetslösheten i England af en arbetarrepresentant som heter Mac Donald. Han säger några ord, som äro så tänkvärda, att jag anser mig böra läsa upp dem för kammaren. De lyda så: »Englands industripolitik står ännu nästan helt och hållet under inflytande af manchesterlärans *laissez faire*, ett förhållande som är orsak till att vi gentemot frågan om arbetslösheten stå alldeles särskildt oförbe-

redda. Vi hafva låtit vårt jordbruk förfalla, därigenom att vi fört våra jordägande klasser till handeln och industrien. — — — Så ha Englands folkmassor mer och mer dragits till städerna och industriorterna, och om handel och vandel råka i stockning, så hafva vi intet yrke, till hvilket vårt folk kan taga sin tillflykt. Våra arbetslösa stadsarbetare kunna icke gå tillbaka till skogarne, godsen och bondgardarne. De måste i stället vandra från fabrik till fabrik, från verkstad till verkstad, från stad till stad sökande efter arbete, till dess de finna någon sysselsättning. Under sådana förhållanden behöfver industrien blott obetydligt komma i olag, för att genast de arbetslösa skola dyka upp, befolka gatorna och blifva föremål för politisk agitation. — — — Vi hafva två linjer att följa. Först måste vi göra ett försök med återupplifvande af vårt jordbruk och dess binärningar. Vi veta väl, att detta icke innebär en lösning af frågan, men jordbrukets återupplifvande skulle utan tvifvel medföra jämnare sysselsättning för industrien. Denna åtgärd skulle vidare komma en tid af arbetslöshet att synas mindre ödesdiger för arbetarne, om och i den mån landet därigenom blifve mindre beroende af konjunkturerna inom fabriksindustrien, än vi i dag äro.»

Det är alldeles gifvet, att ur en sådan mans ord talar en erfarenhet, som daterar sig många decennier tillbaka, och det svåra missgrepp som på sin tid, enligt mitt förmenande, begicks i England, böra vi söka undvika. Jag har tagit mig friheten framhålla detta för att låta våra jordbrukare i kammaren förstå, att jag, ehuru själf industriman, mycket väl kan fatta en sådan ställning till frågan, som den förste ärade talaren intog. Men på samma gång hoppas och tror jag, att, sedan en utredning kommit till stånd, det skall visa sig, att de, som i första rummet hafva intresse af frågans lösning, d. v. s. industriarbetarne och industrien, också skola ställa sig i främsta rummet, då det gäller att afhjälpa olägenheterna. Hvad industriarbetarne beträffar, måste jag erkänna, att de, såsom här redan blifvit framhållet, visat benägenhet att göra sitt bästa, och jag vågar tro, att industrien icke heller skall visa sig främmande för detta spörsmål. Våga vi slutligen hoppas, att våra herrar jordbrukare vilja se med litet mera förståelse på dessa förhållanden, för hvilka hvarken vi eller de bära skulden, tror jag, att denna fråga går en lycklig lösning till mötes, och det är på dessa skäl som jag, herr talman, vågar vädja till kammaren att antaga detta förslag om utredning, viss om att det skall lända landet och därmed äfven jordbruket till gagn.

Herr Johansson i Stockholm: Herr talman, mina herrar! Om man söker taga reda på denna frågas behandling vid föregående tillfällen, skall man finna, att bland de invändningar, som gjorts mot att staten skulle medverka till understödjande af arbetslöshetskassor, är just den, som den siste ärade talaren berörde, nämligen att det skulle föranleda till, att arbetarne droges ifrån jordbruket. För min del tror jag, att det i viss mån är sant, att industrien drager arbetarne till sig från jordbruket, men jag undrar, om denna invändning bör få utgöra skäl för, att man skulle afslå en så pass behjärtansvärd sak som detta likväl är. Jag för min del håller före, liksom motionären och

Ang. utredning
rörande
arbetslösheten
i Sverige m. m.
(Forts.)

Ang. utredning
rörande
arbetslösheten
i Sverige m. m.
(Forts.)

äfven utskottet, att arbetslösheten är en företeelse, som egentligen framträd i och med industriens utveckling i vårt land. Men jag vill äfven tillägga och jag hoppas, att kammarens ledamöter äro ense med mig härom, att industriens utveckling är nyttig för såväl individen som för landet i dess helhet. Jag gör detta tillägg därför, att jag förmenar, att om industriens utveckling är nyttig för landet, bör också det allmänna, staten bidraga till att afvärja de elaka och svåra yttringar, som industrien medför. Nu kanske någon häremot vill göra gällande, att det ännu icke är bevisadt, att det ännu icke är utredt, huruvida industrien föranleder de ofta återkommande kriserna, som hafva stor arbetslöshet i släptåg. Men om en sådan invändning också har skäl för sig, vågar jag likväl påstå, att arbetslösheten är en följd af industriens utveckling. Jag vill gärna medgifva, att nöden funnits innan industrien började utveckla sig, men jag påstår, att orsakerna till nöden då voro andra än dem, som man nu kan spåra. Förr i världen, innan samfärdseln var så utvecklad som den nu är, var det missväxt och svår tid, som föranledde, att samhället hemsöktes af nöd och elände. Nu däremot kan man med säkerhet säga, att de förnämsta orsakerna till verklig nöd, hvarmed jag i detta sammanhang menar den nöd, som består uti att lifsuppehållet för dagen saknas, äro att söka i arbetslösheten. Om man läser de gamla krönikorna finner man, att nöden den tiden vid vissa särskilda tillfällen tog sig så starka uttryck att den t. o. m. hemsökte den tidens öfverklass. Jag erinrar mig en krönika från ungefär år 1000, som talar om att i Sachsen nödgades äfven jorddrottarne rymma från landet därför att de saknade bröd, och en tid därefter, år 1151, hade icke klosterherrarne i Syd-Tysklands kloster under flera dagar bröd på bordet. Det kan också i detta sammanhang vara af intresse att erinra om, att man på den tiden förmenade, att nöden var en följd af Guds straffande hand, och därför använde man sig af den bönen: »Från missväxt och dyr tid bevare oss milde Herre Gud». Tänker man då på, att under alla tider nöden i första hand dock klappat på småfolkets dörr, skulle man, om man ville vara ironisk, kunna säga, att den tidens jorddrottare — de bekanta rofriddarna — varit några riktiga Guds änglar, medan småfolket vadat i synd.

Med hvad jag nu sagt har jag velat framhålla, att, om än orsakerna till nöden äro andra nu än förr, har dock nöden alltid funnits, och jag vågar påstå, att utvecklingen af industrien afvärijt nödtillfällen för stora befolkningsgrupper. Det synes mig därför vara oriktigt, i fall man från landtmannahåll med konstlade eller snart sagt sagdt hvilka medel som helst skulle försöka hindra den utveckling som pågått och med nödvändighet måste göra, att industrien drager armar från jordbruket. Jag har äfven med det sagda velat erinra om, att utvecklingen af industrien säkert bidragit till att åstadkomma ett bättre jordbruk och frambringa rikligare jordbruksalster. Den kemiska industrien har tillfört jordbruket olika slags gödningsämnen och den mekaniska verkstadsindustrien förbättrade verktyg, som i sin mån bidragit till upphjälpande af jordbruket.

Slutligen är det ännu en sak, som det icke skadar att erinra om. Industriens utveckling har skapat förhållanden, genom hvilka det

blifvit möjligt för stora grupper af befolkningen att erhålla något högre betalning, och vi kunna gärna vara öfverens om, att landtmännen nog i sin mån förstått utnyttja denna omständighet så, att de höjt prisen på sina alster, och därigenom har i viss mån denna förbättring kommit äfven jordbruket till godo.

*Ang. utredning
rörande
arbetslösheten
i Sverige m. m.
(Forts.)*

Jag tillåter mig äfven påpeka, att, om man icke gör någonting för att hindra arbetslösheten och att arbetarne på gruud af densamma nedsjunka i elände, åstadkommes gifvetvis därigenom atsevärda fluktuationer på prisförhållandena i marknaden, hvilket i sin mån bidrager till att ytterligare utveckla kriser, som föranleda arbetslöshet.

Nu har man här talat om, hvad som är själföfvallad och hvad som är oföfvallad arbetslöshet. Jag erinrar mig i detta sammanhang ett föredrag, som professor Cassel för någon tid sedan höll här i Stockholm. Han var då bland annat inne på frågan om, hvad som är anledning till kriserna, och han påpekade därvid följande, som jag ej kan underlåta att citera:

»Hvad man emellertid kan säga, är att arbetarna nog icke kunna inverka på goda eller dåliga tidens kommande och gående. Man kan därför ha rätt fordra af samhället, som drar nytta af de framsteg, hvilka ytterst äro anledningen till de hastiga växlingarna, att det på något sätt skyddar arbetarna mot verkningarna af arbetslösheten.»

Det finnes förmodligen ingen här, som skulle vilja göra gällande, att professor Cassel har någon så synnerligt stor förkärlek för arbetarna, att han på något sätt varit partisk, då han fällt detta yttrande, utan man får förutsätta, att han, som ju gäller för att vara en mycket stor kännare, därvid gifvit uttryck åt sin verkliga uppfattning. Men, om man tänker på detta och samtidigt erinrar sig, hvad en föregående ärad talare från Värmland omnämner, då han säger, att vi skola försöka att lägga verksamheten så, att man kommer att arbeta på områden, som äro kapitalbildande, så skadar det icke att i detta sammanhang påpeka, att detta är ett område, som i främsta rummet är något för arbetsgifvarna att söka utnyttja, och jag kan icke förstå anledningen till att man i detta sammanhang skall kritisera arbetarne, om det icke göres i den utsträckning, som man anser vara möjligt.

Men, hvad som jag, utöfver det jag nu omnämnt, anser vara en anledning till, att staten som sådan bör medverka till att hindra arbetslösheten, är, att staten otvifvelaktigt har möjlighet att i stor utsträckning så reglera sin verksamhet, sitt arbete, att detta arbete kan förläggas till de tider, då det på öfriga områden saknas arbete, hvarigenom ju också kriserna kunna i någon mån mildras. Samma talare, som jag nyss citerade, har äfven härom gjort ett uttalande, däri han just framhåller detta. Han säger:

»Detta kunde i stor utsträckning ske, om det allmännas funktionärer hade förmåga att bättre iakttaga och inrätta samhällets arbete efter de skiftande konjunkturerna. Det beror mest på okunnighet att så ej göres och därför torde botemedlet mot dåliga tider, som mot mycket annat, vara att söka i ökad upplysning.»

Sådana ord använde professor Cassel om anledningen till de kriser, som nu i stort sedt ha den värsta arbetslösheten i släptåg, såsom jag förut påpekat.

Ang. utredning
rörande
arbetslösheten
i Sverige m. m.

Man ser således, att de, som äro speciella kännare af dylika förhållanden, just påpeka, att samhället kan utöfva en sådan reglerande inverkan.

(Forts.)

När samhället kan utöfva en sådan reglerande inverkan på arbetsförhållandena, när samhället i sin helhet har nytta af att industrien, som egentligen föranleder arbetslösheten, utvecklas, och när slutligen samhället som sådant helt säkert har nytta af, att individen icke tryckes ned på det låga sociala plan, som blir en följd, om han lämnas ensam med arbetslösheten och icke stödes — när dessa förhållanden föreligga, synes det mig vara fullt skäl för att kammaren åtminstone bifaller utskottets förslag om en utredning, så att man på detta håll kan få klarhet öfver hvad som kan göras för att afhjälpa eller lindra arbetslöshetens svåra verkningar, och det är därför, herr talman, som jag tillåter mig yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lundell: Herr talman! Det har talats ganska mycket om jordbrukets och industriens förhållande till arbetslösheten. Jag vill nu blott konstatera, att det numera sedan lång tid tillbaka inom jordbruket icke finnes någon tid på året, då det icke kan sysselsätta sina arbetare, så att arbetslöshet icke behöfver följa. Jordbruket skulle vidare kunna sysselsätta ett ofantligt mycket större antal arbetare, än det gör, utan att det skulle riskera någon arbetslöshet. Jag förstår icke, hvarför icke äfven industrien skulle kunna ställas så, att där icke skulle behöfva förekomma någon arbetslöshet.

Det är klart, att jordbruket, såsom vi veta, icke kan betala så höga aflöningar som industrien, men då är det äfven industriarbetarnes skyldighet att under de feta tiderna afsätta så pass mycket, att de kunna lefva under de tider, då de äro arbetslösa. Nu är det så, såsom vi alla veta, att från jordbruket dragas en massa arbetare till industrien, och ett ännu större antal skulle dragas dit, om icke dessa arbetare riskerade att blifva arbetslösa och därigenom icke få så stora fördelar, som de skulle få, om de alltjämt hade denna höga arbetslön, som de få inom industrien. Men det är ju klart, att man därmed kommit därhän, att man har rätt att uppställa den fordran på industrien, att den skall svara för den arbetslöshet, som den åstadkommer för sina arbetare. Jag anser således, att det må vara industriens ensak att göra sådana afsättningar och åvägabringa sådant skydd, som behöfves för att underhålla de arbetslösa under den tiden eller också, liksom vid jordbruket är fallet, ställa så till, att arbetslöshet icke inträder.

Nu kan man också vara försäkrad om, att kommer det därhän, att staten skall underhålla de arbetslösa inom industrien, så kommer det att utveckla sig allt längre och längre och slutligen blir det staten, som skall underhålla alla de arbetslösa i industrien i ganska betydlig grad. Det kan hvarken anses rättvist eller skäligt, utan, om jordbruket svarar för sin arbetslöshet, så bör industrien svara för sin, så att det icke går därhän, att staten skall göra det. Ty det kommer då att tendera därhän, att staten icke endast skall betala för dem, som blifvit arbetslösa, utan gifva full aflöning till dem, som icke vilja arbeta. Det är den största faran, som vi gå till mötes på denna väg. Må staten

koncentrera sin understödsförmåga på invaliditets- och ålderdomsför-^{Ang. utredning} säkring, då arbetarna icke kunna arbeta. Det tror jag vara ett mål, ^{rörande} på hvilket vi i långt högre grad böra försöka få in statens verksamhet, ^{arbetslösheten} än på arbetslöshetsförsäkring, enligt hvilken man skulle lämna aflöning, ^{Sverige m. m.} till arbetare, som icke ha arbete eller rättare icke vilja arbeta. Jag ^(Forts.) tror, att de senare utgöra det största antalet af de arbetslösa.

Jag ber att få yrka afslag på utskottets förslag i detta hänseende, då jag tror, att ingen utredning här är behöflig.

Herr Söderberg i Stockholm: Herr talman, mina herrar! Det sista, som den ärade talaren anförde, nämligen att det skulle vara industriens sak att sköta om sin arbetslöshet, det kan han delvis ha rätt uti. Men den förebråelsen kan icke vara riktad mot oss. Vi ha icke förmåga att organisera och reglera industriens förhållanden. Det är ju industriherrarna själfva, som förbehållit sig den rätten.

Så var det en ärad representant på boråsbanken, hvilken erinrade mig om någon stilla konklusion, hvilken jag dragit vid ett föregående tillfälle, när denna fråga behandlades, och som förmenade, att den icke borde ha gjorts. Ja, det kan hända, men konklusionen var icke oriktig. Det sade icke den ärade talaren. Och jag vill tillägga, att närhelst det gällt för socialdemokraterna att stå stödjande till förslag om att med statens hjälp bispringa jordbruket, ha de stått på sin post, och jag uttrycker den fasta förhoppning, att de skola göra det äfven för framtiden, när det gäller jordbruket.

Herr *Branting* instämde häruti.

Herr Edén: Herr talman, mina herrar! Debatten har redan varat så pass länge, att jag för min del icke skulle vilja bidraga till dess förlängning, men under dess allra sista skede framkommo på nytt en del yttranden ur en så exklusiv jordbrukaresynpunkt, att jag ej kan underlåta att taga till orda. Jag skall då också med några få ord beröra frågans allmänna läge.

Jag skall icke inlåta mig på de nationalekonomiska reflexioner, som en ärad talare på värmlandsbanken förde fram, då han sökte göra gällande, att all arbetslöshet skulle försvinna, om man »lade det produktiva arbetet på verkligt kapitalbildande områden», såsom han uttryckte sig. Det är en mycket vacker sats att uttala, men tyvärr har all praktik i världen visat, att arbetslösheten ingalunda försvinner genom än så allvarliga sträfvanden i den vägeu. Den ärade talaren kan vara öfvertygad om, att om man också på allt sätt vill uppmuntra en dylik omläggning, så kan det i alla händelser icke förekommas, att arbetslöshet alltjämt kommer att inträffa och det i mycket stor skala.

En annan talare på närikesbanken har frågat: »Hvad är arbetslöshet?» Jag skulle vilja hänvisa den ärade talaren till att, med eller utan hjälp af 46 § riksdagsordningen få den frågan besvarad af civilministern, som föranstaltat om en stor utredning angående antalet arbetslösa. Jag förmodar, att herr civilministern har fullt klart för sig hvad arbetslösheten innebär, eftersom han låtit räkna de arbetslösa, så att han kan upplysa frågaren därom. Nej — man kommer icke ifrån

Ang. utredning rörande arbetslösheten i Sverige m. m.
(Forts.)

en sådan samhällsföreteelse som arbetslösheten genom att uppkasta en liten dialektisk fråga: »när är vederbörande arbetslös eller icke?» Vi borde kunna vända oss ifrån dylika spetsfundigheter och helt enkelt erkänna, att arbetslöshet existerar och att densamma innebär ett fruktansvärdt ondt, som oupphörligen kommer igen med större eller mindre styrka, och som särskildt denna vinter härjat i en grad och på ett sätt, som säkerligen icke många här i denna sal kunna göra sig en föreställning om, isynnerhet inom industri- och stadssamhällen!

Nu hemställer utskottet i öfverensstämmelse med motionärens förslag, att Kungl. Maj:t måtte anmodas föranstalta en utredning angående arbetslöshetsförsäkringen. Mot detta — som det synes — ganska blygsamma utredningsyrkande har man gjort en hel del invändningar. Jag skall icke taga upp dessa bit för bit, men jag skall söka konstatera, hvad som är själfva grundkaraktären i denna arbetslöshetsförsäkring, som vi vilja hafva hänskjuten till utredning. Och detta är, mina herrar, den, att arbetslöshetsförsäkringens betydelse i fråga om bekämpandet af arbetslösheten visserligen är mycket afsevärd, men dock icke får öfverdrivas. Det är i själfva verket icke en så oerhördt stor sak — det är en jämförelsevis liten sak, om ock af betydande värde, som det nu gäller.

Det är alldeles icke meningen, att arbetslöshetsförsäkringen skulle kunna verka såsom något slags universalmedel, ägnadt att *afhjälpa* arbetslösheten — långt därifrån! Utan den är endast afsedd att verka så, att under tiden närmast efter den, då en arbetare blifvit arbetslös, under den tid således, då han söker nytt arbete, han icke skall vara satt på fullkomligt bar backe utan under denna begränsade tid ha det så ställt, att han icke nödgas vandra med sitt bohag till pantbanken, att hans barn slippa svälta och han själf icke blir urständssatt just att se sig om efter nytt arbete.

I all arbetslöshetsförsäkring är — såvidt jag känner till och enligt hvad utskottet erfarit i de af detsamma berörda exemplen — tiden för åtnjutande af arbetslöshetsbidrag begränsad till 60 à 70 kanske någon gång något flera dagar. Det är således icke meningen, att en sådan här arbetslöshetsförsäkring, en sådan här hjälp vid arbetslöshet skall förekomma så länge arbetslösheten fortfar, utan den skall förekomma endast under en begränsad tid för att gifva arbetarne tillfälle att anpassa sig efter marknaden och använda de utvägar som finnas att — genom arbetsförmedlingen eller på annat sätt — skaffa sig arbete på annat håll. Försäkringen är vidare icke heller på något vis afsedd att bereda full dagspenning — den är, som föregående talare påpekat, alltid begränsad, den uppgår till högst $\frac{2}{3}$ af dagspenningen och utfaller med ett maximibelopp som i våra grannländer satts till 2 kronor.

Under sådana förhållanden bör hvar och en förstå, att det här icke kan blifva tal om en sådan hjälp, att därigenom på något vis kan förhindras, att trycket af den iråkade arbetslösheten, kännas och kännas starkt, äfven om den arbetslöse undgår att rent af svälta och sälja sitt bohag. Detta sista är viktigt att observera, därför att vi sålunda icke behöfva frukta — såsom den siste ärade talaren, min länskamrat på upplandsbänken, ansåg sig behöfva befara — att en arbetslöshets-

försäkring skall förhindra den naturliga öfverföringen af arbetskraft från ett yrke, där det finnes för mycket sådan, till ett annat, exempelvis jordbruket, där det finnes för litet. Visst icke! Men hvad man åstadkommer, det är, att denna öfverföring icke behöfver ske med ett slags tvångspressning på en gång, vare sig vederbörande passar för ett yrke eller icke, och framför allt icke behöfver ske så, att vederbörande kanske svultit under öfvergångstiden, innan öfverföringen skett. Det har i dag talats något om amerikanska förhållanden i den vägen — jag tror, att i den mån sådana kunna öfverflyttas till Sverige, de här nog skola göra sig gällande, äfven om vi få en arbetslöshetsförsäkring. Herrarna kunna vara öfvertygade därom, att med de restriktioner, som i våra grannländer blifvit satta, så kommer i hvarje fall denna pressning från ett öfverbefolkadt yrke till ett mindre befolkadt, där arbetskrafter kunna finna användning, att alltjämt äga rum, blott icke så brutalt och förintande för arbetarnes och deras familjers välstånd.

Här har vidare talats om, hvilken fara försäkringen ur teknisk synpunkt innebär, en fara, som skulle bestå däri, att vederbörande icke kunna ordentligt kontrolleras, att man icke vet, huruvida hvarje särskildt fall af arbetslöshet är att betrakta som själföfvalladt eller oföfvalladt. Låtom oss dock icke glömma, att man äger den bästa kontroll, som öfverhufvud kan åstadkommas, i vederbörandes egna kamrater inom arbetslöshetskassan. Ty det ligger i deras intresse i ännu högre grad än i statens att hålla kassans utgifter nere, eftersom kamraterna bidraga med hufvudbeloppet af hvad som utbetalas.

Sålunda återkommer jag till hvad jag började med: gör icke denna fråga till en så stor fråga, att det här gäller att lösa hela arbetslöshetsproblemet! Öfverdrif den icke, men se å andra sidan till hvad vi kunna vinna med den! Låtom oss betrakta den så som den förtjänar och icke på annat sätt!

Sedan har här anförts en hel rad svårigheter i fråga om arbetslöshetsförsäkringens effektivitet. Dessa svårigheter underskattar jag ingalunda, men jag skall här icke inlåta mig på dem — det är redan sagdt att svårigheter kunna öfvervinnas. Jag vill endast tillägga, att, när desamma kunnat öfvervinnas just i våra grannländer, så bör det också kunna gå hos oss. Särskildt bör det väl i den vägen vara lärorikt, att ett så intensivt jordbruksidkande land som Danmark funnit denna försäkring vara med dess fördel förenlig, och att detta jordbruksidkande land just i år, såvidt jag ej minnes fel, utan motstånd höjt bidraget till försäkringen midt under den kris, som gått öfver landet. Då böra väl äfven de svenska jordbrukarne i någon mån betänka sig, innan de låta öfvertyga sig af dem, som hålla före, att denna försäkring vore särskildt för jordbrukarne så riskabel eller olämplig eller icke åliggande dem, att de ej kunde vara med om ens en utredning i saken.

Jag måste ägna ytterligare några få ord åt denna jordbrukarsynpunkt. Det har redan blifvit framhållet, att det ej är rätt att säga så, att, om vi understödja arbetslöshetsförsäkringen, förhindra vi återgången till jordbruket af de krafter, som jordbruket behöfver. Ty, mina herrar, så är det icke! Är det så, att jordbruket har utrymme för arbetskrafter och industrien icke har det, så kunna herrarna vara

*Ang. utredning
rörande
arbetslösheten
i Sverige m. m.
(Forts.)*

Ang. utredningfullkomligt lugna för, att förr eller senare komma dessa arbetskrafter rörande jordbruket till godo, ehuru det måste medgifvas, att anpassningen tar arbetslösheten tid och icke kan ske på en gång. Det har också med rätta påpekats, i Sverige m. m. att en jordbrukare icke kan vara betjänt med att taga emot hvilken arbetare som helst, som anmäler sig på förmedlingsanstalten. Jag antager, att om vi hade detaljerade siffror att röra oss med, hvilket vi nu icke hafva, så skulle vi snart finna, att en icke så liten procent, utan kanske en stor procent, af dem, som anmält sig till arbete på landet, icke kunnat antagas af arbetsgifvarne af det skület, att vederbörande anmälda arbetare genom sitt föregående arbete icke passa för jordbruket. Det är således visst icke så, att arbetslöshetsförsäkringen behöfver hindra återströmningen af arbetskrafter till jordbruket, om en sådan återströmning öfver hufvud taget på grund af vår ekonomiska utveckling låter sig göra.

Men nu har till sist här — och det var egentligen det, som föranledde mig till att begära ordet — den närmast föregående talaren gjort gällande, att industriarbetarne kunna lägga af utaf sina inkomster under den feta tiden och sedan lefva af sina så gjorda besparingar under den hårda tiden. Ja, mina herrar, det är just detta som industriarbetarne försöka göra, och hvad vi vilja är att uppmuntra dem till ytterligare sådan afsättning. Just sådana afsättningar hafva skapat nu existerande arbetslöshetskassor och just sådana afsättningar från arbetarne själfva skulle alltjämt lämna hufvudbidragen till arbetslöshetsförsäkringen; det allmänna skulle endast lämna ett mindre bidrag. Något annat är alls icke satt i fråga.

Om således den invändningen förefaller mig att vara bra orättvis gentemot de stora ansträngningar, som arbetarne sålunda själfva gjort, så ber jag att med ännu större allvar få vända mig mot en annan invändning från samme talare. Han sade, jag tror ordagrant, så: »Låt jordbruket svara för sin arbetslöshet, ty det har ingen, och industrien svara för sin!» Nej, mina herrar, så går det icke an att tänka i ett modernt samhälle med dess invecklade mekanism, där den ena näringen och den ena människan ovillkorligen kommer att bero af den andra; det går icke an att afsöndra den ena från den andra på detta sätt. Bära vi icke fattigvårdstungan gemensamt, oberoende af det yrke, från hvilket den fattige kommer? Har icke talaren själf nu förordat invaliditetsförsäkring oberoende af, från hvilket yrke invaliden kommer? Är det ej så öfverallt i det moderna samhället, att det gäller att icke afsöndra sig på detta sätt, som han nu försökt göra gällande, utan med förenade krafter öfvervinna de svårigheter, som våra samhällsförhållanden oupphörligen bereda oss? Vi få icke, när denna fråga är uppe, lägga en sådan, jag kan icke hjälpa, att jag säger det, krass synpunkt på hvad det gäller. Vi böra hellre komma ihåg, att svenska staten redan förut gjort försök och gjort lyckade försök på andra områden att understödja den själfhjälps, som småfolket och särskildt arbetarne satt i gång. Jag tänker på sjukkassorna, till hvilka, såsom här redan blifvit nämndt, staten lämnar bidrag. Det är en försäkring af ungefär samma art, som det här är ifrågasatt, att staten skall understödja.

Jag vädjar till kammaren att vid denna frågas afgörande icke se på saken så kallt som här från en del håll skett, då man velat slå

sig till ro med att vi ingen arbetslöshet ha på landet, utan att vi ha den i städerna och att de få sköta sig själfva. Vi få icke se kallt på denna sak, när tiotusentals och många tiotusentals människor svultit denna vinter, och vi ha icke rätt att göra det inför hvad hvar och en kan se, om han uppsöker ett af de många fattiga hem, där barnen farit illa och familjen lidit fullständig nöd i dessa hårda tider. Jag kan icke tro, att Andra Kammaren, som nu har ett enda tillfälle, tror jag, att under denna riksdag visa, att den också har sinne för den sidan af samhällets uppgift, jag kan icke tro, att denna Andra Kammarer gör annat än bifaller utskottets hemställan.

Ang. utredning
rörande
arbetslösheten
i Sverige m. m.
(Forts.)

Med herr Edén förenade sig herr *vice talmannen* samt herrar *Starbäck, Kvarnzelius, Karlsson* i Fjäl, *Hedström, Schotte, Akerman, Röing, Wallentin, Hellström, Borg*, friherre *Bonde, Stärner*, friherre *Palmstierna, Kobb, Beckman, Pettersson* i Södertälje, *Kjellberg, af Callerholm, Broomé* i Bärslöf, *Camitz, Mogren, Hansson, Sandström* och *Hellberg*.

Herr Lundell: Herr talman! Den föregående talaren yttrade, att industriarbetarne ha bildat en hel del arbetslöshetskassor och dylikt, och sådant gillar jag fullkomligt. Det har äfven talats om att hela samhället bör vara solidariskt och att den ena gruppen medborgare bör hjälpa den andra. Ja, det må vara fallet, där sådan hjälp behöfves, men man får icke alldeles bortse från individens skyldighet att hjälpa sig själf, och vi få icke kasta allt på staten och alla ensamt lita på den, om vi sköta oss dåligt. I min ungdom läste jag ett bibelspråk, som löd: »Drinkare och slösare varda fattige, en sofvare måste rifven kläder bära». Ja, det är sådana sofvare, som icke tänka på sig själfva och icke hjälpa sig själfva, af hvilka de arbetslösa till det mesta rekryteras. Det gör sig en tendens gällande i allt för hög grad i vår tid, att man vill, att staten skall hjälpa en under alla förhållanden, och att vi icke behöfva göra något för oss själfva. Mot en sådan uppfattning måste man emellertid reagera och icke tro, att allt hjälpes af staten.

Hvad däremot beträffar ålderdoms- och invaliditetsförsäkring, så bör den gälla alla, den är ett statsändamål, som jag tror är ofantligt mycket viktigare än den fråga, som nu föreligger.

Jag är på allt sätt gynnsamt stämd mot industriarbetarnes själfhjälpsverksamhet, men jag tror icke, att staten, då det gäller arbetslöshetsförsäkring, bör alltför mycket blanda sig i saken, därför att det är så svårt att skilja mellan de fall, då arbetslösheten är själföfvallad och då den är oföfvallad.

Jag ber, herr talman, sålunda att få vidhålla mitt yrkande.

Grefve Hamilton: Herr talman! Jag ber att såsom landtman få taga afstånd från den uppfattning, som här gjort sig gällande i dag, att denna fråga skulle vara en stridsfråga mellan å ena sidan landtbruket och å andra sidan industrien och arbetarne. Jag tror icke, att arbetslösheten har någonting vidare att göra med själfva landtbruket, ty de arbetare, som äro utsatta för den arbetslöshet, för

Ang. utredning rörande arbetslösheten i Sverige m. m. (Forts.)

hvilken behöfves försäkring, äro synnerligen olämpliga att tagas i jordbrukets tjänst, och jag tror icke, att landtmännen skulle vara nöjda med dem. Men jag skall däremot medgifva, att arbetslösheten i vårt land har sitt ursprung däri, att landtbruket blifvit försummadt och att statsmakterna ägnat vår modernäring för små omsorger. Af den anledningen ber jag att få taga fasta på de ord utskottets ordförande uttalade, då han framhöll, att vi måste förena våra krafter för att öfvervinna de svårigheter, som finnas i samhället, och jag skall tacka honom för det yttrandet. Jag hoppas också, att han vill förena sig med oss för att vi — jag upprepar hvad jag gång efter gång förut uttalat i denna kammare — skola få en rättvis beskattning på landsbygden.

Orsakerna till arbetslösheten äro således enligt mitt förmenande att söka i försummelse af vår modernäring, men vi landtmän behöfva för den skull icke motsätta oss berättigade kraf från arbetarnes sida, äfven om de icke ha med landtbruket att göra.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Olsson i Broberg: Herr talman! Jag kan väl förstå, att i en sådan fråga som den här föreliggande det kan vara skäl i att den ena näringen söker räcka den andra handen och att det icke kan vara oberättigadt att i viss mån påkalla statens mellankomst för att lindra den nöd, som arbetslösheten förorsakar. Men jag kan icke vara med på ett skrifvelseförslag, så affattadt som det här föreliggande, och jag undrar, om icke konsekvenserna af ett dylikt förslag till och med skulle gå längre än utskottet själfvt möjligen afsett. Utskottet hemställer nämligen om en skrifvelse till Kungl. Maj:t angående en »utredning rörande arbetslösheten i Sverige samt rörande försäkring mot dennas ekonomiska följder». Utskottets hemställan går således icke ut på åstadkommandet af en försäkring för att förekomma den nöd, som arbetslösheten skulle medföra, utan det talas blott om en försäkring »mot arbetslöshetens ekonomiska följder». Detta är något, som jag åtminstone icke förstår meningen med. Är det meningen, att de, som drabbas af arbetslöshet, skola genom en dylik försäkring ha i alla afseenden full ersättning för den ekonomiska förlust, som med arbetslösheten vållas den, som träffas af en sådan olycka?

På grund af hvad jag nu i korthet anfört, anhåller jag att få yrka afslag på utskottets hemställan.

Herr Wavrinsky: Herr talman! Blott en replik eller två! Jag ber att först till mina vänner landtmännen, hvilkas ställning till denna fråga jag väl förstår, få rikta en erinran rörande en sak, som icke tyckes ha blifvit beaktad. Det ser ut, som om landtmännen menade, att detta helt och hållet vore en stadsfråga, en industrifråga, men jag ber herrarne erinra sig, att i vårt land industrien flyttar allt mer ut på landsbygden. När en kris inträffar, kommer icke äfven landsbygden att då röna menligt inflytande af krisens följder och blir icke för de landskommuner, där industrien bedrifves, vådan större än den måhända blir för stadssamhällena, emedan de förra i allmänhet endast bestå af folk med små resurser, som följaktligen ha mindre förmåga

att möta följderna af den arbetsnedläggelse och allt det öfriga, som en kris för med sig. Jag ber herrar landtmän erinra sig, att denna våda hotar hvilket samhälle som helst och att det är skäl i att i tid möta den, innan den hunnit taga allt för stor omfattning.

*Ang. utredning
rörande
arbetslösheten
i Sverige m. m.*

(Forts.)

Jag förstår däremot icke den senaste talarens fråga om hvad man menar med en försäkring mot arbetslöshetens ekonomiska följder. Det har väl framgått af motiveringen till min motion och af den debatt, som här förts, att det gäller de ekonomiska följder, som drabba de arbetslösa, den nöd, hvarunder de lida, förlustiga sin arbetsförtjänst, en nöd, som ofta är så stor, att det kan vara fråga om att de icke ens ha medel till sitt lifsuppehälle. Detta synes mig tydligen ha framgått af motiveringen till min motion och af utskottets betänkande lika väl som af öfverläggningen, hvarför det icke borde vara något tvifvel om den saken.

För mig har det varit ett hufvudmotiv, då jag väckt motionen, att undanröja en af de förnämsta orsakerna till det sociala missnöjet och den ovilja, som skapas därigenom, att en person känner med sig, att han oförevalladt, på grund af samhällets bristande organisation, lider en nöd, som bringar honom till tiggarslafven. Och jag vill nu erinra om att det icke blott är fattigvården utan äfven sjukvårderna, som draga fördel af att en arbetslöshetsförsäkring kommer till stånd. Det understöd till arbetslöshetskassor, som här föreslås, har kallats *arbetslöshetsförsäkring*. Det beror därpå att, när frågan först uppkom, i Tyskland, man inriktade sig på obligatorisk arbetslöshetsförsäkring enligt samma principer som gällde för öfriga arter af arbetareförsäkring, som man förut hade i Tyskland. Det visade sig dock, att tiden icke var mogen för en så vidtgående lösning af frågan. Därför började man med att slå in på den väg, som jag här velat anvisa, och jag hoppas, att landtmännen skola med klar blick på denna samhällsfråga icke ensidigt betrakta den utan kunna ge sin röst åt ett förslag, som jag är öfvertygad om att de vid närmare eftertanke finna vara en viktig samhällsangelägenhet.

Öfverläggningen var härmed slutad. I öfverensstämmelse med de därunder gjorda yrkandena framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan och vidare på afslag å såväl berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Som votering likväl begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller första tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. utredning rörande arbetslösheten i Sverige m. m. (Forts.) Vinner Nej, har kammaren afslagit såväl utskottets berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen. Voteringen utvisade 129 ja mot 85 nej, hvadan utskottets hemställan af kammaren bifallits.

Jämlikt 63 § riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas Första Kammaren.

§ 9.

Ang. ändringar i bevillningsförordningen m. m. Å föredragningslistan var härefter uppfördt bevillningsutskottets betänkande, n:o 25, i anledning af Kungl. Maj:ts propositioner dels om ändrad lydelse af vissa paragrafer i förordningen angående bevilling af fast egendom samt af inkomst den 13 september 1907, dels ock angående en inkomstskatt att upptagas i riksstaten för år 1910.

Efter uppläsandet af utskottets i *punkten 1)* gjorda hemställan begärdes ordet af

Herr Branting, som yttrade: Såsom herrarna finna, har jag gentemot detta utlåtande i eu punkt anmält en reservation, som går ut på, att man skulle möjliggöra eller rättare sagdt icke genom Riksdagens beslut afskåra möjligheten för en vetenskaplig granskning af det värdefulla material, som ligger i självdeklarationerna, äfven utom de fall, där dylik granskning förutsättes kunna ske af vederbörande ämbetsverk på föranstaltande direkt af Kungl. Maj:t. Emellertid har jag öfvertygat mig om, att det för närvarande icke finnes den minsta utsikt att komma längre i detta afseende, än Kungl. Maj:t har föreslagit, och att den förskräckelse, som finnes på många håll för att dessa uppgifter skola på något sätt kunna lämnas ut till andra, än Kungl. Maj:t förordnat, är så stor, att man skulle riskera det hela genom att söka drifva denna sak allt för långt. Jag har därför velat nöja mig med att anteckna min reservation i denna punkt under den förhoppning, att det i sinom tid skall bli möjligt att i detta afseende vinna nödig utvidgning, så att den vetenskapliga forskningens fulla ljus måtte kunna falla äfven på dessa inkomstförhållanden, som föreligga i själfva deklaraionsuppgifterna.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkten 2).

Lades till handlingarna.

Punkten 3).

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 4) och 5).

Lades till handlingarna.

§ 10.

Vidare företogs till behandling Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 26, angående väckt motion om ändring af lasaretsstadgans bestämmelser rörande tillsättandet af underläkare vid lasarett.

Ang. bestämmelserna rörande tillsättandet af underläkare vid lasarett.

I en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 205, hade herr Jansson i Djursåtra m. fl. föreslagit, att Riksdagen måtte besluta att i skrifvelse hos Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring i nu gällande lasaretsstadga, att lasaretsdirektion, som så önskade, måtte erhålla rätt att med legitimerad läkare träffa aftal om underläkaretjänstens bestridande under en tid ej öfverstigande fem och ej understigande tre år, med uppsägningsrätt å ömse sidor och med rätt för direktionen att för den sålunda antagne läkaren utfärda förordnande.

Utskottet hemställde, att Andra Kammaren för sin del i anledning af förevarande motion, n:o 205, ville besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring i nu gällande lasaretsstadga, att medicinalstyrelsen erhöle rätt att på framställning af lasaretsdirektion, oaktadt formellt kompetent sökande anmält sig, medgifva förnyadt ledigförklarande af underläkartjänst.

Häremot hade reservation afgifvits af herr Magnusson i Salstad, som ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till den förevarande motionen.

Utskottets hemställan föredrogs, hvarefter

Herr Magnusson i Salstad yttrade: Såsom herrarna sett, har jag icke kunnat biträda det beslut, till hvilket utskottet har kommit, hvarför jag ber att få yrka afslag på utskottets hemställan och bifall till den i ämnet väckta motionen.

Vidare anförde:

Herr Kjellberg: Jag skall be, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i förevarande betänkande och blott nämna ett par ord till motivering därför, utöfver hvad som står i utskottets utlåtande. Det är nämligen så, att motionärerna ha framhållit, att det förord, som det tillkommer vederbörande lasaretsdirektion att afgifva, skulle vara i de flesta fall betydelselöst. Detta är, som man kan förstå, en ganska viktig punkt i motionärernas argumentering. Nu förhåller det sig emellertid icke på detta sätt, det har utskottet redan påpekat. Men jag kan ytterligare bestyrka detta genom att säga, att jag gjort mig en ganska stor möda med att gå igenom alla de underläkareutnämningar vid lasarett, som ägt rum från 1904 till 1908, och uppgår deras antal till 91. I dessa 91 fall har det händt en enda gång, att medicinalstyrelsen har utnämnt en af de tre föreslagna, som icke var förordad, och detta på den grund, att direktionen hade för-

Ang. bestämmelserna rörande tillsättande af underläkare vid lasarett. ordad en af de sökande, som i meriter var betydligt underlägsen den i första rummet uppförde.

Då enligt min mening en af de kraftigaste anmärkningar, som motionärerna kunnat göra mot de nuvarande förhållandena, just skulle ligga i denna af dem åberopade omständighet, har jag i korthet velat nämna detta såsom ett ytterligare stöd för utskottets hemställan.

(Forts.)

Herr Jansson i Djursåtra: Herr talman, mina herrar! Anledningen till att denna motion väckts, är den, att sedan lasarettsväsendet på landsbygden numera i allmänhet är synnerligen väl ordnad och detta å sin sida kraft ofantligt stora kostnader, så är det gifvetvis nödvändigt, att äfven lasarettsvården, hvad läkarna beträffar, kan utöfvas på det mest sorgfälliga och mest betryggande sätt, så att den stora allmänheten, som är i behof af lasarettsvård, kan hysa det största möjliga förtroende för denna sjukvård. I allmänhet kan man säga, hvad chefsläkarna å lasaretten beträffar, att de äro ypperliga läkare och ha tillvunnit sig berättigadt förtroende. Men på de större lasaretten, där sjukvården kräfver icke blott en lasarettsläkare utan också en biträdande läkare, där har det ganska ofta visat sig vara förenadt med stora svårigheter att kunna få just underläkarebefattningarna besatta på ett tillfredsställande sätt. Atminstone har det varit förhållandet i det län jag tillhör, att det många gånger varit mycket svårt och förbundet med rätt stora olägenheter att kunna få dessa tjänster besatta, såsom man hade önskat och hoppats.

Vi ha i vårt län gjort ganska stora uppoffringar för lasarettsväsendet. Vid två af våra lasarett förefinnes behof af underläkare, och det tredje lasarettet inom länet är numera tillbyggdt och utvidgadt, så att äfven där med allra snaraste kräfves tillsättande af en underläkare-tjänst. Under sådana förhållanden är det gifvet, att lasarettsdirektionen lika litet som landstinget kan med likgiltighet åse, huruvida lasarettsläkarevården kan med nuvarande anordningar utöfvas på det mest sorgfälliga och effektiva sätt, till den lidande allmänhetens största nytta och på samma gång, såsom redan är nämnt, under förökadt förtroende från allmänhetens sida gentemot denna läkarevård.

När det gäller att besätta underläkaretjänst vid ett lasarett, har enligt gällande lasarettstadga lasarettsdirektionen att annonsera platsen ledig, och sedan detta är gjordt, har samma direktion att till medicinalstyrelsen öfverlämna de inkomna ansökningshandlingarna, och den har därvid äfven befogenhet att afgifva förord för någon af de sökande till ifrågavarande plats. Men därefter är det medicinalstyrelsen, som helt och hållet har bestämmanderätten och utnämner den af de sökande, som medicinalstyrelsen finner vara lämplig. Är det då flera sökande och dessa äro lämpliga för befattningen, möter det icke någon svårighet att få saken ordnad till allmän belåtenhet. Men nu för tiden visar det sig ofta, att det är ganska svårt att få ett flertal sökande till sådana befattningar. Ibland händer det, att det icke finns någon sökande, ibland blott en å två. Emellertid, då det endast är ett fåtal sökande, kan det ej sällan inträffa, att ingen af dem befinnes vara lämplig för befattningen. I sådant fall har lasarettsdirektionen för sin del ingen rättighet att skaffa en biträdande läkare på det sätt,

som direktionen kan finna vara lämpligast, utan direktionen är bunden af lasaretsstadgans föreskrifter och är tvungen att underkasta sig de bestämmelser, som medicinalstyrelsen för sin del föreskrifvit. Äfven om de sökande till en underläkarbefattning äro sådana, att det är alldeles påtagligt, att de icke äro lämpliga för befattningen i fråga, men de blott äro legitimerade läkare, så ha de rättighet att blifva uppförda på förslaget, lasaretsdirektionen nödgas gifva åt eudera sitt förord, och medicinalstyrelsen har befogenhet att utfärda förordnande, äfven om, som sagdt, denne uppenbarligen är olämplig för befattningen.

Det är endast för att råda bot på denna svårighet, som vi väckt vår motion. Och jag önskar därför tro, att kammaren betraktar denna sak så opartiskt som möjligt, då det ju icke heller är någon politisk fråga, där det ena partiet af motvilja mot det andra icke skulle vilja behärta den sak, som föreligger. Det är här icke heller fråga om någon särskild fördel för lasaretsdirektion eller för landsting, som har att bekosta sjukvårdsanstalterna, utan afsikten och syftet är uppenbarligen endast att för lasarettjänsten kunna erhålla de allra bästa och lämpligaste underläkare.

Nu säger visserligen utskottets ärade ordförande, att ehuru de af motionärerna påpekade svårigheterna icke äro så afsevärda, har utskottet likväl i klämman föreslagit en skrivelse till Kungl. Majt med anhållan om sådan ändring i nu gällande lasaretsstadga, att medicinalstyrelsen erhåller rätt att på framställning af lasaretsdirektion, oakadt formellt kompetent sökande anmält sig, medgifva förnyadt ledigförklarande af underläkartjänst.

Ja, detta är godt och väl och erkännes äfven som ett litet tillmötesgående, men lasaretsdirektionen skulle ju ändå få gå den gamla vägen och nödgas taga mot den läkare, som medicinalstyrelsen förordnar. Det är dock detta, som vi för vår del funnit i många fall vara förenadt med svårigheter och som ofta ledt till ett snart sagdt olidligt tillstånd.

Jag kan ej heller underlåta att påpeka, att utskottet gifvit utlåtandet en sådan motivering, att däraf synes framgå, såvidt jag förstår, att utskottet betraktat biträdande lasaretsläkarbefattningen mera ur läkarsynpunkt än ur allmänhetens, och att utskottets resonemang synes mig hvila på den uppfattningen, att allmänheten är till för läkares skull. Utskottet säger ju bland annat: »Underläkartjänsterna vid länslasarett äro att anse såsom utbildningsplatser för blifvande lasaretsläkare, och om äfven de större länslasarett ställa helt andra kraf på sina chefläkares utbildning, än som kan tillgodoses genom tjänstgöring såsom underläkare vid icke-kliniska sjukhus, så rekryteras dock de mindre länslasarettens och sjukstugornas läkare hufvudsakligen ur denna grupp af underordnade tjänsteläkare, och redan ett års tjänstgöring såsom underläkare ger åtminstone formell kompetens till lasaretsläkartjänst». Och det heter vidare: »Bland tjänsteläkarna i riket gå sträfvandena alltmer ut därpå, att medicinalstyrelsen skall vara den myndighet, från hvilken de erhålla sina fullmakter och utan hvilkens hörande de icke kunna skiljas från sina befattningar i kommund eller institutions tjänst».

Ang. bestämmelserna rörande tillsättandet af underläkare vid lasarett.
(Forts.)

Ang. bestämmelserna rörande tillsättandet af underläkare vid lasarett.
(Forts.)

Nu veta vi, att, hvad beträffar städerna, de i allmänhet ha rätt att tillsätta sina stadsläkare, och äfven ha de i allmänhet rätt att genom särskild myndighet utnämna sina sjukhusläkare och att med dem träffa aftal. Men utskottet säger nu, att läkarkårens diktan och traktan går ut på att blifva befriad ifrån sin skyldighet att bero af kommunerna och i stället endast ha med medicinalstyrelsen att skaffa. Jag tror, att det är på tiden att man vakar öfver att en sådan riktning icke alltför mycket får göra sig gällande, ty detta sträfvande skulle utan tvifvel icke vara till fromma för den stora allmänheten, som behöfver läkarvård.

Slutligen vill jag erinra därom, att vi i motionen endast begärt, att, där det faller sig svårt att efter den nu gällande ordningen besätta underläkartjänsterna, eu lasarettsdirektion, som sådant önskar, skulle få rättighet att själf uppgöra med legitimerad lämplig underläkare om öfvertagande af befattningen samt utfärda förordnande för honom. Då lasarettsdirektionen ju är utsedd af vederbörande lands-ting och sålunda är en myndighet, som man borde kunna tilltro att hafva någon omdömesförmåga, och då den dessutom är biträdd af lasarettsläkaren, som väl bör kunna anses vara särskildt sakkunnig och skicklig att bedöma den ifrågasatte underläkarens kompetens, ha vi icke ansett det föreligga någon fara för att den af lasarettsdirektionen utnämnde biträdande lasarettsläkaren för uppdraget icke skulle vara tillräckligt kvalificerad. Då hvad vi sålunda ifrågasatt icke synes oss vara för mycket begärtdt och icke heller, såvidt vi förstå, kunde medföra någon skada för vare sig läkarne eller för allmänheten, så hemställer jag, herr talman, om bifall till motionen.

I detta anförande instämde herrar *Månsson, Bogren och Larsson* i Gallstad.

Herr Kjellberg: Herr talman! Den ärade motionären uttalade den förhoppningen, att denna fråga icke skulle behandlas ur partipolitisk synpunkt. Jag kan knappast förstå, att han slungade in en sådan tanke i diskussionen om detta ärende. Det borde väl icke falla någon in att behandla en humanitär fråga sådan som denna från partisympunkt. Jag skulle mera förstått honom, om han sagt, att utskottet velat se frågan ur läkarpolitisk synpunkt. Så är emellertid icke förhållandet. Utskottet har framhållit, att för att lasarettens skola få goda chefläkare, hvilket motionären också säger vara det viktigaste, dessa senare måste få en god utbildning. Det är ur den synpunkten vi framhållit, att underläkarplatserna vid lasarettens äro utbildningsplatser för blifvande lasarettsläkare. Men då motionären hoppas att genom det af honom föreslagna arrangemanget få bättre underläkare vid läns-lasarettens i allmänhet, har utskottet fäst uppmärksamheten därpå. att läns-lasarettens icke kunna få högre kvalificerade underläkare, därför att de läkare, som ämna fortsätta på lasarettensbanan, gå såsom underläkare vid de kliniska lasarettens för att få vederbörlig utbildning. Vill herr Jansson i Djursätra påstå, att det endast är ur lakarsynpunkt vi framhålla detta? Nej, det är just för allmänhetens skull vi uttalat oss för att lasarettsläkarnas utbildning skall bli så god som möjligt.

Nu har motionären antagit, att därigenom, att man ändrar lasaretsstadgan i den riktning, som han önskar, länslasaretten lättare skulle få tillgång på underläkare. Därpå har utskottet tagit sig friheten tvifla i högsta grad. Det är nämligen icke på den saken det beror, huruvida man lättare får läkare till lasaretten eller icke. Men hvad motionären har rätt i är hans påstående, att den nu gällande lasaretsstadgan gör utnämningssvägen alltför lång. Det tager för lång tid att få underläkare, det medgifver jag att motionären har rätt i, och någon afkortning därvidlag skulle ju kunna vinnas genom hans förslag. Men detta är den enda punkt, hvori jag ger honom rätt, och i utlåtandet är framhållet, huru svårt det är att ordna denna sak. Vidare framhålles det, att den långa utnämningstiden icke beror enbart på lasaretsstadgan, utan äfven på andra stadganden.

Ang bestämmelserna rörande tillsättandet af underläkare vid lasarett.

(Forts.)

Sakens förhistoria är den, att Skaraborgs läns landsting hade skrivit till medicinalstyrelsen och begärt att få den åsyftade ändringen till stånd, en ändring, som medicinalstyrelsen icke kunde gå med på ungefär af samma skäl, som utskottet framhållit. Nu har herr Jansson vidrört förhållandet mellan läkarne och de kommuner eller institutioner, som anställt dem, hvarom utskottet sagt, att tjänsteläkarne alltmer sträfva efter att få sin utnämning i sista hand afgjord af medicinalstyrelsen.

Motionären tyckes emellertid icke rätt förstått utskottets resonemang i denna punkt. När det gäller stadsläkare och extra provinssiällkare, så representera de ifrån statens synpunkt ett statsintresse, nämligen den *allmänna* hälsovården contra *lokala* (ekonomiska) intressen. Det ligger därför både i det allmännas och läkarnes intresse, att dessa icke kunna tillsättas och afskedas utan medicinalstyrelsens hörande. Det är icke någon bestämmelse, som utfärdats, såsom herr Jansson tyckes tänka sig, för att skydda läkare, som icke vore värdiga att behållas, utan det är för att tillgodose det allmännas intresse gentemot det lokala intresset, då man af ekonomiska eller andra skäl icke velat gå med på sådana sanitära anordningar, som läkarne föreslagit.

Jag har velat säga detta för att bemöta motionärens påstående i denna del och förklara, hvarför sträfvandena gå och böra gå i den riktning, som utskottet angifvit.

Hvad beträffar lasaretsläkarne, är jag enig med motionären därom, att man har rättighet att ställa stora kraf äfven på underläkarne, men då motionärerna hafva gått ut därifrån, att medicinalstyrelsen skulle påtvinga direktionerna läkare, som de icke vilja hafva, helt enkelt på den grund att stadgan är skriven så, som den är, så måste jag upprepa hvad jag i mitt föregående anförande visat, nämligen att medicinalstyrelsen *en* gång i 91 fall har frångått *förordet*; men, märk väl, icke *förslaget*, hvilket medicinalstyrelsen haft rätt till enligt stadgan.

Nu har nyss inträffat ett fall, och det är egentligen det, som motionärerna hafva tänkt på. En lasaretsdirektion hade till en underläkartjänst två sökande, hvilka direktionen icke ville hafva, och därför anhöll direktionen hos medicinalstyrelsen att få förklara tjänsten på nytt ledig. Detta vägrade medicinalstyrelsen, därvid följande lasaretsstadgan. Men det arrangerades sedan så, att sökandena trädde tillbaka, och platsen förklarades därefter på nytt ledig. Jag tror, att la-

Ang. bestämmelserna rörande tillsättandet af underläkare vid lasarett.

(Forts.)

sarettet också nu fått en underläkare, som direktionen har all anledning att vara nöjd med. Det är således, enligt min uppfattning, ett enda hak, som finnes, och som ju kan ändras — och det är, att medicinalstyrelsen kan på grund af lasarettstadgans bestämmelser blifva tvungen att utnämna en läkare, som, ehuru formellt kompetent, dock kan vara olämplig. Och det är därför, som utskottet i sin kläm föreslår en ändring af lasarettstadgan.

Utskottet har dessutom påpekat, hvilka fördelar det kan ligga uti att medicinalstyrelsen i sista hand afgör ärendet, Då för någon tid sedan en lasarettsdirektion begärde underläkarförordnande för en medicine licentiat, som var ensam sökande och om hvilken medicinalstyrelsen hade bättre kännedom än direktionen, så vägrades förordnande — någonting, som direktionen i detta fall torde vara medicinalstyrelsen tacksam för. Nu erkänner utskottet, att medicinalstyrelsen i de flesta fall har bättre personlig kännedom om sökandena än en direktion, men att fall kunna förekomma, då en lasarettsdirektion har bättre kännedom om sökandenas kvalifikationer än medicinalstyrelsen; och just därför är det, som utskottet föreslår sådan ändring i stadgan, som det står i klämmen.

Nu bör man vidare, såsom det står i slutet af utskottets utlåtande, taga hänsyn till ytterligare skäl att icke för närvarande göra en så pass vidlyftig ändring i det system, som eljest följes vid underläkares tillsättande — det är den stora frågan om det s. k. »praktiska årets» införande i Sverige, d. v. s. den obligatoriska sjukhustjänstgöringen för de blifvande tjänsteläkarna i landet. Denna reform skulle naturligtvis göra, att länslasaretten komme att få god tillgång på assistenter åt sin chefsläkare. Detta är en fråga, som för närvarande hvilat under Kungl. Maj:ts pröfning.

Jag ber därför att, alldeles bortsedt från hvarje partipolitisk synpunkt och alldeles bortsedt från de kraf, som endast skulle vara uppställda från läkarsynpunkt, få yrka bifall till den hemställan, som utskottet gjort, bland annat, på den grund att det förslag, som motionärerna kommit med, ovillkorligen måste medföra en omkastning uti de förhållanden med afseende å anställande af tjänsteläkare här i riket, som hittills varit vanliga och som stå i öfverensstämmelse med den riktning, i hvilken sträfvandena för närvarande gå. Icke för läkarnas skull, utan för den stora allmänhetens skull, som önskar väl utbildade läkare, ber jag att få vidhålla mitt yrkande.

Med herr Kjellberg förenade sig herrar *Vahlquist* och *Hellberg*.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad samt herr talmannen gifvit propositioner å de därunder gjorda yrkandena, blef utskottets hemställan af kammaren bifallen; och skulle jämlikt 63 § riksdagsordningen detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas Första Kammaren.

§ 11.

Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 27, i anledning af väckt motion angående skrivelse till Konungen i fråga om förvärfvande för statens räkning af aktiebolaget Tarrekais malm- och magnesitfyndigheter i Norrbottens län, föredrogs härpå; och lämnades därvid på begäran ordet till motionären

Ang. statsförvärf af aktiebolaget Tarrekais malm- och magnesitfyndigheter.

Herr Zimdahl som anförde: Herr talman, mina herrar! Då, såsom känt, Första Kammaren har afslagit en liknande motion som min, och Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskott nu har afstyrkt min motion, så är det naturligt, att det icke finnes utsikter att vinna framgång för densamma.

Jag får dock säga, att jag icke har bringats från den öfvertygelsen, att nu kanske den rätta tidpunkten vore inne att staten förvärfvade sig rätten till ifrågavarande mineralfyndighet.

Det skulle också hafva varit frestande att inlåta sig på en kritik af hvad utskottet anfört i vissa delar. Men då detta endast skulle vara ägnadt att framkalla kanske en längre diskussion här, som skulle förlänga dagens långvariga förhandlingar, skall jag af grannlagenhets-skäl, herr talman, icke tillåta mig att göra något yrkande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 12.

Härefter förelåg till afgörande statsutskottets utlåtande n:o 123, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående löne-reglering för öfverstyrelsens för rikets allmänna läroverk chef och ledamöter samt vaktmästare.

Ang. förordnandet af chef för läroverks-öfverstyrelsen.

Vid föredragning af *mom. a)*, angående stat för öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk, begärdes ordet af

Herr vice talmannen: Det är icke för att motsätta mig hvad utskottet här hemställt, som jag tagit mig friheten att begära ordet, utan det är för att lämna herr statsrådet och chefen för ecklesiastik-departementet tillfälle att afgifva eu upplysning, som jag tror skulle vara värdefull för många.

Som bekant, skola enligt gällande föreskrift öfverdirektören och läroverksråden tillsättas medelst förordnande på 5 år. Nu har till mångas stora förundran efter öfverdirektören Ernst Carlsons frånfälle regeringen vidtagit den åtgärden att tillsätta platsen såsom öfverdirektör tills vidare intill slutet af innevarande år — således ett bestämdt afsteg från de af Riksdagen fastställda bestämmelser.

Jag för min del förstår naturligtvis full väl, att någon gång nödvändigheten kan fordra, att ett förordnande tills vidare, för någon kort tid, gifves och det såväl vid anställningar, som äro fullständigt fasta, som vid anställningar, för hvilka stadgats sådana bestämmelser, som jag här har omnämnt.

Men det är påtagligt, att en sådan egendomlig åtgärd, som här vidtagits, måste hafva någon alldeles särskild anledning; och som åt-

Ang. förord-
mandet af
chef för
läroverks-
öfverstyrelsen.

(Forts.)

gården väckt både undran och en viss oro, tror jag, att jag handlat rätt i att, genom omnämmande här af saken, lämna ett tillfälle till upplysning och förklaring.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Hammar-skjöld: Herr talman, mina herrar! Det är ganska lätt att gifva svar på den af vice talmannen framställda frågan. Med detta års utgång slutar den första 5-årsperiod, för hvilken läroverksstyrelsen har varit utsedd. Innan detta års utgång måste därför ny läroverksstyrelse blifva utsedd, vare sig de nuvarande eller andra ledamöter. Att vidtaga den åtgärden att, när nu öfverdirektörstjänsten genom innehafvarens död var ledig, genast utse en ny öfverdirektör för 5 år har jag icke tänkt mig alls kunna vara meningen. Jag har tagit för alldeles afgjort, att öfverstyrelsens alla medlemmar borde förordnas på en gång för 5 år, och att detta skulle ske innan detta års utgång — hvilken tid kan jag ännu icke säga, men ännu har det varit för tidigt att göra det.

Det har icke fallit mig in, att man redan nu skulle tillsätta en öfverdirektör för 5 år, utan jag har ansett, att man borde spara därmed, tills hela öfverstyrelsen skulle utses.

Herr vice talmannen: Det är lätt att gifva en förklaring, sade herr statsrådet. Ja, det kan ju så vara, men det är kanske svårare att afgifva en riktig förklaring. Jag vill beträffande den förklaring, som herr statsrådet nu afgaf, bedja få anmärka, att den förundrar mig nästan ännu mera än själfva åtgärden. Jag har aldrig någonsin föreställt mig, att de föreskrifter, som i detta fall äro gifna, skulle kunna tolkas på det sättet, att öfverstyrelsen betraktades såsom en enda sammanhängande klump, om jag så får uttrycka mig, hvilken ovillkorligen skall afgå och tillsättas på en gång. Därtill tror jag icke att bestämmelserna gifva någon anledning. Ett sådant förfarande skulle ju ock vara i hög grad opraktiskt, ty man skulle ju därigenom ovillkorligen afklippa all tradition inom verket, och detta kan, såvidt jag förstår, icke vara till den ringaste nytta, utan tvärtom till stor skada. Jag vill således för min del säga, att jag icke är tillfredsställd med den lämnade uppgiften, hvars brist på fullständig korrekthet snarare gifver mig anledning att tro, att själfva orsaken till åtgärden ej heller varit fullt korrekt.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Hammar-skjöld: Jag vill med afseende å hvad herr vice talmannen senast yttrade endast afgifva den bestämda förklaring, att mig har det icke fallit in, att någon annan åtgärd kunde vidtagas än den som blifvit vidtagen.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. b) — e).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

§ 13.

Statsutskottets härpå föredragna utlåtande n:o 124, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående omorganisation af högre lärarinneseminariet i Stockholm, blef af kammaren godkändt.

§ 14.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfördt statsutskottets utlåtande n:o 125, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående anordnande af sanatorievård åt vissa stats-<sup>Ang. sanatorie-
vård åt vissa
statstjänare.</sup>tjänare.

Mom. a) och b).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Uti *mom. c)* hade utskottet beträffande en af herr *Leander* väckt motion, n:o 232, om beredande af fri sanatorievård åt jämväl vaktbetjante vid fångvården hemställt, att motionen icke för närvarande måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Efter föredragning af momentet lämnades på begäran ordet till

Herr *Leander*, som yttrade: Jag ber att få tacka statsutskottet för det välvilliga sätt, på hvilket det behandlat min motion, och för löftet att, om den återkommer, behandla den med ännu större välvilja. Men från min synpunkt sedt hade det varit bättre, om utskottet redan nu kunnat tillstyrka bifall till motionen och detta blifvit Riksdagens beslut. De af fångvårdspersonalen, som äro nog olyckliga att lida af tuberkulos, hade då haft säker utsikt att komma i åtnjutande af den vård de behöfva. Att det inom kåren finnes sådana, som äro behäftade med denna svåra sjukdom, har jag i min motion omnämmt, och sedan jag aflämnat motionen, hafva ingångna meddelanden ytterligare bekräftat detta. Emellertid finner jag det öfverflödigt att nu redogöra för dessa meddelanden. Då tuberkulos är en sjukdom, som tyvärr härjar inom alla åldrar och samhällsklasser, lär ingen tvifla på att den hemsöker äfven fångvårdspersonalen, i synnerhet som deras tjänstgöring, såsom jag i min motion påvisat, är af sådan art, att den i sin mån kan vara ägnad att grundlägga denna sjukdom.

Man får nu icke blott önska, utan har väl äfven anledning att säkert hoppas, att Kungl. Maj:t och Riksdagen icke stanna vid detta första steg, hvarigenom sanatorievård beredes åt *vissa* statstjänstemän, utan att denna förmån kommer att utsträckas till alla statstjänare, tillhörande den s. k. betjäntklassen, och således äfven till fångvårdens betjante och t. ex. till tullpersonalen, hvilken senare personal, såvidt angår de ordinarie, är genom Kungl. Maj:ts skrifvelse till generaltullstyrelsen af den 25 november 1904 tillförsäkrad sanatorievård, men som emellertid icke kommit med i den kungliga propositionen. Dessa, för hvilka sanatorievård nu är beslutad, äro förut berättigade att äfven åtnjuta fri läkarvård å allmänt sjukhus. Den sistnämnda förmånen

Ang. sanatorie-
vård åt vissa
statstjänare.

(Forts.)

har fängvårdsbetjäningen hittills varit i saknad af, men det är gifvet, att man icke bör göra någon skillnad härvidlag, utan att det bör blifva likställighet bland alla dessa statstjänare, och därför gäller det, såsom det heter, att taga konsekvensen af det steg, som nu tagits. Ty här kan man icke tillämpa satsen, att man skall låta den, som har mycket, få ännu mera, och låta den, som ingenting har, i fortsättningen blifva utan.

Fängvårdsmännen få väl emellertid tills vidare nöja sig med det halfva löfte om sanatorievård, som utskottet gifvit, då det säger, att »därest motionärens förmodan, att endast 3 à 4 platser skulle vara för ändamålet erforderliga, visar sig riktig, det lär vara antagligt, att plats å sanatorium, utan utvidgning af den nu framlagda byggnadsplanen, kommer att beredas nämnda antal patienter».

Jag hoppas, att detta halfva löfte skall vid förefallande behof kunna förvandlas till helt löfte eller, med andra ord, att äfven fängvårdspersonalen skall kunna komma i åtnjutande af den vård, hvarom här är fråga.

Jag har, herr talman, intet yrkande att göra.

I detta anförande instämde herrar *Rissén, Lindblad, Kristensson, Tynell och Thylander*.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställen bifölls.

§ 15.

Ang. upp-
låtande af
odlingslägen-
heter å krono-
parker och
öfverlopps-
marker i de
sex nordli-
gaste länen.

Härefter företogs till behandling statsutskottets utlåtande n:o 126, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af odlingslägenheter å kronoparker och öfverloppsmarker i de sex nordligaste länen samt två i ämnet väckta motioner.

I en till Riksdagen afåten, till statsutskottet för förberedande behandling remitterad proposition, n:o 43, af den 12 februari 1909 hade Kungl. Maj:t under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver jordbruksärenden för samma dag föreslagit Riksdagen medgifva, dels att nya upplåtelser på grund af kungörelsen angående upplåtande af odlingslägenheter å kronoparker i Västerbottens och Norrbottens län den 27 maj 1904 icke vidare finge äga rum, dels att å kronoparker och öfverloppsmarker inom Kopparbergs, Gäfleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län finge på ansökan till mindre bemedlade eller obemedlade, som ägde god frejd och gjort sig kända för arbetsamhet och hederlig vandel samt ägde förutsättningar för drifvande af ett mindre jordbruk, af domänstyrelsen på arrende upplåtas sådana till odling och bebyggande tjänliga lägenheter, som där kunde vara att tillgå, allt under förutsättning antingen att sådant för skogens vård och bevakning funnes vara gagneligt eller att den jord, hvars upplåtande begärdes, vore belägen i närheten af odlad bygd eller kommunikationsled och hinder från skogsvårdens synpunkt ej mötte,

dels att vid upplåtelseerna följande skulle lända till efterrättelse, nämligen:

»att till odlingslägenhet ej må läggas odlingsmark till större vidd,

än att lägenheten i uppodladt skick kan brukas utan nämnvärdt anlåtande af legd arbetskraft;

att lägenhet ej må upplåtas till den, som redan äger fast egendom af den storlek att därå kan födas en familj, och att ej heller till samma sökande må upplåtas mera än en lägenhet;

att odlingslägenhet, som sålunda upplättes, skall utan kostnad för innehafvaren noga beskrivas, å karta affattas och å marken utstakas; att odlingslägenhet upplättes på sjuttiofem år med innehafvaren förbehållen optionsrätt till förnyadt arrende vid arrendetidens slut;

att lägenhetsinnehafvaren eller hans dödsbo icke utan domänstyrelsens medgifvande må åt annan öfverlåta arrenderätten;

att lägenhetsinnehafvaren skall vara skyldig att från och med sextonde besittningsåret för lägenheten erlægga en årlig afgift, som bestämmes vid upplåtelsen och sättes till 3,6 för hundrade af dels det kapitalvärde lägenheten anses äga ouppodlad och obebyggd med den rätt till byggnadsvirke, hvarom nedan förmäles, dels den odlingshjälp, som på sätt nedan sägs till lägenhetsinnehafvaren kommer att utgå;

att lägenhetsinnehafvaren skall äga från kronans mark erhålla dels efter utsyning behöfligt virke till lägenhetens åbyggnader och nödiga hägnader samt gagnvirke till öfrigt husbehof, dels ock efter anvisning erforderligt skogsfång till vedbrand, det senare dock företrädesvis af vindfälld eller torr skog eller sådan, som i anseende till sin beskaffenhet eljest bör för en god skogsvård afverkas;

att därest under arrendetiden uppkommer behof af större eller flera åbyggnader än vid upplåtelsen föreskrifvits, domänstyrelsen skall äga medgifva att lägenhetsinnehafvaren jämväl för sådant ändamål erhåller nödigt virke från kronans mark; skolande i skriftligt tillägg till upplåtelsekontraktet föreskrifvas, huru den nya åbyggnaden skall vara beskaffad;

att lägenhetsinnehafvaren skall tillförbindas att, företrädesvis i brandstodsörening för länet eller orten, där sådan finnes, för kronans räkning ombesörja och utan afdrag å arrendet bekosta åbyggnadernas brandförsäkring till deras fulla, i behörig ordning uppskattade värde med rätt för domänstyrelsen att, där anledning därtill förekommer, meddela föreskrift såväl om det belopp, hvarför försäkring bör sökas, som om den anstalt, där försäkring må äga rum;

att, om brandskada inträffar, lägenhetsinnehafvaren skall vara skyldig att mot erhållande af brandskadeersättningen bota skadan utan rätt att af kronan erhålla fritt virke; skolande kronan äga uppbära brandskadeersättningen, hvilken tillhandahålles lägenhetsinnehafvaren i den mån för byggnaden erfordras;

att om byggnad annorledes skadas och lägenhetsinnehafvaren därtill är vållande, denne skall vara skyldig att bota skadan utan rätt att därtill af kronan erhålla nödigt virke;

att lägenhetsinnehafvaren skall äga rätt att under arrendetiden å område af kronans mark, som för ändamålet anvisas, erhålla nödigt bete för å lägenheten vinterfödda häst- och nötkreatur; dock att, när domänstyrelsen så påyrkar, det anvisade området må kunna utbytas mot annat, samt att i hvarje fall från bete må undantagas mark, hvarå i skogsvårdssyfte vidtagits anordningar, som af betesrätten skulle lida märkligt intrång;

*Ang. upp-
låtande af
odlingslägen-
heter å krono-
parker och
öfverlopps-
marker i de
sex nordlig-
gaste länen.*
(Forts.)

Ang. upp-
lätande af
odlingslägen-
heter å krono-
parker och
öfverlopps-
marker i de
sex nordli-
gaste länen.

(Forts.)

att lägenhetsinnehafvaren skall äga rätt att af allmänna medel i odlingshjälp erhålla sjuhundrafemtio kronor, hvaraf utbetalas tredjedelen, då lägenhetens uthusbyggnad är färdig och godkänd, tredjedelen, då manbyggnaden är färdig och godkänd, och tredjedelen, då minst en hektar åker är bruten och försvarligt häfdad som åker;

att lägenhetsinnehafvaren under femton år från upplåtelsen skall åtnjuta frihet från utlagor och onera för lägenheten;

att lägenhetsinnehafvaren vid afträdet skall lämna ifrån sig lägenheten med åbyggnader och odlingar till föreskrifven omfattning i fullgodt stånd eller ersätta bristen sådan den vid afträdessyn befinnes;

att domänstyrelsen må äga att vid upplåtelsen föreskrifva de villkor, som utöfver hvad nu sagts samt hvad i allmänhet om arrende finnes i lag föreskrifvet må kunna finnas erforderliga; samt

att innehafvare af skogstorp skall äga att efter frihetsårens utgång, därest han är berättigad till förnyad upplåtelse, erhålla torpet på arrende under sjuttiofyra år samt i öfrigt i tillämpliga delar på de villkor, som föreskrifvits rörande ofvannämnda odlingslägenheter; skollande domänstyrelsen äga föreskrifva de jämkningar i upplåtelsevillkoren, som må finnas nödiga.»

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehaft två inom kamrarna väckta, till utskottets förberedande handläggning öfverlämnade motioner, däri hemstälts

af herr *Juhlin-Dannfelt* i motionen n:o 60 inom Första Kammar-
ren, att Riksdagen ville besluta följande ändringar i de i Kungl. Maj:ts nådiga proposition n:o 43 föreslagna bestämmelser angående upplåtande af odlingslägenheter å kronoparker och öfverloppsmarker i de sex nordligaste länen:

»1) att odlingslägenheter må upplåtas endast i närheten af bygden eller på större, till ett flertal lägenheter tillräckliga odlingsvärda marker, hvilka, om större torrläggningssätgärder äro erforderliga, böra i förväg på statens bekostnad förses med erforderliga hufvud- och afloppsdikey;

2) att såväl vid bestämmande af plats för lägenheten som vid uppgörande af ritningar till för densamma erforderliga byggnader af vederbörande länsstyrelse eller hushållningssällskaps förvaltningsutskott utsedd sakkunnig och med ortens förhållanden förtrogen person bör biträda;

3) att det kontanta understöd, som arrendatorn äger uppbära, må uppgå till det belopp, hvarmed de färdiga husens vid syn uppskattade värde understiger värdet af det honom lämnade timret;

4) att rätt fastställas för domänstyrelsen att efter uppsägning återtaga upplåten lägenhet;

5) att lägenhetsinnehafvaren vid afträde af lägenheten må åtnjuta full ersättning för värdet af det af honom på densamma gjorda odlings- och förbättringsarbetet;

6) att ärende rörande sådan upplåtelse, hvarom här är fråga, må kunna afgöras af vederbörande revirförvaltare eller öfverjägmästare, utan att domänstyrelsen må behöfva besluta annat än i afseende på sådana bestämmelser, som böra hafva allmän giltighet i afseende på upplåtelseerna inom visst revir»;

och af herr *Ström* i Transtrand m. fl. i motionen n:o 201 inom Andra Kammaren om följande ändringar i eller tillägg till Kungl. Maj:ts förevarande proposition:

»1) att upplåtelse af sådana odlingslägenheter föregås af undersökning utaf landtbruksingenjör eller jordbrukskonsulent;

2) att det kapitalvärde, efter hvilket arrendatorn skall erläggga årlig afgäld för upplåten mark och rätt till nödigt byggnadsvirke, måtte få bestämmas till högst trehundrafemtio kronor samt årliga räntan å hela kapitalsskuden till staten sättas lägre än 3,6 procent;

3) att, om arrendator till följd af sjukdom eller andra oförevallade omständigheter nödgas lämna lägenheten, han då måtte tillerkännas någon godtgörelse för sitt arbete, i den mån han till sådan ersättning kan anses berättigad.»

Ang. upp-
låtande af
odlingslägen-
heter å krono-
parker och
öfverlopps-
marker i de
sex nordlig-
gaste länen.
(Forts.)

Utskottets hemställan innefattade tillstyrkande af bifall till Kungl. Maj:ts framställning med följande ändringar i och tillägg till de för ifrågavarande upplåtelse föreslagna bestämmelser, nämligen:

»att, innan jordområde upplåtes till odlingslägenhet, genom undersökning af i landtbruk kunnig person visshet skall inhämtas, att å området finnes tillräcklig för odling lämplig mark;

att odlingslägenhet upplåtes på femtio år med innehafvaren förbehållen optionsrätt till förnyadt arrende vid arrendetidens slut; och

att innehafvare af skogstorp skall äga att efter frihetstidens utgång, därest han är berättigad till förnyad upplåtelse, erhålla torpet på arrende under femtio år samt i öfrigt i tillämpliga delar på de villkor, som föreskrifvits rörande ofvannämnda odlingslägenheter; skotande domänstyrelsen äga föreskrifva de jämkningar i upplåtelsevillkoren, som må finnas nödiga.»

Reservation hade emellertid afgifvits af herr *Ström* i Transtrand, som ansett, att det kapitalvärde, efter hvilket arrendatorn skulle erlægga årlig afgäld för upplåten mark och rätt till nödigt byggnadsvirke borde beräknas till högst trehundrafemtio kronor; samt att, om arrendator till följd af sjukdom eller andra af honom själf ej förvållade omständigheter nödgades till staten återlämna upplåten lägenhet, han då borde tillerkännas rätt till godtgörelse för sitt arbete, i den mån han till sådan ersättning kunde anses berättigad.

Sedan utskottets hemställan föredragits, begärdes ordet af

Herr *Ström* i Transtrand, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Såsom kammaren behagade finna, har jag tillåtit mig att vid detta utskottets betänkanke föga en reservation, föranledd af en motion i denna fråga, hvilken motion blifvit väckt af mig jämte några andra af kammarens ledamöter. Jag anser mig därför böra med några ord beröra de förhållanden, som föranleddt oss att frambära denna vår motion.

Till en början skall jag bedja att få till statsutskottet framföra min tacksamhet för det välvilliga emottagande motionen rönt, i det att en del däraf blifvit fullständigt upptagen och den del, som utskottet ansett sig icke kunna upptaga, har ändock, såsom jag nyss sade, rönt ett välvilligt omnämnande.

Ang. upp-
låtande af
odlingslägen-
heter å krono-
parker och
öfverlopps-
marker i de
sex nordli-
gaste länen.
Forts.)

Vi hafva nämligen i vår motion utgått därifrån, att, om man vill uppmuntra dylikt upplåtande af odlingslägenheter å kronoparker, det är af högsta vikt, att villkoren göras så billiga som möjligt. Vi hafva fruktat, att, om något maximum icke är bestämdt för det värde, hvar-till marken och byggnadsvirket kunna af vederbörande uppskattas, denna uppskattning möjligen skulle komma att ställas så hög, att den årliga afgälden därigenom skulle blifva för innehafvaren alltför betungande, och vi hafva därför ansett, hvilket ock blifvit i motionen föreslaget, att den beräknade kostnaden för marken och byggnads-virket icke skulle sättas högre än till 350 kronor. Men då därtill kommer det lån till belopp af 750 kronor, som nybyggaren skulle äga att af statsmedel bekomma, skulle i alla fall den lånesumma, för hvilken han skulle erlägga afgäld, uppgå till 1,100 kronor och den årliga afgälden alltså belöpa sig till i det närmaste 40 kronor per år. Vi an-sågo, att detta var det högsta man kunde fordra af en nybyggare, som skall slå sig ned i dessa skogstrakter för att där bygga ett eget hem. Det är klart, att det icke är den bästa marken, som han där kan få till uppodling, och för öfrigt ställer det sig ganska kostsamt för nybyggaren. Skulle nu virkeskonsumtionen beräknas i gångbart pris, vore det icke alls omöjligt, att virket och marken skulle betinga en kostnad af sammanlagdt 1,000 kronor, kanske äfven denna summa i banko. Om han vidare erhåller af staten ett lån å 750 kronor, uppgår kapitalskulden till ett par tusen kronor och sålunda den årliga afgälden till 70 eller 80 kronor, och det är klart, att detta skulle blifva synnerligen betungande för en nybyggare. För att en sådan person skall kunna uppföra nödiga byggningar och vidtaga några od-lingar, fordras det ovillkorligen ett större kontant belopp än det som han kan få af statsmedel. Antingen skall han upplåna dessa medel på andra håll, ifall han icke själf äger några kontanta tillgångar, eller också blir han alldeles urständsat att på det sätt, som här före-slagits, uppföra dessa byggnader.

Mot dessa våra skäl har utskottet, såsom herrarne behagade finna på sid. 39 i betänkandet, anført, att, då det område, inom hvilket ifrågavarande odlingslägenheter äro afsedda att upptagas, är synner-ligen stort, och således å de olika orterna lägenheternas värde gifvetvis måste växla betydligt, det vore mindre lämpligt att fastställa något maximum, därför att detta kan på ett ställe blifva för högt och på ett annat ställe för lågt i förhållande till i orten gällande värden. Utskottet uttalar därför såsom sin bestämda öfvertygelse, att värde-sättningen kommer att ske på ett sätt, som är för arrendatorn tillfredsställande. Ja, under den förhoppning, att så sker, är det icke något särskildt därom att säga. Jag skall också därför hoppas och tro, att detta äfven för framtiden måtte blifva bestämmande, och skall därför icke tillåta mig att i denna punkt göra något särskildt yrkande.

I vår motion liksom i den af mig afgifna reservationen har emeller-tid vidare framhållits, att nybyggaren bör få någon rätt till ersättning för det arbete han nedlagt, därest han till följd af sjukdom eller andra oförvållade omständigheter skulle nödgas till staten återlämna lägenheten. Som herrarne finna af betänkandet, sid. 43 sjätte stycket,

så står där med afseende på lägenhetsinnehafvarens skyldigheter, att han vid afträdet skall lämna ifrån sig lägenheten med åbyggnader och odlingar till föreskrifven omfattning i fullgodt stånd eller ersätta bristen sådan den vid afträdessyn befinnes. Han har sålunda skyldighet, och denna är enligt mitt förmenande ganska sträng, att lämna ifrån sig lägenheten i fullgodt stånd, och detta kan sägas vara mycket beroende af hvad vederbörande därvid fordra. Däremot finnes icke ett ord, som säger, att han skall ha någon rätt till ersättning i det fall, som jag här förut vidrört. Det synes därför vara med rättvisa och billighet öfverensstämmande, att, om en arrendator nödgas lämna sin lägenhet, han då också måtte tillerkännas någon rätt till ersättning för det arbete han därvid nedlagt. Jag tror för min del, att skola vi vinna något med detta förslag, så bör det ovillkorligen göras så lindrigt som möjligt för nybyggaren, ty vi skola tänka på att en nybyggare, som i dessa tider slår sig ned i vildmarken, får minsann icke något lätt arbete. För en 60 å 70 år tillbaka eller som jag minns från min barndom, då kunde en nybyggare slå sig ned hvar som helst i vildmarken och slå sig fram där också, men då hade han icke större kraf på lifvet, åtminstone till en början, än att han hade en get, som han där kunde föda — det var hans enda husdjur — och han kunde med ett bräskjul öfver sig börja odlingen och bryta mark i vilda skogen. Men så är icke förhållandet i våra dagar. Äfven nybyggaren vill nu lefva något annorlunda än då, och därför tror jag, att skola vi vinna något här, så måste man, åtminstone från statens sida, göra villkoren så drägliga som möjligt. Jag skulle helst önska, att staten icke toge någonting hvarken för sin upplåtna jord eller för det byggnadsvirke, som i första hand behöfves. Jag läste helt nyligen, för några dagar sedan, i en Stockholmstidning utaf en känd författare ett uttalande med afseende på dessa nybyggares förhållanden, och jag skall ta mig friheten därur anföra ett litet stycke. Det heter: »Det är dock gifvet, att småbrukarrörelsen främst måste syfta till att bereda obemedlade arbetare möjlighet att skapa egna hem. Deraf följer nu, att upplåtelsen måste vara af den natur, att den ställer de minsta möjliga kraf på den blifvande småbrukarens kassa; helst bör jorden kunna tillträdas utan någon som helst kontant betalning. Utgifterna för skapandet af ett småbruk äro nog stora ändå». Jag instämmer fullkomligt i det yttrande, som här återgetts, och med hänsyn till hvad jag sålunda nu andragit, skall jag ta mig friheten anhålla, att kammaren måtte besluta, att i det uttalande, som utskottet här gjort och i hvilket jag således till alla delar instämmer, måtte få till sjätte stycket fogas ett tillägg så lydande: »att, om arrendator till följd af sjukdom eller andra af honom själf ej förvällade omständigheter nödgas till staten återlämna lägenheten, han då måtte tillerkännas rätt till godtgörelse för sitt arbete, i den mån han till sådan ersättning kan anses berättigad». Herr talman, jag anhåller att få yrka bifall till detta mitt förslag.

Ang. upplåtande af odlingslägenheter å kronoparker och öfverloppsmarker i de sex nordligaste länen.
(Forts.)

I detta anförande instämde herrar *Hellberg, Mörtsell, Jonsson* i Gumboda, *Bromée* i Billsta, *Starbäck, Hedström, Karlsson* i Fjäl, *Mogren, Bergman, Åslund, Janson* i Bråten, *Ersson, Olsson* i Alfdalsåsen, *Hansson, Söderberg* i Hobborn och *Eriksson* i Grängesberg.

*Ang. upp-
lätande af
odlingslägen-
heter å krono-
parker och
öfverlopps-
marker i de
sex nordli-
gaste länen.*

(Forts.)

Herr Rehn: Herr talman! Utan att hysa förhoppning om att någon ändring i det föreliggande, af statsutskottet tillstyrkta förslaget nu skulle kunna åstadkommas i den riktning, som jag önskar, har jag dock velat begagna mig af tillfället för att få beröra några synpunkter, som jag anser värda att tagas i betraktande.

Jag syftar då närmast på själfva formen, själfva grundvillkoret för dessa jordupplåtelse, som är, att de skola ske endast och uteslutande med arrenderätt, utan möjlighet för en sådan lägenhetsinnehafvare att någonsin kunna förvärfva äganderätten till den jord, han odlar. Detta synes mig vara af så allvarlig beskaffenhet och så djupgående betydelse, att det kan vara fara värdt, att själfva syftet med dessa upplåtelse därigenom kommer att till stor del förfelas.

Jag nödgas också erkänna, att ehuru jag ägnat den kungl. propositionen med därtill hörande statsrådsprotokoll ett ganska uppmärksammat studium, har jag dock ej förmått finna sådana skäl, som öfvertygat mig om nödvändigheten, att just i fråga om odlingslägenheter å kronojorden i Norrland man skulle vara nödsakad iakttaga så ytterst stor försiktighet i detta afseende, då man däremot i fråga om upplåtelse från kronojorden i andra delar af landet ansett äganderätten vara den enda naturliga, den enda riktiga.

Det förefaller mig, som om båda dessa olika system, såvida de ej lämpligast borde öfver hela landet tillämpas vid sidan af hvarandra, lika gärna kunde komma till användning i alldeles omvänd ordning. I mellersta och södra Sverige, där arrende-, landbo- och torparsystemet sedan urminnes tider varit i bruk och där dessa jordbesittningsformer vunnit häfd och vuxit sig in i folkmedvetandet, där, tycker man, borde det ligga närmare till hands att slå in på en sådan väg. I Norrland däremot — ja, jag talar nu egentligen om öfre Norrland, som jag något mera känner till — där har detta system ända till på senaste tiden varit, om icke alldeles okänt, så dock endast i sällsynta fall tillämpadt. Och jag tror, att de erfarenheter, man fått därom, i synnerhet i fråga om den nya klass af näringsidkare i Norrland, som man benämner bolagsarrendatorer, icke äro af den art, att det system, som gifvit upphof åt desamma, förtjänar efterföljd och uppmuntran.

Så goda tankar jag än hyser om norrlänningen i allmänhet, har jag dock ganska svårt att föreställa mig honom som en duktig och driftig kronatorpare, emedan jag tror, att detta icke öfverensstämmer med hans skaplygne, utan så att säga står i strid med hela hans naturliga läggning. Hvad han i detta afseende sträfvar efter, det är ett eget hem på egen mark i ordets fulla betydelse, där han kan styra och ställa efter behag, utan inblandning af tjänstemän och myndigheter, som skola hålla uppsikt och kontroll öfver hans göranden och låtanden.

Jordbrukaren och särskildt nybrukaren i öfre Norrland, i synnerhet i de längre från kusten belägna trakterna, ha att kämpa med sådana motigheter i fråga om klimat, jordmånens beskaffenhet, bristande kommunikationer m. m., att det kräfvades en synnerlig lust och hängifvenhet, ja, en verklig kärlek till yrket, om detta skall krönas med den framgång, att det skänker sin utöfvare en anständig bärning. Men för att en sådan lust och hängifvenhet skall kunna väckas

till lif och med verklig utbållighet göra sig gällande, är enligt min tanke alldeles nödvändigt, att nybrukaren kan åtminstone äga hoppet om att *någon* gång i framtiden uppnå en oberoende ställning och blifva, som man säger, herre i eget hus.

Detta synes man ha till fullo insett, då fråga är om upplåtelse för småbruk å kronodomänerna, och dock består ju den jorden till stor del af redan odlad mark, som gifvetvis bör vara mera lockande att öfvertaga på arrende än den obrutna vildmarken på de norrländska kronoskogarna.

Jag tillåter mig här anföra några brottstycken ur statsrådsprotokollet, som åtföljer Kungl. Maj:ts proposition n:o 41 om upplåtelse af egnahemslägenheter å kronans jordbruksdomäner. Där heter det å sidan 47: »Då man ställes inför nödvändigheten att välja mellan äganderätt eller åborätt, får man emellertid framför allt icke borts efrån den psykologiska sidan af saken. Känslan för skillnaden mellan att få kalla en egendom för sin och blott besitta den ligger sedan uråldriga tider djupt rotad i det svenska sinnet och utgör en sida af det allmänna frihets- och själfständighetsbegär, som kännetecknar den svenska folkkaraktären. Det torde dessutom vara att beakta, att ett bland de oundgängligaste villkoren, för att ett småbruk skall bära sig, är intensiteten i arbetet».

Och litet längre ned läsa vi: »En förutsättning för att denna intensitet i arbetet skall kunna förefinnas är emellertid i fråga om jordbruket, att största möjliga säkerhet finnes för att frukterna af det arbete och de kostnader, brukaren nedlägger på jorden, komma honom eller åtminstone hans familj till godo. — — — — Och vidare, äfven om brukaren känner sig aldrig så säker i sin besittning, är det dock ett faktum, att de förbättringar, han lyckas åstadkomma å det brukade området, på ett merendels oskiljaktigt sätt sammansmälta med detta och således blifva integrerande beståndsdelar uti något som är en annans egendom». Ja, så säges det, då det gäller södra och mellersta Sverige, men huru vill man med afseende på de norrländska bygderna omsätta dessa vackra tankar i verklighet? Jo, man erbjuder den obemdlade och mindre bemedlade arbeteren och allmogemannen att i skogs- eller myrmarkerna uppsöka en odlingsstrakt; där får han slå sig ned och arbeta. Under tiden kan han få 750 kronor af staten, som han får använda för byggnader och odlingar, men han får icke bygga och odla, som han själf finner bäst och billigast, utan han har därvid att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, som gifvas af myndigheter och tjänstemän. Efter 15 år skall han börja betala årlig ränta såväl å dessa 750 kronor som ock å själfva jordens och det erhållna byggnadsvirkets kapitalvärde. På detta sätt kunna han och hans barn och efterkommande fortsätta under 75 års tid enligt Kungl. Maj:ts förslag eller 50 år enligt utskottets. Det är ju möjligt, att arrendekontraktet efter en sådan tid får förnyas, men det står dock uttryckligt i statsrådsprotokollet, att något sådant löfte därom icke nu bör gifvas.

Skulle denne lägenhetsinnehafvare af någon anledning vilja eller af oförvållade omständigheter blifva nödsakad lämna sitt torp, då skall detta befinnas med åbyggnader och odlingar i föreskrifven omfattning

Ang. upplåtelse af odlingslägenheter å kronoparker och öfverloppsmarker i de sex nordligaste länen.
(Forts.)

Ang. upp-
låtande af
odlingslägen-
heter å krono-
parker och
öfverlopps-
marker i de
sex nordli-
gaste länen.
(Forts.)

i fullgodt stånd, i annat fall skall han ersätta bristen, sådan den vid aträdessyn finnes. Hvilket härligt framtidsperspektiv för en norrländsk småbrukare!

Tro herrarna, att en person, som icke äger annat än en frisk vilja och ett par kraftiga armar eller som i bästa fall lyckats samla en liten sparpenning, men som dock är i besittning af så mycken företagsamhetslust, framsynthet, viljekraft och uthållighet, som är nödvändig för att i dessa skogstrakter, dessa obygdgr grundlägga och vidmakthålla ett eget småbrukarhem, där trefnad, förnöjsambet och fosterlandskärlek kunna tänkas blifva bofasta; tro herrarna, att en person med dessa egenskaper skall vara villig att offra sitt lifs bästa krafter med att odla ett stycke jord, som han vet sig aldrig kunna få äga och helt och hållet rå om, utan som under alla förhållanden är och förblir statens egendom? Jag måste tyvärr säga: Jag tror det alldeles icke. Jag håller likväl icke för otroligt, att en annan, ja, kanske rätt många skola göra försök med dessa arrenderade kronotorp, men hvad jag betviflar, det är, att verkligt dugande män, som äga förutsättningar för att lyckas och som man gifvetvis helst ville se gripa sig an med dessa företag, skola vara villiga därtill. Och ett på nu antydda grunder misslyckadt försök är kanske sämre än intet försök. Man har måhända, när allt kommer omkring, bidragit att öka den klass af missnöjda, det nya proletariat, som i de trakter, hvarom nu är fråga, redan delvis intagit de forna själfägande böndernas plats.

En sådan tanke synes icke ha varit främmande för föredragande departementschefen, då han säger: »Genom att till nybyggsföretag locka personer, hvilka därtill icke äga de nödiga förutsättningarna, kan man lätt skapa ett folkelement, som icke blott för egen del kommer att utsättas för de ogynnsammaste existensvillkor, utan äfven blir till en börda för den öfriga befolkningen genom ökad fattigvårdstunga». Detta tror man sig dock kunna förekomma genom arrendesystemet, hvarigenom statens förbehåller sig pröfningsrätt i fråga om de framtida nybyggarnes personliga egenskaper. Sålunda skall den som söker en sådan lägenhet styrka, att han är mindre bemedlad eller obemedlad, att han äger god frejd och gjort sig känd för arbetsamhet och bederlig vandel samt att han äger förutsättningar för drifvande af ett mindre jordbruk. Detta låter ju mycket bra, och jag föreställer mig, att det icke heller skall visa sig svårt för en sådan sökande att skaffa erforderliga intyg för detta ändamål. Men då jag fäster största vikten vid det sist angifna villkoret, nämligen *förutsättningarna* för drifvande af ett mindre jordbruk, och då jag tror, att den viktigaste faktorn därvidlag är den inneboende viljekraften, så kan jag ej tillmäta ett sådant intyg något afgörande värde; ty måttet eller styrkan af en persons subjektiva vilja torde väl om något vara svårt att analysera.

De grundsatser och skäl, som för departementschefen varit bestämmande, då han ansett sig böra föreslå endast arrenderätt, angifvas för öfrigt i statsrådsprotokollet sålunda: »Hvad som särskildt beträffande nu förevarande odlingslägenheter kräfvat beaktande är, att dessa bilda ett slags intagor på mark, som man en gång afsatt för skogsbörd och för bildande af ett i statens hand befintligt reservkapital af skogsmark. Man får därigenom kanske på skogsmarken besvärande

enklaver, som i framtiden möjligen komma att visa sig mera hinderliga än man vid lägenheternas upplåtande antagit. Staten synes dessutom ej böra uppoffra sin skogsmark utan att full säkerhet vinnes för att det högre målet, markens uppodlande och bebyggande, verkligen på ett för framtiden betryggande sätt kommer att uppnås. Tills vidare och så länge förhållandena i Norrland fortfara att vara sådana de nu äro, kräfvades utan tvifvel, att i dessa delar af riket all kolonisation sker med synnerlig varsamhet.»

Ang. upplåtande af odlingslägenheter å kronoparker och öfverloppsmarker i de sex nordligaste länen.

(Forts.)

Beträffande första momentet i denna bevisföring vill jag säga, att om jordbrukslägenheter på kronoparkerna kunna tänkas bli besvärande och hinderliga för skogsvården, så lära de väl ej blifva detta i någon nämnvärdt mindre grad därför, att innehafvaren endast har arrenderätt till jorden, för så vidt man verkligen vill vinna det *högre målet*, markens uppodlande och bebyggande på ett för framtiden betryggande sätt. Skola dessa lägenheter förblifva jordbrukslägenheter och innehafvas af enskilda personer, så bli de, enligt min mening, ungefär lika mycket och lika litet hinderliga för skogsvården, vare sig de innehafvas med arrenderätt eller med äganderätt.

Vidkommande åter de i Norrland rådande säregna förhållandena, hvilka sägas kräffa, att all kolonisation därstädes måste ske med synnerlig varsamhet, är det visserligen ett beklagligt faktum, att en stor del af den norrländska jorden kommit i trävarubolagens ägo och därigenom undandragits den egentliga odlingen för att i stället tjäna andra ändamål. Men jag ber att få erinra, att just detta sakförhållande har framkallat eller kanske rättare framtvingat en lagstiftning, som numera i stort sedt omöjliggör för bolagen vidare förvärf af jordbruksfastigheter i Norrland. För öfrigt, mina herrar, torde det vara svårt att påvisa några hållbara jämförelsepunkter mellan de norrländska hemmanen med sina stora, för spekulationen lockande skogsarealer och de nu ifrågasatta små jordbrukslägenheterna med rätt endast till nödigt husbehovsvirke.

Visserligen ha de båda ämbetsverken kammarkollegium och domänstyrelsen i sitt gemensamma utlåtande framhållit, att det »kunde med skäl befaras, att särskildt de mest välbelägna kolonierna ganska snart skulle underläggas något industriellt företag i orten för att förvandlas endast till boplatser för där anställda arbetare.» För min del tror jag, att de farhågor, man sålunda hyser, icke äro särdeles väl grundade, ty ehuru väl Norrland äger goda naturbetingelser för en utvecklad industri, så är det därmed icke alldeles gifvet, att denna industri, i den mån den drifves af bolag och enskilda, skall komma att förläggas till den nuvarande kronomarken. Och kommer den tiden, att staten själf skall öfvertaga produktionsmedlen och drifva både jordbruk och industri, så lär det väl då icke saknas utväg att, om så anses nyttigt för samhället, »expropria» äfven dessa småbrukslägenheter. Låt vara att detta icke står upptaget på nutidsprogrammet, så tager jag för gifvet, att äfven det programmet låter anpassa sig, ja, lat mig säga, efter konjunkturerna. Men äfven om under nuvarande samhällsförhållanden en eller annan jordbrukslägenhet skulle uppdelas till boplatser för arbetare, så har väl därmed ingen riksolycka inträffat. Äfven industribetaren må väl i all rimlighets namn äga rätt att bosätta sig på

*Ang. upp-
låtande af
odlingslägen-
heter å krono-
parker och
öfverlopps-
marker i de
sex nordli-
gaste länen.*

(Forts.)

den norrländska jorden; därmed har väl denna jord icke kommit rövvarhänder.

Fruktar man åter, att dessa småbruk i framtiden skola bli föremål för en kapitalistisk jordspekulation, så kan jag ej förstå, att faran därför skall vara mindre i andra delar af landet, så att Norrland i det afseendet skulle intaga någon undantagsställning.

Slutligen skall jag be att få anföra en liten passus ur norrlands-kommitténs betänkande, sådant detta är refererat i statsrådsprotokollet. Där säges, att man »icke med konstlade medel borde söka framdrifva odlingen, utan inskränka sig till att undanröja alla hinder, som ställde sig i vägen för den naturliga odlingslusten». Kommittén har därmed uttalat den grundtanken, att staten icke bör genom frikostiga bidrag uppmuntra till nybyggesanläggningar, som särskildt i Norrland kunna vara vanskliga. Detta må ju vara alldeles riktigt, men jag skulle önska, att någon ville förklara, hvad det är annat än konstlade medel, då man genom lagstiftning och reglementariska föreskrifter bestämmer, huru den enskilde småbrukaren skall bygga sin stuga, odla sina tegar och i öfrigt sköta sin jord.

Jag medgifver gärna, att en sådan lagstiftning är nödvändig, kanske alldeles outhärlig, då äganderätten såsom den kraftigaste drifkraften, den egentliga lifsnerven för den naturliga odlingslusten, upphört att verka, emedan den icke längre finnes till. Man har ju förden skull sett sig nödsakad påyrka en särskild vanhäfdslag just för sådan jord, som är föremål för arrende. Är icke redan det ett symptom, som tyder på, att man nödgas gripa till konstlade medel för att uppehålla odlingen, emedan den naturliga odlingslusten genom en ofri jordbesittningsform blifvit kväfd?

Af hvad jag nu har sagt framgår visserligen, att jag är varm vän af den privata äganderätten, men därmed är dock icke sagdt, att jag dyrkar den som en idol, och därför skulle jag icke heller vilja vara med om, att dessa odlingsmarker skulle upplåtas med sådan rätt, som genast och utan vidare medgifve innehafvaren att fritt disponera jorden för hvilket ändamål som helst. Det är ju möjligt, att sådant i vissa fall kunde leda till missbruk och ha sina betänkliga konsekvenser. Gärna må man därför gå till väga med en viss försiktighet, gärna må man bestämma en kortare eller längre försökstid eller föreskrifva andra betryggande bestämmelser, blott man icke alldeles utestänger hoppet om möjligheten för den småbrukare, som så önskar, att äganderätten till den jord, han odlar, en gång må blifva honom tillerkänd. Visar det sig efter denna försökstid, att en del af dessa nybyggare, kanske långt flera, än jag föreställer mig, hellre vilja ha sina lägenheter på arrende, så bör ju det sättet kunna praktiseras jämsides med att andra, som vilja och kunna, må tillåtas att friköpa sina torp.

Summan af hvad jag velat säga är den, att önskar man verkligen, att en lifskraftig, arbetsam och förnöjsam småbrukarklass skall utveckla sig, trifvas och äga bestånd i Norrland och vill man däri finna ett medel, som åtminstone i någon mån kan bidraga till att hämma emigrationen och den i många afseenden mindre fördelaktiga inflyttningen till städer och industrisamhällen, då tror jag, att de synpunk-

ter, som jag nu berört, icke böra alldeles lämnas ur räkningen, såsom fallet är med det förslag, som nu föreligger. Jag instämmer också till fullo i hvad en högt aktad mångårig ledamot af denna kammare någon gång under fjolåret på tal härom yttrade, nämligen att fröet till fosterlandskärlek har nog den egenskapen, att det gror och utvecklar sig bäst och slår de djupaste rötterna i den egna torfvan.

Herr talman! Jag har icke något yrkande att här framställa.

Ang. upplåtande af odlingslägenheter å kronoparker och öfverloppsmarker i de sex nordligaste länen.

(Forts.)

Med herr Rehn förenade sig herrar *Sandquist, Olsson* i Alfdalsåsen, *Riström, Bäckström, Ström* i Öfver-Torneå, *Jönsson* i Kvarnberga, *Erlansson, Pettersson* i Bjälbo, *Åkerlund, Mallmin, Johansson* i Möllstorp, *Magnusson* i Tumbult, *Jönsson* i Slätåker, *Berggren, Olausson* och *Fornander*.

Herr Öberg: Herr talman! Jag har tillåtit mig begära ordet för att i största korthet påpeka en omständighet, som synes mig böra beaktas vid behandlingen af denna proposition angående upplåtande af odlingslägenheter å kronoparker och öfverloppsmarker i de sex nordligaste länen. Hvad jag härvidlag ville påpeka är att, såvidt jag kan finna, bland de många villkor och föreskrifter, som här skulle göras, saknas en bestämmelse, nämligen om rätt för vederbörande lägenhetsinnehafvare att erhålla nödiga vägar till och från de lägenheter, som sålunda till dem upplåtas å kronomark. Man finner bland dessa villkor och bestämmelser, som äro upptagna, en hel rad, som skola iakttagas, men ingenting finnes — såvidt jag kan finna — som anger, att vederbörande lägenhetsägare skola erhålla rätt till nödiga utfartsvägar. Då det synes mig vara en viktig omständighet, att dessa nu få en sådan rätt, har jag tillåtit mig begära ordet för att påpeka detta. Det är ju alldeles naturligt, att, då dessa lägenheter skola upptagas på kanske rätt stora afstånd från stråkvägarna i skogarna, det måste sägas vara en absolut nödvändighet för ägarne att erhålla rätt till utfartsvägar.

Enhvar, som något sysslat med afhandlingars uppsättande mellan, å ena sidan, säljare och, å andra sidan, köpare angående jordafsöndringar från hemman, erinrar sig nog samt, hurusom denna bestämmelse om rätt till väg är en af dem, som man därvidlag icke får förglömma, utan som alltid måste inflyta i upplåtelsekontrakt. Då så är och alltid varit förhållandet i afhandlingar mellan säljare och köpare, så synes det mig att detta äfven härvidlag bort iakttagas.

Nu kan det ifrågasättas, hvilken väg, som för vinnande af detta mål kan vara den bästa, antingen en återremiss till utskottet i och för åstadkommandet af ett sådant tillägg eller ett enkelt påpekande af saken. Men då jag tror, att det är möjligt, att Kungl. Maj:t kan afhjälpa denna olägenhet vid affattandet af de bestämmelser och föreskrifter, som härom framdeles torde komma att utfärdas, så skall jag, herr talman, inskränka mig till det sagda och icke framställa något särskildt yrkande utan endast till vederbörande departementschef vördsam samt hemställa, att den erinran, som jag nu tillåtit mig göra, vid affattandet af nyssnämnda föreskrifter, må komma till synes.

Ang. upp-
låtande af
odlingslägen-
heter å krono-
parker och
öfverlopps-
marker i de
sex nordlä-
gaste länen.
(Forts.)

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Nylander: Herr talman, mina herrar! Denna kungl. proposition är, såsom herrarne se, föränledd af den så kallade norrlandskommitténs betänkande af den 27 oktober 1904, hvori hemställes bland annat att åtgärder måtte vidtagas för upplåtande af odlingslägenheter å kronomark i Norrland och Dalarne i och för befrämjande af jordbruket därstädes. Det förslag med ty åtföljande bestämmelser, som med anledning häraf uppgjorts och nu föreligger till kammarens bedömande, har blifvit omsorgsfullt granskadt såväl af samtliga Konungens befallningshafvande i de sex nordligaste länen som ock af kammarkollegium och domänstyrelsen. Då nu äfven statsutskottet icke haft något att i hufvudsak anmärka, så föreställer jag mig, att kammaren välvilligt skall kunna acceptera detsamma. Den förändring, som statsutskottet vidtagit, att begränsa upplåtelse tiden från 75 år till 50 år, kan jag för min del icke annat än gilla, och detta desto mera som jag på den tid, jag deltog i statsutskottets förhandlingar, uttalade mig för en sådan tidsbestämelse.

Att emellertid, såsom den ärade reservanten herr Ström framhållit, redan nu fastslå det kapitalvärde, efter hvilket arrendatorn skall erlägga årlig afgäld, till högst 350 kronor, synes mig icke tillrådligt, ty dels äro ju förhållandena så ofantligt olika inom detta stora område, som omfattar sex län, där dessa bestämmelser skulle tillämpas, dels måste gifvetvis de myndigheter, som skola värdesätta lägenheterna, noggrant tillse, att värdena ej blifva för högt upptagna utan lämpade efter möjligheten för innehafvaren att på denna plats kunna reda sig. Då emellertid den ärade reservanten nu icke vidare bestämdt hållit på detta sitt förslag, så torde därom icke mera behöfva ordas. Beträffande hans förslag att godtgörelse skulle tilldelas arrendator, som till följd af sjukdom eller andra oförvållade omständigheter nödgats lämna sin lägenhet, så medger jag, att detta kan ha ett visst berättigande. Men man torde nog i detta fall kunna vara förvissad därom, att statsmakterna icke skola underlåta att noggrant taga under ompröfning hvarje särskild framställning, som härvid möjligen kan framkomma, och tillse, hvad som kan och bör göras för att en arrendator, som af sådan anledning nödgas lämna lägenheten, icke skall behöfva blifva lidande. För öfrigt kan det nog vara behöfligt, att man erhåller någon tids erfarenhet, innan man alltför mycket i detalj ordnar hithörande upplåtelsebestämmelser.

Beträffande slutligen herr Öbergs påpekande af utfartsvägar, så är det ju gifvet, att vederbörande böra tillse, att möjlighet till dylika utfartsvägar finnes, och staten kommer nog i alla händelser icke att lägga hinder i vägen för att sådana vägar blifva anordnade.

Önskligt vore nu, om kammaren benäget ville antaga det förslag till upplåtande af odlingslägenheter i Norrland, som föreligger, ty därigenom tror jag möjlighet finnes att komma in på en af de vägar, som kunna leda till ett länge eftersträfvadt mål i afseende på Norrlands kultivering.

Herr Mörtsell: Herr talman! Jag vill i allra största korthet fästa kammarens uppmärksamhet på, hvad saken här gäller. Det ser

ut af åtskilligt, som är skrivet i denna fråga, som om åtskilliga skulle ha tänkt, att det här icke gällt mera än att få utplantera några nybyggare här och hvar i de vida skogsmarkerna i dessa län för att vederbörande jägmästare och skogstjänstemän skola kunna finna arbetskraft nära till hands, när de resa i statens tjänst för skogsvård i dessa trakter. Det är godt och väl, att de tänka på, att det bör gifvas någon arbetsförtjänst åt dessa nybyggare. Men allt det där är bara småspik i denna fråga. Om man reser i de nordligaste länen och ser in i de hem, som finnas där, så skall man finna, att de själfägande bönderna i allmänhet ha sex, sju söner hvar och en. Det är följaktligen ett så stort antal, att man icke kan tänka sig, att alla dessa i framtiden skola få sin utkomst på hemmets egen jord. Går man till arrendatorns stuga, skall man finna, att han i allmänhet har lika många söner, och han har ju icke någon jord att lämna åt sina barn. Arbetaren har i sin stuga kanske ett par stycken pojkar till, och han har sannerligen icke ens så mycket som en blomkruka af jord att gifva åt sina barn. Följaktligen ställas regering och Riksdag i valet antingen att upptäcka ett nytt Amerika, dit man kan skicka massan af det uppväxande släktet — som vi veta, klagar man öfver att folket strömmar ned till städerna och industrisambällena, dit de komma opröfvade och kritiklösa och fördärfvas — att antingen kunna, säger jag, upptäcka ett nytt Amerika eller att öppna vårt eget land för att landets bästa kraft skall finna trefnad och utkomst här. Det är den frågan det gäller, och på den frågan synes den föreliggande kungl. propositionen vara anlagd. Men då skola vi, såsom redan förut är nämnt, komma ihåg: här är det småfolket, som det gäller. Vi skola tänka på dessa massor af människor, dessa unga män, som ha fullgjort sin exercis, som tjänat och försörjt sina föräldrar, ibland ända till dess de fyllt 25, 30 år, som skola slå sig ned i dessa skogsbygder, och som icke ha mera än sina kraftiga armar, hvarmed de skola bryta sig fram och söka sin utkomst och bärgning. Därför måste upplåtelsen ske på ett sådant sätt, att det gifves dem all möjlig uppmuntran, så att de kunna ha hopp om att slå sig igenom. När jag jämför det nuvarande förslaget med hvad som hittills gällt i afseende på kronotorpen, så är skillnaden mycket stor. Det var ett elände med kronotorpen: man frågade icke efter hvar man skulle slå sig ned, det gällde bara att få en plats. Än kunde platsen vara stenig, än kunde det vara en torr backe, där det icke fanns någon jord, som var tjänlig för odling. Nu är det ju i det föreliggande förslaget sörjdt för, att marken först skall underkastas sakkunnig persons undersökning, och att man särskildt skall lägga an på att för dessa lägenheter erhålla myrmarker. Jag har en gammal erfarenhet rörande förhållandena däruppe. Jag har i sex år varit rättare och sedan i 19 år varit bonde, och jag känner väl till skillnaden mellan att odla jorden på myrmark och på fastare mark; det är skillnad icke endast med hänsyn till arbetskostnaderna utan också med hänsyn till jordens fruktbarhet. Man får fyra gånger mera afkastning af ett lass gödsel, som man lägger ned i ett myrland än af ett, som man lägger ned i en sandbacke. Och dessutom bör väl statens ekonomi fordra, att då staten skall upplåta mark, markupplåtelsen sker på myrmark och icke på sådan jord,

*Ang. upp-
låtande af
odlingslägen-
heter å krono-
parker och
öfverlopps-
marker i de
sex nordli-
gaste länen.*
(Forts.)

Ang. upp-
låtande af
odlingslägen-
heter å krono-
parker och
öfverlopps-
marker i de
sex nordli-
gaste länen.
(Forts.)

där ingen afkastning är möjlig att erhålla, utan markupplåtelsen bör ske på sådana platser, där man verkligen kan erhålla någon ersättning för sin möda. Jag kan icke underlåta att nämna, att jag hyser den förhoppningen att till nästa riksdag kunna framlägga en motion, däri jag tänkt föreslå, att det göres ett sådant tillägg i lagen, att den, som har medel därtill, skulle efter femton år kunna få köpa den här rutan, som är utskuren till honom. Jag är öfvertygad, att hvar och en af herrarna bär, som skulle i egna byxor och skor gripa sig an med att odla en sådan lägenhet, skulle icke vara villrådlig, huruvida han skulle föredraga äganderätts- eller arrendesystemet. Jag tänker mig, att om de herrar, som ha ordinarie tjänst, finge höra, att de blifvit extra ordinarie, så skulle de i morgon önska att åter blifva ordinarie.

Jag vill också nämna en sak, som kanske ingen tänkt på, och det är, att den, som efter femton års prof kunde få köpa denna jordbit, skulle med glädje spara ihop för att erlægga den köpeskillning, som det här är fråga om. Om vi tänka oss en egendom på tio hektar, skulle den, enligt det vanliga sättet att stycka jorden, utgöra ett sextiofjärdedels eller högst trettiotvåandedels mantal. Om äganderättsystemet tillämpades, skulle innehafvaren af en sådan del i årlig afgift betala ungefär 16 eller 20 kronor till stat, kommun och prästerskap, då däremot med arrendesystemet han skulle få betala 50 eller 60 kronor till. Under sådana förhållanden kan man vara förvissad om, att han under de 15 åren skulle spara hvarje öre, spänna hvarje nerv och muskel för att förvärfva sig äganderätten och därigenom för framtiden få mindre utgifter; detta vore en alldeles gifven sak. Om man sålunda resonerar sundt i denna fråga, skall man finna, att det måste ställa sig fördelaktigare för honom att göra på detta sätt. Det vore ju eljest ledsamt, om jag skulle behöfva säga till en person, som på detta sätt arbetar af alla sina krafter: nog är du en duktig karl, men hur du än arbetar, kommer du aldrig till den ställning, som jag innehar. Det är säkert det sämsta betyg, som kunde gifvas åt ett förslag i denna fråga, att det utestängde en sådan person från utsikten att förvärfva lägenheten med full äganderätt.

Jag vill tillägga en sak. Det har betonats i propositionen, att man begagnat sig af arrendesystemet, för att man därigenom skulle för jordbruket erhålla det bästa folket. Men det är alldeles tvärtom. Det är alldeles omöjliggjordt att få det bästa folket dit, just därför att man använt arrendesystemet. Jag har erfarenhet i den delen från kronotorpsystemet. Fordringarna på den, som skall kunna erhålla sådana kronotorp, innehålla icke mera än att han kan förete intyg om, att han är en nykter, ärlig och arbetsduglig person. Nu kan man mycket ofta med godt samvete på heder och ära gifva många ett sådant betyg, och staten fordrar icke mera, men man kan i de flesta fall vara alldeles säker på, att de sakna den egenskap, som en bonde bör ha: framtidsblick och framtidsstanke. De, som äga dessa förutsättningar, begära aldrig att få låna jord att arbeta på, de spara ihop sina slantar och lyfta sedan på vingen och lämna oss. Det är då gifvet att med tillämpning af arrendesystemet kommer endast underhålligt

folk att stanna kvar, som icke har de nödvändiga förutsättningarna att blifva jordbrukare.

Jag ber, herr talman, att till alla delar få instämna i herr Ströms yrkande i den sista punkten och att för öfrigt få yrka bifall till den kungl. propositionen.

Ang. upplåtande af odingslägenheter å kronoparker och öfverloppsmarker i de sex nordliga länen.

(Forts.)

Herr Lindhagen: Det kungl. förslaget är som bekant byggt på det systemet, att dessa jordbrukslägenheter skulle upplåtas med arrenderätt under en tid, som statsutskottet föreslagit till 50 år, men att jämte denna arrenderätt också skulle följa optionsrätt för innehafvaren, d. v. s. han komme att vid upplåtelse tidens slut ha företrädesrätt till nytt arrende med förbigående af alla andra; han har sålunda i detta afseende en ganska tryggad rätt. Med detta system följer också naturligtvis för det första att hans arrenderätt med optionsrätt kan ärfvas och för det andra rättighet för innehafvaren att öfverlåta arrendet på annan, utan att detta kan förvägras honom, dock under förutsättning, att öfverlåtelsen icke sker till person, som icke tillhör småbrukarklassen.

Nu har jag närmast begärt ordet för att erinra om att denna sista rätt, som arrendatorn bör ha, icke fått någon bestämd formulering i förslaget, som endast innehåller, att lägenhetsinnehafvaren eller hans dödsbo icke utan domänstyrelsens medgifvande må å annan öfverlåta arrenderätten. Där borde stått, att lägenhetsinnehafvaren och hans rättsinnehafvare äga rättighet att till annan öfverlåta arrenderätten, dock att domänstyrelsen äger att i sådant fall pröfva saken och vägra tillstånd hufvudsakligen endast för den händelse öfverlåtelsen skulle skett till person af annan klass än den, för hvilken dessa lägenheter blifvit upplåtna. Nu är emellertid en sådan tolkning icke utesluten genom denna formulering, hvarför jag icke har något yrkande att framställa. Jag har endast till protokollet velat erinra om detta, och jag hoppas, att domänstyrelsen skall finna det ligga i sakens natur, att denna bestämmelse tolkas så, att dessa lägenhetsinnehafvare ha rättighet att öfverlåta lägenheten till hvem som helst, med rätt för domänstyrelsen att pröfva för det fall jag nämnt.

Herr Odqvist: Herr talman! Då motionären ändrat det förslag, som han först framställde, skall jag icke göra något annat yrkande än på bifall till utskottets hemställan. Jag anser för min del, att det yrkande, som herr Ström gjort, är framställt i en sådan form, att det knappast kan antagas. Jag tror heller icke, att det egentligen skulle medföra det gagn, som han tänkt sig. Motionären yrkar nämligen, »att om arrendator till följd af sjukdom eller andra af honom själf ej förvällade omständigheter nödgas till staten återlämna lägenheten, han då måtte tillerkännas rätt till godtgörelse för sitt arbete, i den mån han till sådan godtgörelse kan anses berättigad». Detta förslag tilltalade också i början utskottet, men det var svårt att formulera det på ett tillfredsställande sätt. Då arrendatorn äfven skulle ha rätt att öfverlämna arrendet åt andra, kan man ju tänka sig, att ersättning skulle kunna beredas honom äfven på det sätt, att han erhöle godtgörelse af den nye arrendatorn. Jag tror sålunda icke, att

Ang. upp-
låtande af
odlingslägen-
heter å krono-
parker och
öfverlopps-
marker i de
sex nordli-
gaste länen.
(Forts.)

det skulle möta hinder för arrendatorn att i detta fall af den nye arrendatorn få ersättning för det arbete, som blifvit nedlagdt såväl under försökstiden som under den tid för öfrigt, som han innehaft lägenheten. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, gaf herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det af herr Ström i Transtrand under öfverläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes emellertid, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 126, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det af herr Ström i Transtrand under öfverläggningen framställda yrkandet.

Omröstningen utföll med 98 ja mot 94 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 5,5 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då detta plenum enligt utfärdadt anslag komme att fortsättas.

In fidem

Per Cronvall.

Rättelser

i Andra Kammarens protokoll n:o 51.

Sid. 67 rad 19 uppifrån *står*: detta uttalande. Med tillagd förklaring,

läs: detta uttalande, med tillagd förklaring,

Sid. 68 rad 14 nedifrån *står*: väster och öster

läs: väster och söder